

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Milena Kulikova

**LASTEVASTASTE SEKSUAALKURITEGUDE AEGUMISTÄHTAEGADE
PIKENDAMISE PÕHJENDATUS**

Magistritöö

Juhendaja

PhD Andreas Kangur

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. SÜÜTEO AEGUMISE PÕHIMÕTTED.....	10
1.1. Aegumise mõiste ja olemus.....	10
1.2. Eesti õigussüsteemi lähenemine aegumise materiaal- ja menetlusõiguslikule olemusele 15	
1.3. Kuritegude aegumistähtajad	18
1.3.1. Aegumistähtaja kulgemine	18
1.3.1.1. Jätkuv süütegu	20
1.3.1.2. Vältav süütegu	22
1.3.1.3. Tähtaja kulgemise alguse eripära Euroopa Liidu riikide näitel	23
1.3.2. Aegumatud kuriteod	25
1.3.2.1. Aegumatute kuritegude tekkimise ajalugu	25
1.3.2.2. Aegumatuspõhimõtte kohaldamise vaidluskohad	26
1.3.2.3. Aegumatute kuritegude käsitus Eesti õigussüsteemis	29
1.3.3. Kuriteo aegumise katkemine	31
1.3.4. Süüteo aegumise peatumine	36
2. ALAEALISTE SUHTES TOIMEPANDUD SEKSUAALKURITEGUDE AEGUMISTÄHTAJA PIKENDAMISE PÕHJENDATUS.....	41
2.1. Laps kui seksuaalkuriteo kannatanu	41
2.2. Ettepanek Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/93/EL muutmiseks	44
2.3. Vaidlus aegumistähtaja pikendamise üle.....	48
2.3.1. Alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtajad Euroopa Liidu liikmeriikide näitel	50
2.3.2. Õigusrahu	52
2.3.3. Karistamisvajaduse kaotamine	54
2.3.4. Tõendite kogumine	59
2.4. Alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamise võimalikkus Eesti seadusandluses	61

KOKKUVÕTE	63
JUSTIFICATION FOR EXTENDING THE STATUTES OF LIMITATIONS FOR SEXUAL OFFENCES AGAINST CHILDREN. Abstract.....	68
LÜHENDID	74
KASUTATUD KIRJANDUS	75
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	81
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	82

SISSEJUHATUS

Eesti meediaruumis leiavad aina sagedamast kajastust juhtumid, mis käsitlevad laste vastu toimepandud seksuaalkuritegusid. Kohtud mõistavad süüdi erineva taustaga toimepanijaid, hõlmates nii juhtumeid, kus seksuaalkuritegu pannakse toime avalikus ruumis võõra isiku poolt¹, kui ka lapsealase suhtes lähisugulase poolt toime pandud tegusid² ning olukordi, kus kuriteo toimepanija on lapsega vahetult kokkupuutuv isik, näiteks treener³.

Avalikkuse ette jõuavad nii seksuaalkuritegude üksikjuhtumid kui ka laiemad teemakohased arutelud, mis puudutavad probleemi ulatust, põhjuseid ning võimalikke ennetus- ja sekkumismeetmeid. Sellised kajastused toovad esile seksuaalkuritegude tõsiduse ja nende mõju ohvritele, rõhutades samal ajal vajadust tõhusa õiguskaitse, teadlikkuse tõstmise ning toimivate tugisüsteemide järele. Laste vastu toime pandud seksuaalkuriteod ei puuduta üksnes konkreetset perekonda, vaid mõjutavad laiemalt ka kogukonna turvatunnet ning väärivad seetõttu selget avalikku hukkamõistu.

Seksuaalvägivald hõlmab kõiki olukordi, kus inimene sunnitakse või katsetakse sundida vastu tema tahtmist seksuaalvahekorda astuma, samuti soovimatuid seksuaalse alatooniga märkusi ja lähenemiskatseid. See tähendab ka igasugust survet või sundi, mis on suunatud inimese seksuaalsuse vastu, sõltumata sellest, kus tegu aset leiab (näiteks kodus, töökohal või mujal) ning olenemata teo toimepanija ja ohvri omavahelisest suhtest.⁴

Lapse seksuaalne väärkohtlemine on aga varjatud iseloomuga ja raskemini tuvastatav kuritegu, millele on iseloomulikud järgmised tunnused: last kaasatakse seksuaalse sisuga tegevustesse, mille sisust ta ei pruugi täielikult aru saada, milleks tal puudub võime anda teadlikku ja adekvaatset nõusolekut ning mis on vastuolus kehtivate seadustega või ühiskonna sotsiaalsete normidega. Sellise väärkohtlemise keskne eesmärk on toimepanija võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamine ning see võib avalduda nii vahetu kontaktiga kui ka kontaktita tegevusena.

¹ Kohus mõistis avalikus kohas last vägistanud mehe pikaks ajaks vangi. Postimees (15.04.2026). Kättesaadav veebis: <https://www.postimees.ee/8452906/kohus-moistis-avalikus-kohas-last-vagistanud-mehe-pikaks-ajaks-vangi> (26.04.2026).

² Lähisugulast seksuaalselt väärkohelnud mees mõisteti 11 aastaks vangi. Delfi (25.03.2026). Kättesaadav veebis: <https://www.delfi.ee/artikkel/120452712/kohus-moistis-lahisugulast-seksuaalselt-vaarkohelnud-mehe-11-aastaks-vangi> (26.04.2026).

³ Prokurör: Mehis Viru soovis, et sportlane oleks täielikult tema kontrolli all. ERR (03.12.2025). Kättesaadav veebis: <https://sport.err.ee/1609874961/prokuror-mehis-viru-soovis-et-sportlane-oleks-taielikult-tema-kontrolli-all> (26.04.2026).

⁴ Seksuaalne väärkohtlemine. Justiits- ja Digiministeerium. Kättesaadav veebis: <https://www.justdigi.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/seksuaalne-vaarkohtlemine> (26.04.2026).

Toimepanijaks võib olla nii täiskasvanu kui ka teine alaealine, kes on lapsega vastutus-, usaldus- või võimusuhtes tulenevalt oma vanusest või arengutasemest.⁵

Laste seksuaalne väärkohtlemine on muutunud tänapäeval kasvavaks probleemiks nii reaalelus kui ka virtuaalses maailmas. Ainuüksi 2023. aastal esitati Euroopa Liidus 1,3 miljonit teadet laste seksuaalse väärkohtlemise kohta, mis hõlmasid enam kui 3,4 miljonit pilti ja videot. Ka ülemaailmselt on selliste teadete arv märkimisväärselt kasvanud – 1 miljonilt teatest 2010. aastal peaaegu 35,9 miljonini 2023. aastal, hõlmates ligi 105,6 miljonit pilti ja videot.⁶ Umbes iga viies laps Euroopas langeb mingis vormis seksuaalvägivalla ohvriks. See hõlmab muu hulgas vägistamist, seksuaalset ahistamist, lapse seksuaalset ahvatlemist, ekshibitsionismi, ärakasutamist prostitutsioonis ja pornograafias ning ka veebipõhist seksuaalset väljapressimist ja sundi. 70–85% lastest tunnevad oma väärkohtlejat. Valdav enamus lastest langeb nende inimeste ohvriks, keda nad usaldavad.⁷

Eesti kuritegevuse statistika viitab selgelt tendentsile, mille kohaselt kasvab registreeritud laste vastu toimepandud seksuaalkuritegude arv järjepidevalt. Alaealiste kannatanutega kontaktsetest seksuaalkuritegudest moodustavad suurima osa vägistamisjuhtumid ning suguühe või muud sugulise iseloomuga teod lapsealisega. Mittekontaktsete kuritegude seas domineerivad omakorda lapsporno valmistamise ja selle võimaldamisega seotud teod ning alaealise seksuaalne ahvatlemine.⁸ Statistilised andmed kinnitavad seda kasvutrendi: kui 2022. aastal registreeriti kokku 530 alaealise kannatanuga seksuaalkuritegu, millest 363 olid kontaktset laadi⁹, siis 2023. aastal tõusis vastav näitaja 637 juhtumini, sealhulgas 426 kontaktset kuritegu¹⁰. 2024. aastal registreeriti juba 647 alaealise kannatanuga seksuaalkuritegu, millest 472 olid kontaktse iseloomuga.¹¹ Statistiliste näitajate kujunemist mõjutab muu hulgas ka 2022. aasta novembris jõustunud seadusemuudatus, millega tõsteti seksuaalse enesemääramise vanusepiiri 14 eluaastalt 16 eluaastale. Samal ajal on märgatavalt kasvanud laste, noorte ning laiemalt kogu ühiskonna

⁵ *Ibid.*

⁶ Protecting children from sexual abuse. European Commission (05.08.2025). Kättesaadav veebis: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/protecting-children-sexual-abuse_en (26.04.2026).

⁷ Human rights channel. Council of Europe. Kättesaadav veebis: <https://human-rights-channel.coe.int/stop-child-sexual-abuse-in-sport-et.html> (26.04.2026).

⁸ Järeldus koondatud tulenevalt kuritegevuse statistikast aastatel 2022, 2023 ja 2024.

⁹ Kuritegevus Eestis 2022. Justiitsministeerium. Kättesaadav veebis: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/seksuaalkuriteod/> (26.04.2026).

¹⁰ Kuritegevus Eestis 2023. Justiitsministeerium. Kättesaadav veebis: <https://www.justdigi.ee/kuritegevus2023/seksuaalkuriteod/> (26.04.2026).

¹¹ Kuritegevus Eestis 2024. Justiits- ja Digiministeerium. Kättesaadav veebis: <https://www.justdigi.ee/kuritegevus2024/seksuaalkuriteod.html> (26.04.2026).

teadlikkus, mille tulemusena jõuab õiguskaitseorganiteni rohkem teateid selliste kuritegude kohta.¹²

4. oktoobril 2023 kinnitas Justiits- ja digiministeerium kuritegevuse vastased prioriteedid, mis on suunatud ressursside tõhusale kasutamisele ning kuritegevuse ennetamise, tõkestamise, avastamise ja menetlemise tulemuslikkuse suurendamisele. Nende prioriteetide hulgas on erilise tähelepanu all alaealiste vastu suunatud seksuaalkuritegude vastane võitlus, eeskätt veebis ja piiriüleselt toimepandavatele õigusrikkumised.¹³

Laste kaitsmiseks seksuaalse väärkohtlemise eest on ka Euroopa Liit (edaspidi lühendatult EL) võtnud vastu laste seksuaalse väärkohtlemise vastu võitlemise strateegia, mida rakendati aastatel 2020-2025. Nimetatud strateegia eesmärk on tagada tõhus ja terviklik reageerimine laste seksuaalse kuritarvitamise vastu EL tasandil. Selleks kujundatakse raamistik, mis võimaldab reageerida kuritegevusele tulemuslikult ja otsustavalt nii veebikeskkonnas kui ka mujal toimepandud tegude puhul. Strateegia sisaldab kaheksa algatust, mille kaudu arendatakse ja rakendatakse asjakohast õigusraamistikku, tugevdatakse õiguskaitsemeetmeid ning kaasatakse erinevad sidusrühmad ühtsesse tegevusse, mis hõlmab ennetust, kriminaalmenetlust ja ohvrite toetamist.

Üheks algatuseks on laste seksuaalset kuritarvitamist käsitleva direktiivi (direktiiv 2011/93/EL) ajakohastamine, võttes arvesse selle praktilist rakendamist, tulemuslikkust, tõhusust, asjakohasust, sidusust ja ELi lisaväärtust.¹⁴ 6. veebruaril 2024 esitas Euroopa komisjon ettepaneku direktiivi 2011/93/EL uuesti sõnastamiseks, et tugevdada kriminaalõiguslikku regulatsiooni laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise valdkonnas. Ettepaneku üheks aspektiks on menetluse, ennetuse ja ohvrite toetamise tugevdamine: pakutud muudatus näeb ette pikema ajavahemiku, mille jooksul ohvrid saavad kogetud väärkohtlemisest teatada ja õiguskaitset taotleda.¹⁵ Sellest tulenevalt pikendatakse laste seksuaalse väärkohtlemise kuritegude menetlemise tähtaegu, mis ulatuvad

¹² Lepp, A., Petersell, O. Seksuaalkasvatus on parim tööriist seksuaalkuritegude ennetamiseks. Prokuratuuri aastaraamat 2023. Kättesaadav veebis: <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2023/seksuaalkasvatus-parim-tooriist-seksuaalkuritegude-ennetamiseks> (26.04.2026).

¹³ Õiguskaitse prioriteedid. Justiits- ja digiministeerium. Kättesaadav veebis: <https://www.justdigi.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/oguskaitse-prioriteedid> (26.04.2026).

¹⁴ Komisjoni teatis Euroopa parlamendile, nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele. ELi strateegia, mis käsitleb tulemuslikumat võitlust laste seksuaalse väärkohtlemise vastu (24.07.2020), lk 6. Kättesaadav veebis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0607> (26.04.2026).

¹⁵ The fight against child sexual abuse receives new impetus with updated criminal law rules. European Commission press release (06.02.2024). Kättesaadav veebis: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_631 (26.04.2026).

sõltuvalt kuriteo liigist 20–30 aastani pärast teo toimepanemist.¹⁶ Teiste sõnadega pakutakse pikendada laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaega.

Kuigi olemasolev statistika kajastab laste seksuaalse väärkohtlemise kohta esitatud teateid, ei võimalda see teha järeldusi tegeliku ohvrite arvu kohta, kuna mingi osa juhtumitest jääb varjatuks. Laste vähene teavitamine on seotud mitmete psühholoogiliste ja sotsiaalsete teguritega. Väärkohtlemist kogenud lapsed tunnevad sageli häbi ja süüd, mis võib süveneda eriti pikaajalise väärkohtlemise korral, ning nad võivad ekslikult pidada end toimunu eest vastutavaks. Samal ajal on laps sellises olukorras olemuslikult jõuetu, kuna toimepanija ei kasuta sageli mitte niivõrd füüsilist vägivalda, kuivõrd autoriteeti, usaldussuhet või manipulatsiooni. Teavitamist takistavad ka hirm võimalike tagajärgede ees, sealhulgas kartus, et neid ei usuta, neid süüdistatakse või perekond laguneb, eriti juhtudel, kui väärkohtlejaks on lähisugulane. Lisaks võib lapsel puududa usaldusväärne täiskasvanu, kellele toimunust rääkida, või teadmised, kuidas oma kogemust sõnastada. Vaikimist soodustavad ka seksuaalsusega seotud tabud ning väärkohtlejate poolt kasutatavad ähvardused ja psühholoogiline surve. Seetõttu jääb suur osa laste seksuaalse väärkohtlemise juhtudest varjatuks ning avalik statistika kajastab vaid osa tegelikust probleemist.¹⁷

Seksuaalse väärkohtlemisest kogutu tekitab lapses niivõrd sügavat traumat, et hiljutisest uuringust tulenevalt kulub keskmiselt 17,2 kuni 21,4 aastat, enne kui lapsepõlves seksuaalset väärkohtlemist kogenud isikud räägivad oma kogemusest kellelegi.¹⁸ Seetõttu võivad sellised kuriteod aeguda enne, kui kurjategijat võetakse vastutusele oma tegude eest.

Aegumistähtaegade pikendamise vajadus on tõusetunud ka mitmes teises Euroopa riigis, sealhulgas näiteks Saksamaal, kus avalikkuse tähelepanu keskmesse on kerkinud ulatuslikud süüdistused laste seksuaalses väärkohtlemises, eeskätt seoses katoliku kiriku vaimulikega. Tehtud raporti kohaselt väärkohtlesid roomakatoliku preestrid seksuaalselt Saksamaal aastatel 1946–2014 enam kui 3600 last.¹⁹ Meediakajastuste kohaselt oli alates 1995. aastast uuritud üle 90 vaimuliku ja ilmiku isiku, kuid vaid umbes kolmandik juhtumitest jõudis süüdistuseni, kuna paljud teod olid aegunud. Selline olukord tõi esile kehtiva regulatsiooni puudujäägid ning vajaduse anda ohvritele

¹⁶ Stronger criminal law rules to fight child sexual abuse. European Commission. Kättesaadav veebis: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/877468/Stronger%20Criminal%20Law%20Rules%20to%20fight%20child%20sexual%20abuse.pdf> (26.04.2026).

¹⁷ Miks lapsed ei räägi seksuaalsest väärkohtlemisest? Sotsiaalkindlustusamet. Kättesaadav veebis: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/miks-lapsed-ei-raagi-seksuaalsest-vaarkohtlemisest> (26.04.2026).

¹⁸ Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK (uuesti sõnastatud). Euroopa komisjon (06.02.2024), lk 13. Kättesaadav veebis: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a0335235-c5be-11ee-95d9-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF (26.04.2026). Edaspidi: Ettepanek.

¹⁹ German Catholic priests 'abused thousands of children'. BBC (12.09.2018). Kättesaadav veebis: <https://www.bbc.com/news/world-europe-45500072> (26.04.2026).

rohkem aega oma kogemustest teatamiseks ja õiguskaitse poole pöördumiseks. Reaktsioonina sellele muudeti Saksamaal 2013. aastal nii tsiviil- kui ka kriminaalõiguslikke aegumistähtaegu. Muudatuste kohaselt ei hakka aegumistähtaeg kulgema enam mitte ohvri 18-aastaseks saamisest, vaid alles 21. eluaastast, eesmärgiga võimaldada kannatanutele pikem ajavahemik toiminuga toimetulekuks ja sellest teatamiseks. Aegumistähtaja pikkus sõltub kuriteo raskusastmest, ulatudes raskemate kuritegude, näiteks vägistamise puhul kuni 20 aastani. See näide illustreerib, et aegumistähtaegade ümberkujundamine on oluline osa laiemast püüdlusest tagada ohvritele tõhusam juurdepääs õigusemõistmisele.²⁰

Praegu erinevad aegumistähtajad liikmesriigiti märkimisväärselt. Mõned riigid on kaotanud kriminaalõiguslikud aegumistähtajad täielikult kõigi või enamiku direktiiviga hõlmatud kuritegude puhul (kuriteod on aegumatud). Teistes riikides on aegumistähtajad seevastu väga lühikesed ning võivad lõppeda enne, kui ohver saab 40-aastaseks. Samas on ka liikmesriike, kus aegumistähtajad lõpevad alles pärast seda, kui ohver on saanud 40-aastaseks.²¹

Seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamise küsimus on õigusteadlaste arutelus vastuoluline, kuna selle suhtes esinevad nii pooldavad kui ka kriitilised seisukohad. Lugesdes erinevaid arvamusi on autor jõudnud järelduseni, et ühelt poolt rõhutatakse vajadust tagada ohvritele reaalne võimalus pöörduda õiguskaitse poole ka aastaid pärast teo toimepanemist, arvestades kuriteo eripära ja sügavat traumeeritust. Teiselt poolt rõhutatakse õigusrahu tagamise vajadust ning karistamisvajaduse vähendamist. Pikemate aegumistähtaegade puhul on oluliseks probleemiks ka tõendite küsimus, nimelt seksuaalne väärkohtlemine leiab sageli aset salaja, ilma tunnistajate ja dokumentatsioonita. Tegemist on tihti sõna-sõna-vastu olukorraga, mil kuriteo tõendamine on parasjagu raske.²² Need argumendid moodustavad tuumiku arutelust selle üle, millises ulatuses ja millistel tingimustel on aegumistähtaegade pikendamine põhjendatud.

Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida aegumistähtaegade pikendamise vastu esitatud argumente ning hinnata nende kaalukust ja põhjendatust Eesti karistusõiguse kontekstis, arvestades teiste liikmesriikide praktikat, et jõuda järeldusele pikemate aegumistähtaegade kehtestamise põhjendatuse kohta.

Käesolev magistritöö on üles ehitatud lähtudes töö eesmärgist ning koosneb kahest sisuliselt omavahel seotud peatükist. Esimeses peatükis loob autor karistusõigusliku aegumise teoreetilist

²⁰ Child sexual abuse and the holy see. The need for justice, accountability and reform. A preliminary report. The Child Rights International Network (CRIN). Kättesaadav veebis: [INT_CAT_CSS_VAT_17113_E.pdf](#) (26.04.2026).

²¹ Ettepanek, lk 14.

²² Kärmas, M. "Pealtnägija" lahkas seksuaalkuritegude uurimiste sumbumise põhjuseid. ERR (07.04.2021). Kättesaadav veebis: <https://www.err.ee/1608169093/pealtnagija-lahkas-seksuaalkuritegude-uurimiste-sumbumise-pohjuseid> (26.04.2026).

raamistiku (mõiste, olemus, aegumistähtjad, katkumine ja peatumine), tuginedes eelkõige karistusseadustiku (edaspidi lühendatult KarS) § 81 regulatsiooni analüüsile.

Teises peatükis nihkub fookus laste õiguste kaitse vajadusele ning seksuaalkuritegude aegumise problemaatikale. Selles osas analüüsitakse alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude eripära, eeskätt nende varjatust, hilinenud teavitamist ja tõendamisraskusi. Lisaks võrreldakse Eesti regulatsiooni teiste Euroopa Liidu liikmesriikide lahendustega, et hinnata erinevaid lähenemisi aegumistähtaegadele. Peatüki lõpuosas analüüsitakse aegumistähtaegade pikendamise vastu esitatud argumente, hinnates nende kaalukust ja põhjendatust tasakaalus vajadusega tagada ohvritele tõhus juurdepääs õigusemõistmisele.

Magistritöös on kasutatud kombineeritult nii analüütilist kui ka kvalitatiivset uurimismeetodit. Esimeses peatükis analüüsib autor süsteemselt karistusseadustiku § 81 regulatsiooni, aegumise materiaal- ja menetlusõiguslikku olemust, aegumistähtaegade kulgemist, katkumist ja peatumist, tuginedes kehtivale seadusandlusele, Riigikohtu kohtupraktikale ning õigusteaduslikule kirjandusele. Kvalitatiivne meetod avaldub töö teises peatükis teoreetiliste seisukohtade ja õiguspoliitiliste argumentide sisulisel analüüsil, näiteks karistamisvajaduse kaotamise käsitus absoluutse ja relatiivse karistusteooria valguses ning õigusrahu põhimõtte hindamine laste seksuaalse väärkohtlemise kontekstis.

Märksõnad: seksuaalkuritegu, seksuaalne väärkohtlemine, aegumine, aegumistähtaeg, lapse õigused

1. SÜÜTEO AEGUMISE PÕHIMÕTTED

1.1. Aegumise mõiste ja olemus

Sätted aegumise kohta ilmusid esimest korda Rooma õiguses Rooma keisririigi ajal *Lex Julia de adulteriis*, mis kuulutati välja 17. või 18. eKr. Antud statuut sisaldas abielu ja moraali sätteid, mis nägid ette viieaastase aegumistähtaja selliste kuritegude puhul nagu liiderlikkus, abielurikkumine ja *delicta carnalia* (lihalikud kuriteod). Keskajal ilmusid aegumist käsitlevad sätted harvemini kui Rooma keisririigi ajal ning enamikus Põhja-Euroopa riikides kadusid aegumist ette näinud sätted hiliskeskajal täielikult.²³ Aegumine jõudis kõikidesse kaasaegsetesse koodeksitesse tänu valgustusajastu ideoloogiale. Näiteks Cesare Beccaria, kes oli Itaalia kriminoloog, jurist ja filosoof ning keda peetakse üheks valgustusajastu mõjukamaks õigusteadlaseks, oma 1764. aastal ilmunud teoses *On Crimes and Punishments* (itaalia. k. *Dei delitti e delle pene*) rõhutas seda, et karistus peaks järgnema kuriteole võimalikult kiiresti, kuna see muudab karistuse nii õiglasemaks kui ka tõhusamaks. Õiglus väljendub tema käsitluses selles, et toimepanija oleks lühemat aega pidanud taluma nii ebakindluse piina kui ka vabadusekaotust, samas kui karistuse kasulikkus seisneb selles, et lühem ajavahemik teo ja karistuse vahel tugevdab nende vahelist seost. Siinkohal järelendas Beccaria, et menetluse kestus peaks olema kõigi kuritegude puhul ühesugune ning selle peaks määrama seadus, mitte kohtunik, kes muidu muutuks seadusandjaks.²⁴ Vaatamata sellele, ei ole aga aegumise õiguslik loomus ega praktiline rakendamine tänapäeval üheselt välja kujunenud.²⁵

Aegumise õigusliku olemuse selgitamiseks tuleb esmalt analüüsida selle avaldumist ja reguleerimist tsiviilõiguses, karistusõiguses ning avalikus õiguses, lisaks ka Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi lühendatult EIK) kohtupraktikast tulenevad arusaamad.

Tsiviilõiguses on aegumine määratletud kui arusaam, et teatava aja möödudes kaob nõudeõiguse teostatavus õigusrahu ja õiguskindluse²⁶ tagamiseks. Aegumine sunnib võlausaldajat oma olemasolevaid nõudeid õigeaegselt maksma panema. Sellisel juhul on võlgniku huvid eelistatud võlausaldaja huvidele põhjusel²⁷, et tagada võlgnikule kindlustunnet, et võlausaldaja ei saa

²³ Kok, R. A. Statutory limitations in international criminal law. PhD thesis, University of Amsterdam (2007). Kättesaadav veebis: https://pure.uva.nl/ws/files/3607430/46883_kok.pdf (26.04.2026).

²⁴ Schofield, P. „The first steps rightly directed in the track of legislation“: Jeremy Bentham on Cesare Beccaria's Essay on Crimes and Punishments. *Diciottesimo Secolo* Vol. 4 (2019), lk 70-71.

²⁵ Hansen, V., Sootak, J. Süüteo ja otsuse täitmise aegumine. – *Juridica* V/2008, lk 293.

²⁶ RKPJK 3-4-1-20-04, p 12: „Õiguskindluse printsiip tuleneb Põhiseaduse §-st 10, mille järgi ei välista Põhiseaduse II peatükis loetletud õigused muid Põhiseaduse mõttest tulenevaid õigusi, mis vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusrüügi põhimõtetele. Kõige üldisemalt peab see printsiip looma kindluse kehtiva õigusliku olukorra suhtes. Õiguskindlus tähendab nii selgust kehtivate õigusnormide sisu osas (õigusselguse põhimõte) kui ka kindlust kehtestatud normide püsijäämise suhtes (õiguspärase ootuse põhimõte).“

²⁷ Vutt, M. Aegumine tsiviilõiguses. Kohtupraktika analüüs. Tartu: 2009, lk 4. Kättesaadav veebis: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyyssid/2009/aegumine_margit_vutt.pdf (26.04.2026).

suvalisel ajal üllatada teda oma nõudega.²⁸ Aegumise mõiste on reguleeritud tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi lühendatult TsÜS) §-s 142 lg 1, mille kohaselt õigus nõuda teiselt isikult teo tegemist või sellest hoidumist (nõue) aegub seaduses sätestatud tähtaja (aegumistähtaeg) jooksul. Pärast nõude aegumist võib kohustatud isik keelduda oma kohustuse täitmisest.²⁹ Aegumistähtaeg sõltub aga tsiviilõiguslikest instituutidest, nt tehingust tuleneva nõude aegumistähtaja määramisel (TsÜS § 146) on tähtis õigesti kvalifitseerida pooltevahelisi suhteid.³⁰ Aegunud nõude puhul on tegemist mittetäieliku kohustusega võlaõigusseaduse § 4 lg 2 p 4 järgi, milles väljendub aegumise tsiviilõiguslik spetsiifika, nimelt ei kao nõudeõigus aegumise tõttu ehk võlausaldaja võib nõuda kohustuse täitmist ja võlgnik võib ka kohustust täita, kuid ei ole võimalik täitmisenõuet maksma panna.³¹

Avalikus õiguses on aegumine seotud õiguskindluse ja õigusselgusega, nimelt peab menetlusosaline või menetlusalune mõistliku aja jooksul teada saama, kas tema suhtes rakendatakse õiguslikke tagajärgi või mitte.³² Näiteks halduskohtumenetluse seadustiku (edaspidi lühendatult HKMS) § 46 lg 1 järgi võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates.³³ Kaebetähtajast kinnipidamine on kaebuse lubatavuse eeldus ning selle ületamise korral ei vaadata kaebust sisuliselt läbi (HKMS § 124 lg 2). Kui haldusakte ja -toiminguid oleks võimalik vaidlustada piiramatul ajajooksul, kahjustaks see ühiskonnas tekkinud stabiilsust ning õõnestaks ootust juba tehtud otsuste püsijäämise suhtes. Pikka aega tagasi antud haldusaktide vaidlustamine võib omakorda tuua kaasa ka nendel haldusaktidel põhinevate teiste otsuste õigusvastasuse ning põhjustada aastatepikkuste tegevuste tagasitäitmist. Selliste tagajärgede vältimiseks on vajalik sätestada kindlad kaebetähtajad, mille möödumisel omandavad haldusaktid lõplikkuse, siduvuse ning kindlustuse püsijäämise osas.³⁴

Aegumine karistusõiguslikus olemuses on sätestatud karistusseadustikus, mis eristab süüteo aegumist ja otsuse täitmise aegumist (KarS §-d 81-82).³⁵ Aegumine tähendab, et teatud ajavahemiku möödumisel süüteo toimepanemisest või kohtuotsuse tegemisest, loobub riik oma karistusvõimu rakendamisest, st asja menetlemisest ja isiku süüdimõistmisest.³⁶

Euroopa Liidu liikmeriikides on aegumine kriminaalõiguse traditsiooniliselt väljakujunenud koostisosa ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile (edaspidi

²⁸ Hansen. V., *et al*, lk 294.

²⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I, 31.12.2024, 48.

³⁰ Hansen. V., *et al*, lk 294.

³¹ Vutt, M., lk 4.

³² Hansen. V., *et al*, lk 294.

³³ Halduskohtumenetluse seadustik - RT I, 08.07.2025, 14.

³⁴ Vene, E. HKMSK § 46/V. – Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2013.

³⁵ Karistusseadustik – RT I, 22.12.2025, 2.

³⁶ Sootak, J. Karistusseaduse mõistest: omad, manulised ja lapulised. – Juridica I/2011, lk 64.

lühendatult EIÕK) allakirjutanud riikide õigussüsteemide ühine tunnus.³⁷ EIK on määratlenud aegumist kui õigusrikkuja seadusest tulenevat õigust, et teda ei süüdistata ega anta kohtu alla pärast teatud ajavahemiku möödumist alates süüteo toimepanemisest. Õiguskindluse ja õigusliku lõplikkuse tagamise vajadust kindla tähtaja kehtestamise kaudu ning kaitseõiguste rikkumise vältimist, mis võiks aset leida juhul, kui kohtud peaksid otsustama tõendite põhjal, mis on aja möödudes muutunud puudulikuks, on EIK kohtupraktikas käsitletud aegumise peamiste eesmärkidena.³⁸

Tuginedes eelpool aegumise käsitlusele, mis on kohaldatav kolmes peamises õigusvaldkonnas – eraõiguses, karistusõiguses ja avalikus õiguses, samuti Euroopa Inimõiguste Kohtu kujundatud käsitlusele, on võimalik välja tuua järgmised aegumise instituudile olemuslikud jooned.

Esiteks, õigusselguse põhimõtte eeldab, et isikute õigused ja kohustused on kindlaks määratletud, seega ei ole sellega kooskõlas olukord, kus isiku õiguslik seisund jääb määramata ajaks ebakindlaks ning tal puudub pika aja vältel selgus võimalike õiguslike tagajärgede osas. Sellest tulenevalt teenib aegumise instituut õigusrahu põhimõtet nii kriminaal-, haldus- kui ka tsiviilmenetluses, mille järgi ei saa enam isiku suhtes või isiku poolt kohtu- või muud menetlus alгатada. Lisaks kohtuotsuse püsijäämise kindlusele eeldab õigusrahu põhimõtte ka seadusega antud õiguste selget ja üheselt mõistetavat määratlemist. Seadus ei tohi jätta isiku õiguslikku seisundit ebakindlaks, viidates võimalusele, et vastav regulatsioon võidakse kehtestada alles tulevikus.³⁹ Muuhulgas väheneb aja möödudes teo mõju sotsiaalsele rahule, kustuvad tagajärjed nii füüsiliselt kui ka psüühiliselt ning ununevad asjaolud. Sellisel juhul tekitab olukord, kus juhtunu meeldetuletamise ja õigusliku tagajärje esilekutsumise vajadus väheneb. Seega ei pea õigus enam aja möödumisel juhtunule reageerima, kuna õigusrahu on olulisem kui õiguse teostumine.⁴⁰ Kokkuvõtvalt toetab aegumine õigusrahu taastamise eesmärki saavutamist.

Teiseks, aegumise instituut lähtub eeldusest, et aja möödudes kaotab sündmus oma ühiskondliku aktuaalsuse ning riikliku sunni rakendamise vajadus kas lakkab või muutub ebaotstarbekaks. Juhtunu kipub ununema nii ühiskondlikus teadvuses kui ka menetlusosaliste mälus.⁴¹ Kriminaalõiguses kujutab aegumine endast õiguspoliitilist otsust, mille kohaselt kaalub õiguskindluse tagamise huvi teatud aja möödumisel üles avaliku huvi kuritegude toimepanijate

³⁷ Research note. Limitation rules in criminal matters (2017). lk 2. Kättesaadav veebis: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2024-04/ndr_limitation_rules_in_criminal_matters_en.pdf (26.04.2026). Edaspidi: Research note.

³⁸ EIKo 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96, *Coeme and others vs. Belgium*, p 146.

³⁹ Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 102.

⁴⁰ Hansen. V., *et al*, lk 293.

⁴¹ *Ibid.*, lk 293.

karistamise vastu.⁴² Aja möödudes kaotab karistuse kohaldamine oma sisulise tähenduse ning ühtlasi nõrgeneb õiguskaitseorganite võimekus süüteo asjaolusid tuvastada, kuna tõendid hävivad või nende tõendusjõud väheneb seda enam, mida kaugemale minevikku tegu jääb.⁴³

Kolmandaks, aegumise eesmärgiks on panna menetlejat ja täitmist nõudva poolt aktiivsemalt tegutsema mõistliku aja jooksul, sest mida kauem nõudja viivitab, seda raskem on teha otsust ja selle täita.⁴⁴ Seega lähtuvad aegumise ja mõistliku menetlusaja instituudid ühest ideestikust, mille keskmes on aja kulgemise mõju toimunud sündmustele.⁴⁵ Näiteks kriminaalasjades teenib õigus kriminaalmenetlusele mõistliku aja jooksul just eesmärki vältida, et süüdistatav jääks oma saatuse osas liiga kauaks ebakindlasse olukorda.⁴⁶

Õigus nõuda kohtuasja menetlemist mõistliku aja jooksul tuleneb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg 1 esimesest lausest, mille järgi on igaühel oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus.⁴⁷ Mõistliku menetlusaja nõue on sätestatud ka peamistes õigusvaldkondi reguleerivates seadustikes: kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi lühendatult KrMS) § 15¹ järgi arutab kohus kohtuasja ühtse tervikuna ning tagab võimalikult kiire lahendini jõudmise⁴⁸; tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-st 2 tulenevalt on tsiviilkohtumenetluse ülesandeks tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega⁴⁹; HKMS § 2 lg 2 ja § 126 lg 2 järgi peab haldusasja lahendama sõltumatu ja erapooletu kohus õigesti, ausalt, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega⁵⁰.

Samas ei ole aegumise ja mõistliku menetlusaja institutsioonid omavahel üheselt seostunud. Kriminaalmenetluses on võimalik olukord, kus süüdistatava käitumine põhjustab kohtumenetluse venimise sellisel määral, et kuriteo aegumistähtaeg saab läbi, kuigi menetluse kogukestust ei saa iseenesest pidada ebamõistlikuks. Samuti võib esineda ka vastupidine olukord, kus näiteks suure varalise kasu saamise eesmärgil toime pandud suures koguses narkootilise aine ebaseadusliku käitlemise kriminaalasja arutamine kestab sedavõrd kaua, et menetlusaeg osutub teatud ajahetkel

⁴² Analüüs ja ettepanekud kriminaalasjade menetlemise kiiremaks ja ökonoomsemaks muutmiseks. Kriminaalpoliitika lühianalüüs nr 1/2023, lk 12. Kättesaadav veebis: <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2023-04/Anal%C3%BC%C3%BCs%20ja%20ettepanekud%20kriminaalasjade%20menetlemise%20kiiremaks%20ja%20%C3%B6konoomsemaks%20muutmiseks.pdf> (26.04.2026). Edaspidi: Analüüs ja ettepanekud.

⁴³ Pikamäe, P. Karistusõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2025. Juuraveeb: XIV ptk./1303.

⁴⁴ Hansen. V., *et al*, lk 293.

⁴⁵ Pikamäe, P. Karistusõiguse üldosa, XIV ptk./1304.

⁴⁶ RKKKm 3-1-1-4-17, p 30.

⁴⁷ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – RT II 2010, 14, 54.

⁴⁸ Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 22.12.2025, 3.

⁴⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I, 03.04.2025, 2.

⁵⁰ Halduskohtumenetluse seadustik – RT I, 08.07.2025, 14.

ebamõistlikult pikaks, hoolimata asjaolust, et KarS § 184 lg 2¹ alusel on tegemist kuriteoga, mille eest on ette nähtud kuni eluaegne vangistus ehk mis ei aegu.⁵¹

Kriminaalmenetluses loetakse mõistliku menetlusaja kulgemise alguspunktiks kas isiku teavitamine tema kahtlustamisest, kinnipidamisest, läbiotsimisest või muust menetlustoimingust, mis oluliselt mõjutab puudutatud isikut. Menetluse lõpp saabub aga siis, kui jõustub tehtud kohtuotsus või kriminaalmenetlust lõpetav määrus, näiteks kui kuritegu aegub või süüdistatav sureb.⁵² Aegumist aga käsitletakse KrMS § 199 lg 1 p 2 ja § 200 järgi menetlustakistusena, mis tähendab seda, et menetlus tuleb lõpetada kuriteo aegumistähtaja möödumisel või menetlust ei ole lubatud alustada, kui seaduses ettenähtud aegumistähtaeg on möödunud. Näiteks aeguvad esimese astme kuriteod KarS § 81 lg 1 p 1 alusel kümne aastaga ja teise astme kuriteod p 2 alusel viie aastaga kuriteo lõpuleviimisest.⁵³

Ühtaegu menetluse mõistliku aja nõude rikkumine võib aga viia olukorrani, kus kriminaalmenetluse jätkamisel oleksid süüdistuses kirjeldatud teod aegunud. Kriminaalkolleegium on näiteks pidanud menetluse mõistliku aja rikkumist tuvastatuks olukorras, kus kassatsioonimenetluses ilmnes, et kriminaalasi tuleks materiaalõiguse ebaõige kohaldamise ning kriminaalmenetlusõiguse oluliste rikkumiste tõttu saata alama astme kohtule uueks arutamiseks, kuid sellise uue menetluse käigus aeguksid süüdistuses kirjeldatud teod. Neil kaalutlustel otsustati kassatsioonikohtu lahendiga jätta jõusse esimese astme kohtu õigeksmõistev otsus.⁵⁴ EIK on samuti nentunud kohtuasjas *Bati and others v. Turkey*, et uurimine ja kohtuprotsess tervikuna kulgesid väga aeglaselt: kaheksa aastat pärast sündmuste aset leidmist oli kriminaalmenetlus endiselt kassatsioonikohtus pooleli. Kohus pidas kahetsusväärseks, et siseriiklikud kohtud ei taganud piinamises või ebainimlikus kohtlemises süüdistatavate kiiremat kohtu alla andmist enne aegumistähtaja möödumist. Võttes arvesse väga olulist viivitust esimese astme kohtu menetluse läbiviimisel, leidis EIK, et Türgi ametivõimude tegutsemine ei olnud piisavalt kiire või hoolas, mille tulemusena jäid vägivallategude peamised toimepanijad karistamatuks, hoolimata vaieldamatute tõendite olemasolust nende vastu.⁵⁵

Kokkuvõtvalt lähtuvad aegumise ja mõistliku menetlusaja institutsioonid sarnasest kontseptsioonist, kuid nende rakendamine ei ole alati kattuv.

⁵¹ Analüüs ja ettepanekud, lk 12-13.

⁵² Inimõigused. Õiguskantsleri Kantslei. Tallinn 2022, lk 428. Kättesaadav veebis: https://www.inimoigusteraamat.ee/sites/default/files/2022-03/Inim%C3%B5igused_%C3%95iguskantsleri%20Kantslei%202022.pdf (26.04.2026).

⁵³ Analüüs ja ettepanekud, lk 12.

⁵⁴ RKKKo 3-1-1-100-09, p 17.

⁵⁵ EIKo 33097/96, 57834/00, *Bati and others vs. Turkey*, p 145-147.

Õiguskirjanduses nenditud, et aegumise käsitlemine eeldab iseseisva õigusinstituudina sellise üldise aegumiskontseptsiooni kujundamist, mis oleks kohaldatav kogu õigussüsteemile ning eri õigusharudele, tuues esile selle instituudi olemuslikud tunnused ja valdkonnaülese õigusliku ühisosa. Nendest tunnustest keskseim on õigusrahu tagamine, samas kui ülejäänud seonduvad eeskätt menetluslike ja otstarbekusega seotud kaalutlustega. Need ühisjooned jäävad siiski väga abstraktseks ega võimalda ammendavalt põhjendada aegumise vajalikkust konkreetse õigusvaldkonna kontekstis. Teatud üldistusega võib väita, et aegumine ei kujuta endast iseseisvat õigusinstituuti, vaid pigem üldmõistet, mis hõlmab materiaalõiguse eri valdkondades esinevaid institutsioone.⁵⁶

Alljärgnevalt keskendub autor karistusõigusliku aegumise instituudile Eesti õigussüsteemis, täpsemalt kuritegude aegumisele, ning annab ülevaate peamistest kuritegude aegumist reguleerivatest sätetest ja neist tulenevatest põhimõtetest.

1.2. Eesti õigussüsteemi lähenemine aegumise materiaal- ja menetlusõiguslikule olemusele

Eesti õiguskirjanduses käsitletud nn ühendteooriast tulenevalt omab aegumine õigusliku instituudina nii materiaal- kui ka menetlusõiguslikke omadusi. Selline arusaam on tingitud asjaolust, et aegumine on sätestatud materiaalõiguses, kuid selle praktiline rakendamine omab menetlusõiguslikke tagajärgi.⁵⁷

Materiaalõiguslikust olemusest tulenevalt on aegumise eesmärgiks õigusrahu tagamine.⁵⁸ KarS § 81 määratleb, milliste süütegude eest ja milliste tähtaegade möödumisel nende toimepanemisest ei saa isikut süüdi mõista ega karistada, hoolimata teo karistusväärsest. Tegemist on puhtalt materiaalse karistusõiguse objektiga, kuna nii süüteo kirjeldus kui ka kohaldatavat karistused tulenevad karistusseadustest. Aegumise regulatsioon ise paikneb karistusseadustikus ning aegumistähtjad määratakse sõltuvalt süüteo raskusastmest.⁵⁹

Lisaks lähtub materiaalõiguslik lähenemine sellest, et aegumise puhul jääb süüteo karistusväärsus kehtima, sest tegemist on jätkuvalt keelatud teoga, kuid karistamisvajadus kaob, kuna süüteo toimepanemisest möödunud aja tõttu on õigusrahu taastatud. Karistusel kui materiaalõiguslikul instituudil on kaks põhifunktsiooni: õigusrahu taastamine ja kurjategija parandamine. Karistust ei tohi mõista, kui see ei täida oma põhifunktsioone. Ühiskonna tasakaal paraneb kurjategija

⁵⁶ Hansen. V., *et al*, lk 293.

⁵⁷ Pikamäe, P. KarSK § 81/1. – Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2021.

⁵⁸ Hansen. V., *et al*, lk 294.

⁵⁹ Pikamäe, P. Karistusõiguse üldosa, XIV ptk./1307.

taasintegreerimise kaudu, nimelt karistuse määramisega või aja möödudes, kui isik elab õiguskuulekalt. Kui isik on seaduses ette nähtud ajavahemiku jooksul käitunud õiguskuulekalt, saab väita, et ta on ühiskonnaga taasühinenud ning karistuse kohaldamine ei täidaks enam oma eesmärki ega integreeriks teda ühiskonda veel rohkem.⁶⁰ Karistamisvajadus on omakorda tihedalt seotud toimepandud süüteo raskusega: mida raskem on süütegu, seda pikem ajavahemik peab mööduma selle toimepanemisest, enne kui saab rääkida õigusrahu taastumisest. Vastupidiselt võib kergemaid süütegusid kiiremini unustada. Selle arusaama kohaselt määratakse aegumise kestus süüteo liigi ja raskusastme alusel. Kõige raskemad süüteod – nagu agressioonikuritegu, genotsiidikuritegu, inimsusevastane kuritegu, sõjakuritegu ning kuritegu, mille eest on ette nähtud eluaegne vangistus – on aegumatud (KarS § 81 lg 2). Ülejäänud kuritegude puhul sõltub aegumistähtaeg nende raskusastmest, mistõttu esimese astme kuriteod aeguvad kümne ja teise astme kuriteod viie aasta möödumisel kuriteo lõpuleviimisest (KarS § 81 lg 1).⁶¹ Näiteks võib vargus, mis pandi toime mitu aastat tagasi, kvalifitseeruda KarS § 199 lg 1 järgi ning jääda endiselt karistusväärseks, kuid aegumise tõttu ei ole võimalik selle teo toimepanijat enam karistada.⁶²

Menetlusõiguslikust lähenemisest tulenevalt kujutab aegumine endast menetlustakistust, täpsemalt menetlust välistavat asjaolu.⁶³ Aegumise menetluslikud tagajärjed on sätestatud menetlusseadustes, nimelt ei alustata KrMS § 199 lg 1 p 2 järgi kriminaalmenetlust, kui kuriteo aegumistähtaeg on möödunud ning KrMS § 200 alusel lõpetatakse menetlus uurimisasutuse määruse alusel ja prokuratuuri loal või prokuratuuri määrusega, kui kuriteo aegumistähtaeg on möödunud. Selline menetlusõiguslik iseloom ei kõrvalda riigi õigust karistust määrata ega muuda tegu õiguspäraseks. Menetlusõiguslik käsitlus vastandub materiaaõiguslikule lähenemisele, lähtudes seisukohast, et nii teo karistusväärsus kui ka karistamisvajadus sõltuvad suurel määral konkreetsetest teo toimepanemise asjaoludest, mistõttu ei ole võimalik kehtestada kindlat ajalast piiri. Eelnevast tulenevalt ei ole põhjust käsitada aegumist materiaalse kriminaalõiguse osana ka seetõttu, et selle kohaldamisel ei lähtuta karistamise aluseks olevast süüpõhimõttest (KarS § 56 lg 1 esimene lause). KarS § 4 lg 4 järgi ei muuda karistuse kergendamine või raskendamine karistusseaduse üldosa sätete alusel kuriteo raskusastet. Aegumise kohaldamisel lähtutakse üksnes eriosa sätetes konkreetse süüteokoosseisu eest ette nähtud karistuse raamidest tulenevast kuriteo raskusastmest. Selline käsitlus, mis ei arvesta ei kuriteo iseloomu ega toimepanija isiksust, on iseloomulik menetlusõiguslikele regulatsioonidele ning ei ole omane materiaaõiguse normidele.⁶⁴

⁶⁰ Hansen. V., *et al*, lk 294.

⁶¹ Pikamäe, P. Karistusõiguse üldosa, XIV ptk./1310.

⁶² RKKKm 3-1-1-114-02, p 6.3.

⁶³ Aas, Norman. KrMSK § 199/1. – Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁶⁴ Hansen. V., *et al*, lk 295.

Olukorras, kus otsustatakse jätta kriminaalmenetlus alustamata aegumise tõttu, tuleb teates põhjendada, et kriminaalmenetluse alustamise ajend on olemas, kuid menetluse alustamine on KrMS § 199 lg 1 p 2 alusel välistatud.⁶⁵ Kui aga tuvastatakse, et kuritegu on aegunud kohtuliku arutamise käigus, tuleb menetlus määrusega lõpetada aegumise tõttu. Kui kohtualune ei ole menetluse lõpetamisega nõus ning taotleb menetluse jätkamist „rehabiliteerimise eesmärgil“⁶⁶, peab kohus menetlust jätkama tavalises korras ning tegema kas õigeksmõistva või süüdimõistva kohtuotsuse. Juhul, kui tehakse süüdimõistev kohtuotsus, tuleb süüdistatavat karistusest vabastada aegumise tõttu.⁶⁷

Ühendteooria kohaselt ei saa aegumist käsitada üksnes menetlustakistusena, sest vastasel juhul ei paikneks see instituut seaduse materiaaloiguse osas ega oleks seotud teo raskusastmega. Aegumine tugineb materiaaloiguslikule arusaamale, mille järgi langeb aja möödumisel ära karistamisvajadus, kuigi teo karistusväärsus jääb põhimõtteliselt püsima. Samas ei ole sellel materiaaloiguslikke tagajärgi, vaid tegemist on menetlust välistava asjaoluga.⁶⁸ Riigikohus on oma praktikas asunud seisukohale, et vaatamata menetluslike tunnuste olemasolule tuleb aegumist käsitada materiaaloigusliku instituudina, kuna aegumise regulatsioon paikneb karistusseadustikus, seega oli seadusandjal tahe allutada see ka muudele karistusseadustiku üldosa sätetele.⁶⁹ Selline seisukoht oli selgitatud järgmiselt: põhiseaduse⁷⁰ (edaspidi lühendatult PS) § 23 toodud *nulla poena sine lege* põhimõtte (pole karistust ilma seaduseta) üks tähtsamaid elemente on raskendava karistusseaduse tagasiulatuva jõu keeld, mis välistab uute raskendavate karistusseaduse sätete kohaldamise teo suhtes, kui toimepanemise ajal need sätted veel kehtinud ei olnud.⁷¹ Tulenevalt KarS §-st 10 on tegu toime pandud ajal, mil isik tegutses või oli õiguslikult kohustatud tegutsema, kuid tagajärje saabumise aega ei arvestata. Kuna aegumise instituut on paigutatud KarS 6. peatükki, kuulub see *nulla poena sine lege* põhimõtte esemelisse kaitsealasse, mille tõttu on välistatud raskendava aegumistähtaja tagasiulatav kohaldamine.⁷² Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et „aegumise küsimuse lahendamisel tuleb kohaldada süüdistatava suhtes leebeimat seadust KarS § 5 lg 2 mõttes“.⁷³ Seadusandja poolse süüteo aegumise regulatsiooni muutmisel, näiteks aegumistähtaegade pikendamisel, tuleb lähtuda materiaaloiguslikust karistusseaduse ajalise kehtivuse põhimõtetest, nagu need tulenevad KarS §-s 5 sätestatust.⁷⁴ Seega kohaldatakse

⁶⁵ Aas, Norman. KrMSK § 199/3.2.

⁶⁶ RKKKo 3-1-1-114-09, p 7.

⁶⁷ RKKKm 3-1-1-114-02, p 7.4.

⁶⁸ Hansen. V., *et al*, lk 295.

⁶⁹ RKKKo 1-17-4243, p 11.

⁷⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus – RT I, 11.04.2025, 3.

⁷¹ Kergandberg, E. PSK § 23/7. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2020.

⁷² *Ibid.* PSK § 23/10.

⁷³ RKKKm 3-1-1-20-08, p 10.

⁷⁴ Pikamäe, P. Karistusoiguse üldosa, XIV ptk./1308.

tavaliselt seda seadust, mis oli kehtiv teo toimepanemise ajal, välja arvatud juhul, kui hilisem seadus leevendab süüdistatava olukorda KarS § 5 lg 2 järgi. Sealhulgas ei kohaldu isiku olukorda raskendav aegumise regulatsioon tagasiulatuvalt KarS § 5 lg 3 järgi. Kokkuvõtvalt tuleb riigikohtu seisukoha järgi süüte aegumise küsimuse lahendamisel kohaldada isikule soodsaimat aegumise regulatsiooni ehk kohaldada menetlustoimingu ajal kehtivat seadust, mis omakorda põhjendab aegumise materiaalsoigusliku olemust.⁷⁵

1.3. Kuritegude aegumistähtajad

KarS §-st 81 tulenevalt on kuritegude aegumistähtajad jaotatud kaheks kategooriaks sõltuvalt kuriteo raskusastmest KarS § 4 järgi ning raskusastmega seotud karistuse raamidest, mis on sätestatud karistusseaduse eriosa paragrahvi sanktsioonis.⁷⁶ Vastavalt KarS § 4 lg-le 4 ei muuda karistuse kergendamine või raskendamine karistusseaduse üldosa sätete alusel kuriteo raskusaste, nimelt kohaldatakse aegumist ainult tulenevalt kuriteo raskusastmest, mis on ettenähtud eriosas toodud kuriteo karistuse raamidest.⁷⁷ Sellest tulenevalt on kuriteo aegumistähtaeg kümme aastat esimese astme kuriteo korral ja viis aastat teise astme kuriteo korral (KarS § 81 lg 1). Nt KarS §-i 121 lg 1 puhul on tegemist teise astme kuriteoga, mille aegumistähtaeg on viis aastat.

Muuhulgas on seaduses sätestatud kuriteod, mis ei aegu ehk aegumatud kuriteod ning need on agressioonikuriteod, genotsiidikuriteod, inimsusevastased kuriteod, sõjakuriteod ja kuriteod, mille eest on ettenähtud eluaegne vangistus (KarS § 81 lg 2). Lisaks reguleerib seadus aegumise katkemise ja peatumise tingimusi (KarS § 81 lg-d 5-8), mida analüüsitakse järgmistes alapeatükkides.

1.3.1. Aegumistähtaja kulgemine

Kui kuriteo toimepanemine kestab pikema aja jooksul või kui kuriteo toimepanemise tagajärg saabub alles mõne aja pärast teo toimepanemisest, sõltub aegumistähtaja kulgemine otsustavalt sellest, mis kutsub esile aegumistähtaja alguse.

KarS § 81 lg 1 kohaselt algab aegumistähtaja kulgemine kuriteo lõpuleviimisest. Kuni 31.12.2014 kehtinud karistusseadustiku redaktsiooni järgi arvutati kuriteo aegumistähtaega kuriteo toimepanemisest. Kehtiva redaktsiooni järgi ei arvestata kuriteo aegumistähtaja kulgemise algusena teo toimepanemise aega KarS § 10 tähenduses, mis andis õigusliku kaalu ainult ajale, mil

⁷⁵ RKKKo 1-17-4243, p 11.

⁷⁶ Pikamäe, P. KarSK § 81/3.1.-3.2.

⁷⁷ Hansen. V., *et al*, lk 295

toimepanija tegutses või jäi tegevusetuks, vaid lähtutakse kuriteo lõpuleviimisest ehk kuriteo toimepanemise viimasest staadiumist.⁷⁸ Uue sõnastuse kehtestamine oli vajalik selleks, et vältida ebarahuldavat tulemust tagajärjedeliktide puhul, kus tagajärg ilmnes pärast seaduses sätestatud aegumistähtaaja möödumist.⁷⁹ Taolist olukorda analüüsiti Riigikohtu lahendis 3-1-1-72-10. Selles kohtuasjas oli isikule esitatud süüdistus pensionikelmuse toimepanemises KarS § 209 lg 1 järgi. Süüdistuse kohaselt esitas isik teadvalt ebaõigeid andmeid koos võltsitud dokumentidega Tallinna Pensioniameti Tallinna osakonnale varalise kasu saamise eesmärgil. Kohus selgitas, et isikut süüdistati teise astme kuriteo toimepanemises, mille aegumistähtaeg on viis aastat. Kelmus on tagajärjedelikt, mille koosseisutegu on petmine. Aegumistähtaaja kulgemise alguse määratlemisel ei omanud tähtsust kuriteo toimepanemise ajal kehtinud karistusseadustiku redaktsioonist tulenevalt varalise kasu saamise aeg KarS § 10 teise lause kohaselt, mis on kelmuse koosseisupärane tagajärg, vaid arvestati aega, mil oli toime pandud pettuslik tegu. Kohus selgitas, et kuna kuriteo toimepanemine leidis aset 15.03.2001, mil süüdistatav esitas valeandmeid Tallinna Pensioniametile, oli seega KarS § 81 lg 1 p-s 2 ettenähtud viieaastane aegumistähtaeg möödunud, kuna kriminaalmenetlust alustati alles 19.04.2007. Kriminaalkolleegium pööras tähelepanu sellele, et sarnaste lahendite korral võib kriminaalmenetluse lõpetamine kuriteo aegumistähtaaja möödumise tõttu viia kriminaalpoliitiliselt ebasoovitava tulemuseni tagajärjedeliktide puhul, kus arvestada tuleb just teo toimepanemise aega, mitte tagajärje ilmumise aega.⁸⁰

Riigikohus selgitas muuhulgas, et olukorras, kus süüdistatavale heidetakse ette enne 1. jaanuari 2015 toime pandud kuritegu, siis aegumise üle otsustamisel tuleb kohaldada KarS § 5 lõiget 2 ja 3 tulenevaid põhimõtteid, nimelt tuleb arvestada kuriteo aegumistähtaaja kulgu kõige soodsama aegumise redaktsiooni järgi. Sellisel juhul on süüdistatava jaoks soodsam see seadus, mis näeb ette aegumistähtaaja kulgemise algusena varasema aja ehk alates teo toimepanemisest kuni kohtuotsuse tegemiseni.⁸¹

Karistusõiguse teooria kohaselt on süütegu lõpule viidud, kui toimepanija on realiseerinud kõik selle koosseisu tunnused. Aegumine sõltub kuriteokoosseisu spetsiifikast, nimelt algab tagajärjedelikti korral aegumistähtaaja kulgemine siis, kui saabub koosseisupärane tagajärg. Ka siis, kui koosseisupärane teo ja tagajärje vahel on pikk ajavahemik, algab aegumistähtaaja kulg tagajärje ilmnemisel. Kui tagajärjeks on ajas pidevalt korduv sündmus või sooritus (eelnevalt toodud pensionikelmuse kaasuse näitel), hakkab aegumistähtaeg kulgema viimase sündmuse või soorituse

⁷⁸ Sootak, J. Muudatused ja täiendused karistusõiguse üldosas. Läbivad muudatused eriosa sätete kohaldamiseks. – Juridica VIII/2014, lk 585-586.

⁷⁹ Pikamäe, P. KarSK § 81/4.1.

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-72-10, p 9-17.

⁸¹ RKKKo 1-17-4309, p 22.

toimumisest. Teodelikti, süüteokatse ja tegevusetusdelikti korral hakkab aegumistähtaeg kulgema kogu koosseisu realiseerimisest.⁸² Kui tegemist on mitme süüteo toimepanemisega (ideaal- või reaalkogum) hakkab aegumistähtaeg kulgema iga süüteo puhul eraldi, millest tulenevalt aeguvad need teod ka erineval ajal.⁸³

Teodelikti puhul langeb aegumistähtaja kulgemise algus kokku teo toimepanemise ajaga. Kui tegu on lõpule viidud teadmata päeval pika ajavahemiku piires, tuleb aegumistähtaja kulgu arvutada selle perioodi esimesest kuupäevast. Samas kui teo toimepanemiseks ja lõpuleviimiseks kulus rohkem kui üks päev, tuleb aegumistähtaja alguspunkti määramiseks liita eeldatav ajakulu teo sooritamiseks või koosseisulise tagajärje saabumiseks kuupäevale, millest algab laiem ajaline raam, kuhu teo lõpetamine mahtus. Näiteks kui tuvastatakse, et ehitustöö kestis vähemalt 60 päeva ja toimus teadmata ajal 2023. aasta jooksul, siis tuleb süüteo aegumistähtaja kulg alustada 1. märtsist 2023.⁸⁴

KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tulenevalt võib kahtlus teo toimepanemise aja osas välistada isiku süüditunnistamise, kui teo toimepanemise hetkeks on peetud aega, mis jääb kaugesse minevikku, mistõttu on võimalik, et tegu on aegunud.⁸⁵

Mis puudutab aegumistähtaja lõppemise arvestamist, siis KarS § 81 lg-st 1 tulenevalt lõpeb kuriteo aegumistähtaeg kuriteo kohta tehtud kohtuotsuse jõustumisel. Seejärel algab KarS §-s 82 sätestatud otsuse täitmise aegumistähtaeg.⁸⁶ Riigikohus on selgitanud, et aegumistähtaeg lõpeb selle tähtaja viimase aasta vastaval kuul ja päeval kell 24.00. Vastav päev on seejuures aegumistähtaja viimase kuu see kuupäev, mis kannab süüteo lõpuleviimise päevaga sama numbrit, või – juhul kui tähtaja viimases kuus sellise numbriga kuupäeva ei ole – kuu viimane päev.⁸⁷

1.3.1.1. Jätkuv süütegu

KarS §-s 81 on eraldi toodud aegumistähtaja kulgemise alguse spetsiifika jätkuva süüteo puhul. Nimetatud paragrahvi neljanda lõike esimese lause järgi arvutatakse jätkuva süüteo korral aegumise tähtaega viimase teo lõpuleviimisest. Jätkuva süüteo sisustamisel tuleb eristada, kas toimepandud süüteo puhul on tegemist teoainsusega (ehk ühe teoga, sh jätkuva süüteoga) või teomitmusega (ehk mitme teoga).

⁸² Pikamäe, P. KarSK § 81/4.1.

⁸³ Sootak. J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018. Juuraveeb: III ptk./7.3.

⁸⁴ RKKKo 4-24-394, p 8.

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-130-13, p 8.

⁸⁶ Pikamäe, P. KarSK § 81/5.

⁸⁷ RKKKo 4-24-394, p 7.

Tegemist on ühe teoga, kui mitu sisuliselt sarnast käitumisakti (nn osateod), mis on ühisest tahtlusest ja ajalis-ruumilisest lähedusest tulenevalt seotud nii, et moodustavad kolmanda isiku ehk objektiivse kõrvaltvaataja jaoks loomuliku elukäsitluse järgi ühtse teo. Selleks, et määrata, kas tegemist on ühe või mitme eraldi teoga, tuleb keskenduda teo objektiivsele avaldumisele.⁸⁸

Jätkuva süüteo puhul ei käsitleta iga üksikut tegu iseseisvana, vaid need on omavahel seotud, kuid ei moodusta eraldi kogumit. Jätkuv süütegu on toime pandud ühtsest tahtlusest tulenevalt, mille teod on tavaliselt ajaliselt lähedased ning suunatud sama objekti vastu sarnasel viisil (nt jätkuv vargus). Tähtis on ka see, et osateod, mis on väliselt iseseisvad, peavad olema koosseisupärased, õigusvastased ja süülised ehk iga teo puhul on realiseeritud kõik süüteo tunnused.⁸⁹

Objektiivses mõttes on jätkuva süüteo korral tähtis käsitletud tegude oluline sarnasus ning subjektiivselt ühtne tahtlus. Teod on sarnased, kui realiseeritud on sama süüteokoosseis, rünnatud sama õigushüve ja teod on ajaliselt ja ruumiliselt omavahel seotud. Samas ei pruugi tegude toimepanemine olla väliselt identne, vaid sarnasus peab leiduma süüteo peamistes tunnustes. Tahtlus omakorda haarab endasse enne osateo lõpuleviimist ka järgmist tegu, mis näitab tegude ühtsust. Sellest tulenevalt on võimalik vaadelda konkreetse osategu õiguslikult lõpuleviidud süüteo jätkuna.⁹⁰ Jätkuva süüteo toimepanemine algab esimese osateo jõudmisega katsestaadiumi ning lõpeb viimase teo toimepanemise lõpetamisega.⁹¹

Osategude hindamine mitte eraldi tegude vaid ühe ühtse teona jätkuva süüteo puhul on oluline karistuse määramisel. Kuigi teod on eraldivõetuna koosseisupärased, õigusvastased ja süülised, ei tohi iga teo eest mõista eraldi karistust. Vastasel juhul oleks tegemist teoühtsuse põhimõtte rikkumisega, mis oleks vastuolus jätkuva süüteo kui õiguslikult ühe teo karistamisega. Seega tuleb jätkuv süütegu kvalifitseerida viimase osateo toimepanemisel kehtinud karistusseaduse järgi ning mõista ka sel ajal kehtinud seaduse järgi karistuse.⁹² Samas, kui isikut süüdistatakse jätkuva kuriteo toimepanemises, mille osateod jäävad karistusseaduse erinevate redaktsioonide kehtivusaega, tuleb süüdistuses näidata ära normid, mille järgi olid karistatavad osateod, mis pandi toime enne kehtiva, s.o tervikteo kvalifitseerimise aluseks võetud, karistusseaduse redaktsiooni jõustumist. Kui aga tuvastatakse, et kasvõi üks osategu ei olnud käsitatav kuriteona seaduse eelmise redaktsiooni kehtivuse ajal, on sellisel juhul süüdimõistmine välistatud. Vastasel juhul oleks süüdistatava kaitseõigus riivatud, kuna isikul peab olema võimalus esitada vastuväited selle

⁸⁸ RKKKo 3-1-1-14-14, p 1024.

⁸⁹ Sootak, J. KarSK § 63/6.2; RK 3-1-1-14-14, p 1025.

⁹⁰ RKKKo 3-1-1-14-14, p 1026.

⁹¹ Sootak, J. KarSK § 10/5.

⁹² RKKKo 1-17-11432 p-d 14-15.

osas, et etteheidetav tegu oli kuriteona käsitatav nii teo toimepanemise ajal kui ka igal ajahetkel kuni kohtuotsuse tegemiseni.⁹³

Riigikohus on jätkuva süüteo aegumise teemal arutlenud kohtuasjas 3-1-1-57-11. Selles asjas oli süüdistatavale esitatud süüdistus mh maksustamisperioodidel juuni 2001 kuni aprill 2004 käibedeklaratsioonides valeandmete esitamises eesmärgiga jätta maksud maksmata. Süüdistatav jättis osa tegelikust käibemaksuga maksustatavast käibest käibedeklaratsioonides kajastamata. Süüdistatava kaitsja märkis, et väidetav valeandmete esitamine 2001. a juunikuu käibedeklaratsioonis on kuriteona aegunud. Kolleegium ei nõustunud kaitsja seisukohaga ning nentis, et valeandmete esitamine 2001. a juunikuu käibedeklaratsioonis on käsitatav jätkuva maksusüüteo ühe osateona. Tulenevalt KarS §-st 81 lg 4 arvutatakse jätkuva süüteo korral aegumise tähtaega viimase teo toimepanemisest ning antud asja kontekstist tulenevalt leidis viimane süüdistatava poolt toimepandud osategu aset 2004. a maikuus. Sellest tulenevalt ei olnud kohtuhinnangul süüdistatavale omistatud kuritegu aegunud, muuhulgas ka selle tõttu, et etteheidetava kuriteo aegumine oli vahepeal katkenud.⁹⁴

1.3.1.2. Vältav süütegu

Lisaks jätkuvale süüteoale on KarS §-s 81 reguleeritud ka vältava süüteo aegumise tähtaja kulgemise algus. KarS § 81 lg 4 teise lause järgi arvutatakse vältava süüteo korral aegumise tähtaega vältava teo lõppemisest. Sarnaselt jätkuva süüteoga on vältava süüteo puhul pandud toime üks ühtne süütegu.

Vältava süüteo puhul ei seisne süüteokoosseisu kirjeldatud tegu ainult õigusvastase olukorra loomises, vaid ka selle säilitamises ehk taastootmises, nimelt on tegemist normi kestva rikkumisega.⁹⁵ Süüteokoosseisu täitmine toimub pidevalt, ilma oluliste katkestusteta.⁹⁶ Faktiliselt erinevad teod, mis realiseerivad pidevalt koosseisu, ei moodusta kogumit.⁹⁷ Vältav süütegu kestab kogu koosseisupärase seisundi jooksul ning lõpeb seisundi lõppemisega.⁹⁸ EIK selgitas vältava kuriteo defineerimisel, et tegemist on kuriteoliigiga, mida sooritatakse teatava ajaperioodi jooksul.⁹⁹

⁹³ RKKKo 3-1-1-60-07, p 18.

⁹⁴ RKKKo 3-1-1-57-11 p-d 1-11.

⁹⁵ Sootak, J. KarSK § 63/6.2.

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-31-08, p 7.1.

⁹⁷ Sootak, J. KarSK § 63/6.2.

⁹⁸ Sootak, J. KarSK § 10/5.

⁹⁹ EIKo 29295/95, 29363/95, *Ecer and Zeyrek vs. Turkey*, p 33.

Tüüpilised vältavad süüteod on pantvangi võtmine (KarS § 135), vabaduse võtmine seadusliku aluseta (KarS § 136) ja mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis (KarS § 424). Kahe esimese näite puhul kestab tegu kuni teo toimepanija piirab kannatanu vabadust, omades kontrolli toimuva üle. Joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise puhul kestab koosseisupärane tegu juhtimise lõpetamiseni. Seega hinnates, kas tegemist on vältava süüteoga, tuleb lähtuda teo iseloomust, mis on ka seotud teo faktilise lõpuleviimisega.¹⁰⁰ Pärast seisundi lõppemist algab süüteo aegumine KarS § 81 lg 4 ls 2 järgi.

Vältava süüteo aegumise tähtaja arvutamise teemat analüüsis Riigikohtu kriminaalkolleegium oma 10. aprilli 2006. a. kohtuotsuses. Viidatud kohtuasjas süüdistati isikut KarS § 151 järgi selles, et ta koostas ajavahemikus 1995-1998 teksti "Meie võitlus", mis oli suunatud juutide, kristlaste ja demokraatide vastu ning õhutas sotsiaalset vaenu ja sisaldas üleskutset relvastatud terrorile. Kriminaalasja arutamisel kohtus muudeti süüdistust selliselt, et sotsiaalse vaenu õhutamine leidis uue süüdistuse kohaselt aset ajavahemikus 1995. aastast kuni 2003. aasta maikuuni. Riigikohtu seisukoha järgi KarS §-le 151 vastav tegu, millega on avalikult üles kutsutud vihkamisele või vägivallale, olla vältav. Seega oli õigusvastane olukord loodud siis, kui üleskutse oli avalikuks tehtud (antud lahendi asjaoludest tulenevalt oli tekst pandud üles Tartu Ülikooli Botaanika ja Ökoloogia Instituudi arvutiserverisse), ning lõpetatud üleskutse jagamise lõpetamisega (ehk mil ülalmainitud tekst võeti serverist maha). Süüdistatava kaitsja väitis, et etteheidetav kuritegu oli kriminaalmenetluse alustamise ajaks aegunud, sest teo toimepanemisest möödus rohkem kui viis aastat. Kohus selgitas, et ei olnud alust rääkida teo aegumisest, kuna aegumistähtaega arvutatakse vältava teo toimepanemise lõppemisest ning kohtuotsuse tegemise ajal ei olnud viieaastane aegumistähtaeg möödunud.¹⁰¹

1.3.1.3. Tähtaja kulgemise alguse eripära Euroopa Liidu riikide näitel

Lähenemine aegumistähtaja kulgemise alguse määratlemisele on riigiti erinev. Kui Eesti karistusseadustiku kehtiva redaktsiooni järgi algab aegumistähtaja kulgemine kuriteo lõpuleviimisest, siis mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis arvutatakse aegumistähtaja kulgemise algust teistmoodi. Käesolevas alapeatükis annab autor ülevaate aegumistähtaja kulgemise alguse määratlemise lähenemistest Austria, Saksamaa ja Hollandi karistusseadustike näitel.

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-117-05, p 13.

¹⁰¹ *Ibid.*, p 1-15.

Austria karistusseadustiku § 57 järgi algab aegumistähtaaja kulgemine kohe, kui karistatav tegu on toimepandud või karistatav käitumine on lõppenud.¹⁰² Selle sätte kitsaskoht on olukord, mil teo toimepanemise tagajärg ilmneb hiljem, millest tulenevalt võib süütegu aeguda enne isiku kriminaalvastutusele võtmist.¹⁰³ Selle probleemi leevendamiseks on Austria seadusandja leidnud järgmise lahenduse: Austria karistusseadustiku § 58 lg 1 järgi, kui kuriteo tagajärg või mõju saabub alles pärast karistatava teo toimepanemisest või karistatava käitumise lõppemist, ei lõpe aegumistähtaeg kuni sama aegumistähtaeg on möödunud ka tagajärje ilmnemisest või kui § 57 lõikes 2 toodud kuupäevast on möödunud poolteist korda suurem aegumistähtaeg või kolm aastat.¹⁰⁴

Saksamaa karistusseadustiku (saksa k. *Strafgesetzbuch*) § 78a järgi algab aegumistähtaaja kulgemine, kui tegu on lõpetatud. Kui süüteokoosseisu tagajärg ilmneb hiljem, hakkab aegumistähtaeg kulgema sellest ajahetkest.¹⁰⁵ Siinkohal tuleb eristada mõisteid „lõpuleviidud“ ja „lõpetatud“. Esimese puhul on tegemist koosseisu realiseerimisega. Teine aga tähendab, et tegu ehk ajalis-ruumiliselt määratletav sündmus on lõpule jõudnud koos sellega seotud tagajärje saabumisega. Näiteks, tapmise puhul on tegu lõpule viidud ja lõpetatud kannatanu surma saabumisega ehk mõlema mõiste tähendused langevad kokku. Samas ei juhtu selline olukord alati, nt väljapressimise puhul on tegu lõpule viidud vara nõudmisega, lõpetatud aga vara kättesaamisega. Sellest tulenevalt tuleb Saksamaa karistusseadustiku sõnastuse järgi pöörata tähelepanu sellele, et aegumistähtaaja kulgemine algab teo faktilise lõpetamisega, mitte juriidilise lõpuleviimisega.¹⁰⁶

Hollandi karistusseadustiku §-st 71 tuleneb aegumistähtaaja kulgemise üldine reegel, nimelt algab aegumistähtaaja kulgemine süüteo toimepanemisele järgneval päeval.¹⁰⁷ Samas paragrahvis on toodud viis erandit, mida kohaldatakse ainult teatavate süütegude kataloogi suhtes ning eranditi lükkub aegumise kulgemise algus edasi kas kuni süüteo avastamise või selle võimaliku avastamiseni.¹⁰⁸ Näiteks, kui süütegu kujutab endast naissoost isiku suguelundite moonutamist ja on toime pandud isiku suhtes, kes ei olnud veel saanud kaheksateistkümnenda aastaseks, algab aegumistähtaeg kulgema päeval, mis järgneb päevale, mil see isik sai kaheksateist aastat vanaks.

¹⁰² Austria *Strafgesetzbuch* (05.02.2020). Kättesaadav veebis: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-09/criminal%20code%20of%20Austria%20%28German%29.pdf> (26.04.2026).

¹⁰³ Hochmayr, G. A Comparative Analysis of Statutes of Limitation (2021). Lk 742. Kättesaadav veebis: https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/9783748926535-705.pdf?download_chapter_pdf=1 (26.04.2026).

¹⁰⁴ Austria *Strafgesetzbuch*.

¹⁰⁵ Saksamaa *Strafgesetzbuch* (*StGB*) 1998. Kättesaadav veebis: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0013 (26.04.2026).

¹⁰⁶ Sootak, J. Muudatused ja täiendused, lk 586.

¹⁰⁷ Hollandi *Wetboek van Strafrecht* 2012. Kättesaadav veebis: <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Netherlands-Criminal-Code.pdf> (26.04.2026).

¹⁰⁸ Hochmayr, G., lk 746

Võltsimise korral algab aegumistähtaaja kulgemine järgmisel päeval pärast võltsitud eseme kasutamist.¹⁰⁹ Seos aegumistähtaaja kulgemise alguse ja süüteo (võimaliku) avastamisega võib samuti tekitada erinevaid probleeme, nt kuna süüteo avastamine langeb peaaegu täielikult õiguskaitseasutuste pädevusse, võib süüdistataval olla raske esitada vastuväited aegumistähtaaja kulgemise alguse kohta. Muuhulgas tekitab raskuseid selle asjaolu piisava õiguskindlusega määratlemine, millal süütegu avastatavaks muutub.¹¹⁰

Eeltoodust tulenevalt määratletakse aegumistähtaaja kulgemise alguse riigiti erinevalt, võttes aluseks nt süüteo toimepanemise, lõpuleviimise või avastamine asjaolusid. See omakorda mõjutab ajahetke, mil toimepandud tegu aegub ega isikut ei saa enam selle eest karistada. Nagu mainitud ülal, leidub aga igal regulatsioonil kitsaskohti.

1.3.2. Aegumatud kuriteod

1.3.2.1. Aegumatute kuritegude tekkimise ajalugu

Kuriteo aegumine ei ole inimõigus ega kriminaalõiguse iseseisev õiguspriintsiip, vaid õigusrahu ja õiguskindluse printsiipide koostisosa.¹¹¹ Seda kinnitab ka aegumise regulatsiooni erinev kohaldamine riigiti. Tegemist on riigi enda kaalutlusega sellest, kuidas karistusväärsuse püsimisele vaatamata määratleda, millal isiku karistamise vajadus kaob, kui üldse. Kuritegude aegumise küsimus hakkas muutuma aktuaalseks pärast Teise maailmasõja lõppemist. Mällu jäänud õudused, mis raputasid kontinente ja rahvaid, ei hajunud aja möödudes ning sellistele sündmustele reageerimine oli ühtlasi nii moraali ja au küsimus kui ka austuse väljendamine kannatanute ja ohvrite vastu.¹¹² Selliste juhtumite vältimiseks ja neile reageerimiseks aga puudus tõhus õigusraamistik.¹¹³ Saksa Riigi kapituleerumise ja selle juhtkonna sõja ajal toime pandud julmuste avastamine pani liitlasriigid 8. mai 1945. aasta Londoni kokkuleppega kehtestama rahvusvahelist õigusraamistikku, mille eesmärk oli tagada sõjakurjategijate üle kohtumõistmine ja nende karistamine. Kokkuleppe lahutamatu osana võeti vastu Nürnbergi Rahvusvahelise Sõjatribunali põhikiri, mis muu hulgas määratles rahuvastased kuriteod, sõjakuriteod ja inimsusevastased

¹⁰⁹ Hollandi *Wetboek van Strafrecht*.

¹¹⁰ Hochmayr, G., lk 747

¹¹¹ Research note, lk 2.

¹¹² Brezeanu, P. S. Non-Applicability of Statutory Limitations – The Antidote of the Prescription of Criminal Liability. RAIS Conference Proceedings (2022), lk 173. Kättesaadav veebis: <https://rais.education/wp-content/uploads/2022/08/0208.pdf> (26.04.2026).

¹¹³ Maruste, R. Martensi klausli idee mõjust tänapäevasele riigi- ja karistusõigusele. Riigiõiguse aastaraamat 2021, lk 255. Kättesaadav veebis: https://www.juridica.ee/article_full.php?uri=2021_riigi_iguse_aastaraamat_2021_martensi_klausli_idee_m_just_t_n_ap_evasele_riigi- ja karistus_igus&pdf=1 (26.04.2026).

kuriteod.¹¹⁴ Teiste seas oli rahvusvahelise tavaõigusena kehtivuse saavutanud ka 1948. a genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon, mille artiklis 2 on sätestatud genotsiidikuriteo määratlus.¹¹⁵ Nii Nürnbergi protsess kui ka selle järelprotsessid andsid maailmale kindlustunde, et kuriteo toimepanemisele järgneb karistus ning inimsusevastaseid kuritegusid ei saa õigustada seaduse mittetundmise või käsule allumisega.¹¹⁶ Pärast vajaliku õigusraamistiku loomist algatati sõjakurjategijate suhtes kriminaalmenetlused, kuid aja möödudes selgus, et kõiki kurjategijaid pole võimalik piisavalt kiiresti tabada ja kohtu alla anda enne aegumistähtaja möödumist. Selle tõttu võttis ÜRO Peaassamblee 25. novembril 1968. a vastu konventsiooni aegumistähtaegade kohaldamatuse kohta sõjakuritegudele ja inimsusevastastele kuritegudele. Konventsioonis sätestati esmakordselt sõnaselgelt, et õigusnormid, mis kuulutasid sõjakuriteod ja inimsusevastased kuriteod aegumatuteks, kehtivad enne konventsiooni vastuvõtmist toimepandud kuritegude suhtes.¹¹⁷ Samal eesmärgil võttis Euroopa Nõukogu 25. jaanuaril 1974. a Strasbourgis vastu konventsiooni aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes, mille preambulis on viidatud Euroopa Nõukogu liikmeriikide seisukohale, et „sõjakuriteod ja inimsusevastased kuriteod kuuluvad vastavalt rahvusvahelisele õigusele kõige raskemate kuritegude hulka, /.../ et efektiivne karistus sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude eest on tähtis tegur, mis aitab niisuguseid kuritegusid ära hoida, kaitsta inimõigusi ja põhivabadusi, tugevdada rahvastevahelist usaldust ja ergutada koostööd ning tagada rahvusvahelist rahu ja julgeolekut, pidades vajalikuks ja õigeaegseks seda, et käesoleva konventsiooni abil kinnitatakse rahvusvahelise õiguse printsiipi, mille järgi sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes aegumistähtaega ei eksisteeri /.../.”¹¹⁸

Mitmetes riikides ei ole aegumistähtaegu kohaldatud üksnes sõjakuritegudele ja inimsusevastastele kuritegudele, vaid ka muudele teatud rasketele kuritegudele.¹¹⁹ Näiteks Saksamaa karistusseadustikust tulenevalt on julmalalt või üldohtlikul viisil toimepandud mõrv raske kuritegu, mis ei allu aegumisele.¹²⁰

1.3.2.2. Aegumatuspõhimõtte kohaldamise vaidluskohad

Aastal 2002 loodi Rooma statuudi alusel esimene alaline rahvusvaheline kohus – Rahvusvaheline Kriminaalkohus (ingl *International Criminal Court, ICC*). Kuna selle kohtu üks eesmärk on

¹¹⁴ Brezeanu, P. S., lk 173-174.

¹¹⁵ Sootak. J. Karistusõigus. Üldosa, XV/40.

¹¹⁶ Maruste, R., lk 256.

¹¹⁷ Brezeanu, P. S., lk 174.

¹¹⁸ Konventsioon aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes – RT II 1994, 16, 50.

¹¹⁹ Research note, lk 4.

¹²⁰ Saksamaa *Strafgesetzbuch*.

ennetada inimõiguste raskemaid rikkumisi, seisab Rahvusvaheline Kriminaalkohus peaausjalikult inimõiguste kaitse eest.¹²¹ Rooma statuudi artiklite 5 ja 29 järgi kuuluvad aegumatute kuritegude hulka genotsiid, inimsusevastased kuriteod, sõjakuriteod ja agressioon.¹²² Vaatamata Rooma statuudi vastuvõtmisele 17.07.1998 on tänini üleval küsimused aegumatuspõhimõtte kohaldamise kohta.

Erinevalt ÜRO 1968. a aegumatuskonventsiooni laialdasest ratifitseerimisest, mis väljendub 56 riigi poolt selle oma õiguskorra lahutamatuks osaks tunnustamises¹²³, on 1974. a sõlmitud Euroopa Nõukogu konventsiooni aegumistähtaaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes tänase seisuga ratifitseerinud üksnes kolm riiki.¹²⁴ Konventsioonide tagasihoidlik ratifitseerimine või toetuse puudumine viitavad sellele, et aegumatuspõhimõtte ei kuulu maailmakaristusõiguse tavaõiguslike printsiipide hulka.¹²⁵ Üheks aegumatuse mittetoetamise põhjuseks on isiku õigus õiguskindlusele mitte olla pärast aja möödumist kriminaalvastutusele võetud. EIK on määratlenud aegumise eesmärkideks õiguskindluse ja õigusliku lõplikkuse tagamise. Siinkohal kerkib aga küsimus erinevate huvide tasakaalustamise kohta, nimelt, mida raskem on süütegu, seda raskemad on tagajärjed üksikisikule või ühiskonnale ja seega on ka aegumistähtajad tavaliselt pikemad.¹²⁶ Selliste huvide tasakaalu tunnustab ka EIK, väites, et kui inimõiguste konventsiooni eesmärgiks on kaitsta õigusi, mis on praktilised ja tõhusad, võib see samuti arvestada vajadusega säilitada tasakaal üldhuvi ja üksikisikute põhiõiguste vahel ning arvestada demokraatlikes riikides kehtivate arusaamadega.¹²⁷ Seetõttu peaks teatud rahvusvaheliste kuritegude, nimelt agressioonikuritegude, genotsiidikuritegude, inimsusevastaste kuritegude ja sõjakuritegude, puhul huvide tasakaal viima automaatselt argumendini, et aegumistähtajad on kohaldamatud.¹²⁸

Muuhulgas on õiguskirjanduses levinud arvamus, et aegumine võib suurendada ebaõiglase ja valikulise õigusemõistmise probleeme. Isegi kui on olemas poliitiline tahe ja suutlikkus inimõiguste rikkumise juhtumitega tegelemiseks, kulub aastaid, et mõista, kuidas kõrged ametnikud kasutasid riigi keerulist masinavärki inimõiguste vastu kuritegude toimepanemiseks, nt

¹²¹ Inimõigused, lk 206.

¹²² Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut – RT II 2002, 2, 5.

¹²³ Convention on the non-applicability of statutory limitations to war crimes and crimes against humanity. Kättesaadav veebis: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-6&chapter=4&clang=en (26.04.2026).

¹²⁴ European Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitation to Crimes against Humanity and War Crimes. Kättesaadav veebis: <https://www.coe.int/en/web/Conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=082> (26.04.2026).

¹²⁵ Sootak. J. Karistusõigus. Üldosa, XV/31.

¹²⁶ Kok, R.A., lk 227.

¹²⁷ EIKo *Coome and others vs. Belgium*, p 145.

¹²⁸ Kok, R.A., lk 227.

võivad asjakohased materjalid olla peidetud või salastatud. Samas toob aeg sageli päevavalgele rohkem tunnistajaid ja usaldusväärsemaid tõendeid, nt tänu geneetika edusammudele DNA-põhiste tõendite kasutamiseks. Aegumatus põhimõtte rakendamine ei tähenda aga alati seda, et ei saa olla erandjuhtumeid, kus kohtumenetlus muutub olemuslikult ebaõiglaseks mõne aja pärast, kuna kurjategija ei saa enam mõistlikult koguda süüd välistavaid tõendeid (nt kuna tema alibi kinnitavad tunnistajad on surnud).¹²⁹ Eeltoodule vaatamata märkis EIK, et kohtunik saab selliste probleemidega tegeleda igal üksikjuhtumil eraldi, kuna inimõiguste konventsioon (sh nii ÜRO aegumatuskonventsioon kui ka 1974. a Euroopa konventsioon) ei sea mingeid ajapiiranguid sõjakuritegude menetlemisele.¹³⁰

Üks peamine aegumatuspõhimõtte vaieldav aspekt on seaduse tagasiulatuva kohaldamise võimalikkus. ÜRO aegumatuskonventsioonist tulenevalt on sõjakuriteod ja inimsusevastased kuriteod aegumatud ka enne konventsiooni vastuvõtmist, mistõttu väidetakse, et tegemist võib olla *nullum crimen sine lege* põhimõtte potentsiaalse rikkumisega. Antud põhimõtte tuleneb EIÕK artikli 7 lg-st 1 ning antud sätte kohaselt võib tegu olla tunnistatud kuriteoks toimepanemise ajal kehtinud riigisisese või rahvusvahelise õiguse järgi. Artikli 7 lg 2 järgi ei takista see artikkel ühegi isiku mis tahes teo või tegevusetuse suhtes, mis selle toimepanemise ajal oli kuritegu tsiviliseeritud rahvaste poolt tunnustatud õiguse üldpõhimõtete järgi, kohtumenetluse läbiviimist ja isiku karistamist. Seega ei saa *nullum crimen sine lege* põhimõtte takistada isiku süüditunnistamist ja karistamist, kui on alust rääkida inimväärikust toetavate rahvusvaheliste väärtuste ja normide sattumisest tõsisesse ohtu või nende normide sügavast eiramisest.¹³¹ Antud erand puudutab tänapäeval üldtunnustatud arusaama kohaselt rahuvastaseid kuritegusid, sõjakuritegusid ja inimsusevastaseid kuritegusid.¹³² Need, keda süüdistatakse rahvusvahelise kuriteo toimepanemises, kasutavad tavaliselt enda kaitseks või õigustuseks tagasiulatuva jõu keelu argumenti, väites, et nad ei teadnud teo keelatusest või tagajärgede raskusest.¹³³ Kohtuasjas Kononov vs. Läti täpsustas kohus EIÕK artikli 7 tähendust, nimelt antud artiklis sätestatud garantii, mis on õigusriigi oluline element, asub konventsiooni kaitsesüsteemis tähtsal kohal. Artikli tuleb tõlgendada ja kohaldada tulenevalt selle olemusest ja eesmärgist, et pakkuda tõhusaid kaitsemeetmeid omavolilise süüdimõistmise ja karistamise vastu. Sellest tulenevalt ei piirdu artikkel 7 üksnes süüdistatava kahjuks kriminaalõiguse tagasiulatuva kohaldamise keelamisega, vaid sisaldab ka üldisemalt põhimõtet, et ainult seadus võib määratleda kuriteo ja määrata

¹²⁹ Hessbruegge, J.A. Justice delayed, not denied: Statutory limitations and human rights crimes. *Georgetown Journal of International Law* 335 (2012), lk 5.

¹³⁰ EIKo 63716/00, *Sawoniuk vs. The United Kingdom*, p 1.

¹³¹ Maruste, R., lk 261.

¹³² Kergandberg, E. PSK § 23/2.

¹³³ Maruste, R., lk 259.

karistuse. Sellest tuleneb ka põhimõte, et kuritegu peab olema seaduses selgelt määratletud. See nõue on täidetud, kui isik teab, missuguste tegude või tegevusetuste eest teda võetakse kriminaalvastutusele. Kohtuasja asjaoludest tulenevalt selgitas kohus, et vaatamata sellele, et rahvusvahelise õiguse allikas ei olnud NSV Liidus, sh Läti NSV-s, avaldatud ega kättesaadav, olid rahvusvaheline õigus ja tavad aastaks 1944 piisavad, et võtta isikut vastutusele sõjakuritegude toimepanemise eest.¹³⁴ Seega pidas EIK lubatavaks, et rahvusvahelise kuriteo formaalne määratlemine õigusallikas ei ole otsustav, kuna selline kuritegu on inimliku arusaama tasandil määratletud.¹³⁵ Kokkuvõtvalt võib NP-põhimõte, sh seaduse ettenähtavuse ja juurdepääsetavuse nõue, kaotada primaarsuse, kui toimepandud kuritegu on vastuvõetamatu ja karistatav igas tsiviilühiskonnas.¹³⁶

1.3.2.3. Aegumatute kuritegude käsitus Eesti õigussüsteemis

Pärast maailmasõdades saadud kogemusi levis riikides suundumus integreerida rahvusvaheline õigus oma põhiseaduslikku süsteemi ning liituda rahvusvaheliste organisatsioonidega, tunnustades nende organisatsioonide väärtusi ja õigust. Sama teed on läinud ka Eesti aegumatute kuritegude idee vastuvõtmisel.¹³⁷

Riikide karistusõiguse allikateks on tänapäeval peetud lisaks karistusseadusele ka rahvusvahelisi lepinguid, rahvusvahelist tavaõigust ja rahvusvahelise õiguse üldiseid põhimõtteid, kuid viimase kolme puhul saab riik ise otsustada, kuidas ja mis tingimustel neid oma õiguskorras määrata¹³⁸. Eesti põhiseaduse § 3 I lause 2 kohaselt on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa. Antud säte puudutab eeskätt rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtteid ja välislepinguid. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetele vastavad rahvusvaheline tavaõigus ja õiguse üldprintsüübid, mida tunnustavad tsiviliseeritud rahvad.¹³⁹ Rahvusvahelise tavaõigusena on määratletud genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon, ÜRO aegumatuskonventsioon ja inimsusevastaste kuritegude, agressioonikuritegude ja muude sõjakuritegude karistatavus.¹⁴⁰

1. juunil 1992. a jõustunud Eesti Vabariigi kriminaalkoodeksi § 53 lg 5 kohaselt tunnustati aegumatuteks kuriteod rahu või inimsuse vastu ja sõjakuriteod.¹⁴¹ Kehtiva karistusseadustiku

¹³⁴ EIKo 6376/04, *Kononov vs. Latvia*, p 185, 237-244.

¹³⁵ Kergandberg, E. PSK § 23/2.

¹³⁶ Maruste, R., lk 261, 263.

¹³⁷ *Ibid.*, lk 250.

¹³⁸ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa, XV/41.

¹³⁹ Madise, L. PSK § 3/8.

¹⁴⁰ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa, XV/40.

¹⁴¹ Kriminaalkoodeks – RT 1992, 20, 288.

redaktsiooni järgi ei aegu aga agressioonikuritegu, genotsiidikuritegu, inimsusevastane kuritegu, sõjakuritegu ja kuritegu, mille eest on ette nähtud eluaegne vangistus (§ 81 lg 2).

Inimsusevastane kuritegu on KarS § 89 järgi süstemaatilisel viisil või massiliselt ja riigi, organisatsiooni või grupi õhutusel või juhtimisel toimepandud inimõigustest ja -vabadustest ilmajätmine või nende õiguste ja vabaduste piiramine, samuti tsiviilelanike tapmine, piinamine, vägistamine, neile tervisekahjustuse tekitamine, nende sunniviisiline ümberasustamine, väljasaatmine, prostitutsioonile sundimine, neilt alusetult vabaduse võtmine või muu väärkohtlemine.

Genotsiidiks peetakse KarS § 90 järgi rahvusliku, etnilise, rassilise, usulise, okupatsioonirežiimile vastupanu osutava või muu sotsiaalse grupi liikme tapmist, piinamist, talle tervisekahjustuse tekitamist, sellises grupis laste sündi takistavate sunnimeetmete rakendamist või sealt laste vägivaldse äravõtmist eesmärgiga hävitada grupp täielikult või osaliselt, samuti grupi liikmete asetamist elamistingimustesse, mis on põhjustanud grupi osalise või täieliku hävimise ohu.

Agressioonikuritegu on KarS § 91 järgi riigi tegevust kontrolliva või suunava isiku poolt agressiooniakti juhtimises, täideviimises või ettevalmistamises osalemine, samuti riigi esindaja poolt agressiooniaktiga ähvardamine.

Sõjakuriteod on sätestatud KarS §-des 95-109. Sõjakuriteo eritunnuseks on selle toimepanemise aeg, nimelt pannakse kuritegu toime sõjaajal, mil peamised inimväärtused, nagu elu ja inimväärikus, on eriti ohustatud. Karistusseadustikust tulenevalt ei oma sõjakuritegude koosseisude määratlemisel tähendust, kas tegu oli toimepandud rahvusvahelise või riigisisese relvakonflikti käigus.¹⁴²

Eluaegne vangistus kujutab endast erandlikku karistusmeedet, mille kohaldamine eeldab erakordsete asjaolude esinemist. See tähendab, et lisaks süü eriti suurele raskusele peavad esinema ka äärmuslikud üld- ja eripreventiivsed tingimused. Eluaegse vangistuse mõistmine on põhjendatud üksnes juhul, kui toimepandud kuritegu on kahjustanud kaitstavat õigushüve ja õiguskorda sedavõrd tõsiselt, et tähtajaline vangistus ei ole piisav õiguskaitse tagamiseks. Eripreventiivsed kaalutlused võivad seisneda süüdistatava varasemates kuritegudes ning hinnangus tema edasise käitumise ohtlikkusele.¹⁴³ Eluaegse vangistusega on karistatavad näiteks, mõrv (KarS § 114 lg 1), narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku

¹⁴² Parmas, A., Tehver, J., KarSK § 94/2-2.1, 3-4.

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-76-12, p 8.

käitlemine suure varalise kasu saamise eesmärgil (KarS § 184 lg 2¹) ja riigireetmine (KarS § 232 lg 1).

Tagasiulatuva jõu kohaldamise kohta on KarS § 5 lõikes 4 erandina ette nähtud, et süüteod inimsuse vastu ja sõjasüüteod on karistatavad, sõltumata teo toimepanemise ajast. Seega kohaldatakse antud koosseise sõltumata sellest, kas kuritegu oli toimepandud enne karistusseadustiku jõustumist või enne vastava sätte sisseviimist kriminaalkoodeksisse.¹⁴⁴ Antud teemat käsitles EIK kohtuasjas *Kolk and Kislyiy vs. Estonia*. Asjaoludest tulenevalt mõisteti kaebajad Saare Maakohtu poolt süüdi inimsusevastaste kuritegude toimepanemises KrK § 61¹ lg 1 järgi. Kohtuotsusest tulenevalt osalesid kaebajad aastal 1949 tsiviilelanike küüditamises okupeeritud Eesti Vabariigist NSV Liidu kaugetesse piirkondadesse. Kaebajad väitsid, et neile omistatavad teod ei olnud sel ajal inimsusevastased kuriteod rahvusvahelise õiguse järgi, seega tugines nende süüdimõistmine seaduse tagasiulatuva jõu kohaldamisele. EIKi arvates leidis Eesti kohus õigesti, et kaebajate poolt toime pandud teod olid toimepanemise ajal kvalifitseeritud inimsusevastaste kuritegudena rahvusvahelise õiguse järgi. Selle kinnituseks selgitas kohus, et Nõukogude Liit oli 1945. aasta Londoni lepingu liige ning sellega legaliseeriti Nürnbergi harta. Muuhulgas kinnitas ÜRO Peaassamblee 1946. aastal hartas olevad rahvusvahelise õiguse põhimõtted. Seetõttu oli NSV Liit ÜRO liikmesriigina teadlik nimetatud põhimõtete olemasolust. Lisaks, kuna Eesti ühines 16. aprillil 1996. aastal Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mis näeb ette inimsusevastaste kuritegude aegumatust, tõlgendas ja kohaldas Eesti kohus siseriikliku õiguse rahvusvahelise õiguse alusel õigesti. EIK järeldas, et kaebajate süüdimõistmiseks ja karistamiseks oli seaduslik alus olemas, mistõttu oli konventsiooni artikkel 7 järgitud.¹⁴⁵

1.3.3. Kuriteo aegumise katkemine

Mitmetes õigussüsteemides lähtutakse seisukohast, et aja möödumine ei tohiks tuua õigusrikkujale kasu, kui riik teeb teatud tegudega selgeks kavatsuse kasutada oma karistamisõigust või kui on olemas takistus riikliku süüdistuse esitamisele või karistuse täitmisele. Seega on tunnistatud, et ametivõimu esindaja tegevus peab seaduses konkreetselt määratletud või kohtupraktikas väljatöötatud põhjustel peatama aegumistähtaaja kulgemise ja kustutama juba möödunud tähtaaja.¹⁴⁶

Enne 24.01.2007 kehtinud karistusseadustiku redaktsioonis oli aegumise katkemine sõnastatud ebamääraselt, nimelt oli sätestatud, et kuriteo aegumine katkes isiku suhtes tema kriminaalasjas menetlustoimingu tegemisega. Sellest tulenevalt oli katkemine seotud suvalise

¹⁴⁴ Sootak, J. KarSK § 5/11.

¹⁴⁵ EIKo 23052/04, 24018/04, *Kolk and Kislyiy vs. Estonia*.

¹⁴⁶ Research note, lk 11.

menetlustoiminguga, sh kõikvõimalike formaalsete toimingutega, näiteks päringu teostamisega. 24.01.2007 vastuvõetud karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadusega¹⁴⁷ piiras seadusandja menetlustoimingute loetelu eesmärgiga vältida menetlusliku formaalsuse ja seostada aegumise katkemise tingimusi riigi sisuliste tegevustega kriminaalasja menetlemise ajal. Aegumise katkemise reguleerimine, sh menetlustoimingute ammendav loetlemine, väljendas seadusandja tahet tagada õigusselgus ja õiguskindlus. Muuhulgas seati eesmärgiks tagada, et kuriteo aegumistähtaeg ei mööduks ajal, mil riik tegutseb aktiivselt kohtuliku lahendi saavutamiseks.¹⁴⁸

Muuhulgas katkes varasema redaktsiooni järgi kuriteo aegumine uue kuriteo toimepanemisega aegumistähtaaja kestel. Sellest on aga loobutud mõiste ebaselguse tõttu, kuna katkemise momendil ei olnud tehtud süüdimõistvat kohtuotsust PS § 22 lg 1 mõttes. Lisaks ei olnud selles sättes määratud uue kuriteo aegumise lõpptähtaega, seega jätkuva kuriteo korral ei aegunud varasemad kuriteod, vaatamata möödunud ajale. Nüüd aga arvestatakse iga kuriteo puhul aegumistähtaega eraldi.¹⁴⁹

Kehtiv KarS § 81 lg 5 näeb ette aegumise katkemise tingimusi, st aegumine katkeb üksnes siis, kui mõni lõikes viis loetletud asjaoludest leiab aset enne KarS § 81 lõikes 1 sätestatud aegumistähtaaja möödumist.¹⁵⁰ Katkemine on seostatud menetlustoimingutega, mis eeldavad kuriteo toime pannud isiku tuvastamist. Seega ei kaasne kuriteo aegumise katkemine nt jälitusmenetluse raames tehtavate toimingutega, mille eesmärgiks on teo toimepanija välja selgitamine. Kui kuriteos kahtlustatav isik on aga tuvastatud, ei ole tema vastutusele võtmise edasilükkamiseks õiguslikku alust, eeldusel et riik tegutseb aktiivselt kohtulahendi saavutamise nimel. Sellest põhimõttest lähtudes ongi lõikes 5 aegumise katkemine seotud menetlustoimingutega, mida saab teha vaid konkreetse kahtlustatava või süüdistatava suhtes.¹⁵¹

Riigikohus muuhulgas märkis, et menetlustoimingu adressaat ei pruugi toimingust teada, näiteks tagaselja vahistamise puhul (KrMS § 131 lg 4). Menetlustoiming on seotud konkreetse teo ja isikuga. Aegumise katkemine ei sõltu sellest, kas menetlustoiming osutub põhjendamatuks hilisema menetluse käigus, näiteks vara aresti tühistamine kaebemenetluses.¹⁵²

¹⁴⁷ Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadus – RT I 2007, 13, 69.

¹⁴⁸ Eelmaa, S. Mõned mõtted kuriteo aegumise katkemisest KarS § 81 lõike 5 punkti 5 tähenduses. – Juridica 7/2023, lk 601-602.

¹⁴⁹ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.7.

¹⁵⁰ RKKKo 3-1-1-72-10, p 10.

¹⁵¹ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.1.

¹⁵² RKKKo 1-19-705, p 171.

Alljärgnevalt vaatleb autor KarS § 81 viiendas lõikes toodud menetlustoiminguid, mis toovad endaga kaasa kuriteo aegumise katkemist.

1) Kuriteo aegumine katkeb kahtlustatavale või süüdistatavale tõkendi kohaldamisega või tema vara või rahapesu objektiks oleva vara arestimisega (KarS § 81 lg 5 p 1).

Kõnealuse sätte esimesest alternatiivist tulenevalt katkeb aegumine mistahes kriminaalmenetlusliku tõkendi rakendamisel, täpsemalt KrMS 4. peatüki 1. jaost sätestatud tõkendite kohaldamisel. Siia alla kuuluvad elukohast lahkumise keeld (§ 128), kaitseväelase järelevalve (§ 129), vahistamine (§ 130), kautsjon (§ 135) ning elektrooniline valve (§ 137¹). Sama peatüki teisest jaost tulenevad muud kriminaalmenetluse tagamise vahendid, s.o sundtoomine (§ 139), tagaotsitavaks kuulutamine (§ 140), kahtlustatava või süüdistatava ametist kõrvaldamine (§ 141) ning ajutise lähenemiskeelu kohaldamine (§ 141¹), ei põhjusta aegumise katkemist.¹⁵³

Riigikohus selgitas, et olukorras, kus üks tõkend asendatakse teise (kergema) tõkendiga (näiteks vahistamise asendamine elektroonilise valvega), tuleb aegumise katkestavaks menetlustoiminguks peeta esmakordselt kohaldatavat tõkendit. Vastasel juhul oleks tegemist olukorraga, kus õiguskaualekamalt käitunud süüdistatav, kellel tõkendi asendamise tõttu katkes aegumistähtaaja kulgemine uuesti, oleks kohaldatud ebavõrdselt võrreldes süüdistatavaga, kelle suhtes jätkatakse raskema tõkendi kohaldamist ehk kuriteo aegumine ei katkenud.¹⁵⁴

Ainuke muu kriminaalmenetluse tagamise vahend, mis toob kaasa aegumise katkemise, on KrMS §-s 142 sätestatud kahtlustatava või süüdistatava vara arestimine, mis on KarS § 81 lg 5 punktist 1 tulenev teine alternatiivne aegumise katkemise alus.¹⁵⁵ Riigikohus märkis lisaks, et käesolev alternatiiv ei hõlma kohtuliku hüpoteegi seadmist, vastasel juhul oleks tegemist sätte liiga laiendava tõlgendamisega. Vara arestimine KarS § 142 lg 1 teise lause järgi seisneb selle üleskirjutamises ja vara võõrandamise tõkestamises. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 389 lg 1 järgi ei või arestitud vara käsutada, mis tähendab, et vara arestimisega kehtestatakse varale käsutuskeelu. Kohtuliku hüpoteegi puhul on tegemist piiratud asjaõigusega asjaõigusseaduse § 363 järgi, millega ei kaasne hüpoteegiga koormatud kinnisasja käsutamise keeld. Tuginedes üksnes õiguspoliitilistele argumentidele ei saa normi tõlgendada isiku õigusi kitsendavalt ning normi tekstist ulatuslikult kõrvale kaldudes.¹⁵⁶

2) Kuriteo aegumine katkeb süüdistatava kohtu alla andmisega (KarS § 81 lg 5 p 2).

¹⁵³ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.2.

¹⁵⁴ RKKKo 1-19-705, p-d 163-168.

¹⁵⁵ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.2.

¹⁵⁶ RKKKo 1-17-4309, p 26.

Süüdistatava kohtu alla andmisel teeb kohus kindlaks kooskõlas KrMS §-ga 257, kas kohtulik arutamine on võimalik.¹⁵⁷ Seega peetakse antud menetlustoimingu tegemisel silmas süüdistatava kohtu alla andmist kriminaalmenetluse seadustiku tähenduses. Süüdistatavat loetakse kohtu alla antuks alates kohtu alla andmise määruse koostamisest. Süüdistatava kohtu alla andmise eeldusteks on õige kohtualluvus, süüdistusakti vastamine nõuetele ja kriminaalmenetluse lõpetamiseks aluse puudumine. Kui eeltoodud eeldused on täidetud, on kohtul pädevus määruse tegemiseks.¹⁵⁸ Riigikohus selgitas, et süüdistatava kohtu alla andmisel tehtud vead ei välista alati kuriteo aegumise katkemist. Näiteks maakohu viivitus kohtu alla andmise määruse koopia edastamisel kaitsjale ei tähenda koheselt kohtu alla andmise määruse tegemisel kriminaalmenetlusõiguse rikkumist, seega kuriteo aegumise katkemine on võimalik.¹⁵⁹

Aegumine katkeb sõltumata sellest, kas süüdistatav antakse kohtu alla üldmenetluses (KrMS § 263), lühimenetluses (KrMS § 235¹ lg 1 p 1) või kokkuleppemenetluses (KrMS § 245¹ lg 1 p 1). Käskmenetluses ei toimu kohtu alla andmist, seega on aegumise katkemine selles lihtmenetluse vormis välistatud. Aegumise katkemine kiirmenetluses sõltub aga igal üksikjuhtumil valitud kohtuliku arutamise vormist KrMS § 256⁴ lg 4 kohaselt.¹⁶⁰

3) Kuriteo aegumine katkeb kohtuliku arutamise edasilükkamisega süüdistatava ilmumata jäämise korral (KarS § 81 lg 5 p 3).

KrMS § 269 lg 1 järgi arutatakse kriminaalasja süüdistatava osavõtul, arvestades käesolevas paragrahvis ning käesoleva seadustiku §-s 276¹ nimetatud erandeid. Üldjuhul on süüdistatava osavõtt kohtumenetlusest kohustuslik, kuna sellega realiseerub tema menetlussubjektsus ehk ta saab protsessis osaleda või seda mõjutada. Muuhulgas istungil osalemise kohustus tuleneb isiku objektiseisundist menetluses, kuna ta on tõendi allikas ning tema suhtes tehakse kohtuotsus avalikes huvides sõltumata tema tahtest sõltumata.¹⁶¹ Isiku mitteilmumine kohtuistungile takistab riigi sisulist tegevust kriminaalasja menetlemisel, mis on vältimatud kohtulahendi saavutamiseks. Tema ilmumata jäämise korral lükatakse kohtulik arutamine edasi. Sellest tulenevalt on kohtul olemas menetlusotsus uue kohtuistungi aja määramiseks juhul, kui konkreetsel ajal oli kohtulik arutamine võimatu süüdistatava mitteilmumise tõttu. Antud otsus vormistatakse määrusega KrMS § 273 lg 1 p 1 alusel. Süüdistatava kohtulikult arutamiselt puudumise põhjused (nt haigestumine) ei mõjuta aga aegumise katkemise eelduste täitmist. Muude kohtumenetluse poolte kohtuliku

¹⁵⁷ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.3.

¹⁵⁸ RKKKm 3-1-1-22-16, p-d 37, 43.

¹⁵⁹ RKKKm 3-1-1-38-16, p-d 45, 66–67.

¹⁶⁰ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.3.

¹⁶¹ Plekksepp, A. KrMSK § 269/1.1.

arutamisele mitteilmumine ei katkesta aegumist. Aegumine katkeb nii esimese astme kui teise astme kohtumenetluses.¹⁶²

4) Kuriteo aegumine katkeb kohtulikul arutamisel süüdistatava ülekuulamisega (KarS § 81 lg 5 p 4).

Süüdistatava ülekuulamine tähendab süüdistatava risküsitlemist kohtuliku uurimise käigus KrMS §-de 288 ja 293 kohaselt.¹⁶³ Seda menetlustoimingut mõistetakse tervikuna, mis seisneb nii ülekuulamise rakendamises (§ 293 lg 2) kui ka sellele järgnevas küsitlemises (§ 293 lg-d 3 ja 4). Riigikohus on nentunud, et KarS § 81 lg 5 p 4 kohaldamine ei sõltu süüdistatava otsusest, kas anda ütlusi või sellest keelduda. Antud seisukoht on põhjendatud sellega, et kuriteo katkemine süüdistatava ülekuulamise tõttu peab sõltuma seaduses ette nähtud menetlustoimingu tegemisest. Vastasel juhul oleks aegumise katkemine välditav, kui süüdistatav keeldub ütluste andmisest. Sellisel juhul tekiks olukord, kus üks süüdistatav annaks ütlusi õigustava tõendi saamise eesmärgil ning talle omistatud kuriteo aegumine oleks katkenud, kui samal ajal loobuks teine süüdistatav ütluste andmisest lootusega, et kuriteo aegumistähtaeg möödub enne süüdimõistva otsuse tegemiseni. Sellest tulenevalt oleks aegumise katkemine välditav ja seega süüdistatavate kohtlemine oleks põhjendamatult ebavõrdne. Riigikohus selgitas, et kuriteo aegumine katkeb ülekuulamise rakendamisel ehk KrMS §-s 293 sätestatud kohtulikul arutamisel tehtud toimingu sooritamisel.¹⁶⁴ Süüdistatava iga ülekuulamine kohtulikul arutamisel katkestab aegumise. Samuti katkeb aegumine süüdistatava ülekuulamisel nii esimese astme kohtumenetluses kui ka apellatsioonimenetluses.¹⁶⁵

5) Kuriteo aegumine katkeb kohtulikul arutamisel ekspertiisi või täiendavate tõendite kogumise määramisega (KarS § 81 lg 5 p 5).

Selle sätte all mõistetakse KrMS §-de 295 ja 297 alusel tehtavaid toiminguid, s.o kohtulikul arutamisel ekspertiisi määramine või täiendavate tõendite kogumine, mis võimaldab määrata ekspertiisi või koguda lisatõendeid kohtu omal algatusel või kohtumenetluse poole taotlusel.¹⁶⁶ Aegumise katkemise eesmärgist tulenevalt väljendub riigi aktiivne tegutsemine kohtuliku lahendi saavutamise nimel muu hulgas täiendavate tõendite kogumises. Sellise vajaduse ilmnemisel ei ole tõendite viivitamatu kohtule esitamine võimalik, kuna sellele peab eelnema vastavate menetlustoimingute tegelik läbiviimine, mille käigus tõendid kogutakse; alles pärast nimetatud toimingute sooritamist saab tõendid kohtule esitada. Nii ekspertiisi määramine ja läbiviimine kui

¹⁶² Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.4.

¹⁶³ *Ibid.*, p 6.2.5.

¹⁶⁴ RKKKo 1-19-705, p-d 169-170.

¹⁶⁵ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.2.5.

¹⁶⁶ RKKKo 1-19-705, p 175.

ka täiendavate tõendite kogumine on aeganõudvad menetlustoimingud, seega lähtuvalt normi eesmärgist on aegumise katkemine siinkohal õigustatud. Täiendavate tõendite kogumine ei hõlma aga tõendite esitamist, kuna sellisel juhul ei oleks riigi tegevuse sisuline aktiivsus tagatud.¹⁶⁷ Erinevalt teistest menetlustoimingutest katkestab lisatõendite vastuvõtmine või kogumise määramine aegumise mitmele süüdistatavale etteheidetava kuriteo korral kõigi selles kuriteos süüdistatavate suhtes.¹⁶⁸

KarS § 81 lõikes 6 on määratud kuriteo aegumise katkemise tagajärjed. Nimelt kui kuriteo aegumine on katkenud, algab aegumine uuesti lõike 5 punktides 1–5 sätestatud menetlustoimingu tegemisest. Sellest tulenevalt tühistatakse katkemise tõttu aegumise tähtaja senine kulg ning arvestatakse aegumist uuesti menetlustoimingu tegemisest. Sellest üldisest reeglist teeb seadus erandi, kehtestades sama paragrahvi lõikes 6 nõude, et isikut ei tohi kuriteos siiski süüdi mõista ega karistada, kui selle lõpuleviimisest kuni selle kohta tehtud kohtuotsuse jõustumiseni on möödunud sama paragrahvi lõikes 1 sätestatust viie aasta võrra pikem aeg.¹⁶⁹ Need on nn absoluutsed aegumistähtjad, mille kohaselt on teise astme kuriteo absoluutseks aegumistähtjaks kümme aastat arvates kuriteo lõpuleviimisest ning esimese astme kuriteo korral 15 aastat.¹⁷⁰ Karistamise vajadus kaob nende tähtaegade möödumisel.¹⁷¹

1.3.4. Süüteo aegumise peatumine

Mitmetes mandrieuroopa õigussüsteemi kuuluvates riikides rakendatakse peatumise põhimõtet. See on põhjendatud sellega, et teatud õiguslikud või faktilised takistused võivad mõjutada aegumistähtaja kulgemise algust või selle jätkumist, mis omakorda võib mõjutada süüdistuse esitamise võimalikkust. Kui takistus aga langeb ära, hakkab aegumistähtaeg kulgema või ülejäänud aegumistähtaja kulgemine jätkub.¹⁷² Eesti karistusseadustikus on samuti kindlaks määratud süüteo aegumise peatumise regulatsioon.

KarS § 81 lg 7 punktides 1–3 tulenevad süüteo aegumise peatumise tingimused. Aegumise peatumise korral ei võeta aegumistähtaja arvutamisel arvesse aega, mil esinesid lg 7 punktides 1–3 toodud alused. Nimetatud aluste äralangemisel hakkab aegumistähtaeg taas kulgema, kuid sel

¹⁶⁷ Eelmaa, S., lk 602.

¹⁶⁸ RKKKo 1-19-705, p 177.

¹⁶⁹ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.3.

¹⁷⁰ RKKKo 3-1-1-53-09, p 9.

¹⁷¹ Pikamäe, P. KarSK § 81/6.3.

¹⁷² Hochmayr, G. A., lk 768.

juhul võetakse arvesse aegumistähtaaja kulg enne punktides 1–3 eelduste esinemist.¹⁷³ Alljärgnevalt vaatleb autor käesoleva paragrahvis toodud tingimuste kohaldamise olemust.

KarS § 81 lg 7 p 1 järgi peatub süüteo aegumine kahtlustatava, süüdistatava või menetlusaluse isiku kõrvalehoidumisel kohtueelsest menetlusest, kohtuvälisest menetlusest või kohtust kuni isiku kinnipidamiseni või tema ilmumiseni menetleja juurde. Kriminaal- või väärteomenetlusest kõrvalehoidumise puhul tegutseb süüteo toime pannud isik tahtlikult eesmärgiga vältida menetluse läbiviimist.¹⁷⁴ Riigikohus selgitas, et kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumine võib seisneda nii tegevuses kui ka tegevusetuses. Kui aga kõrvalehoidumine seisneb tegevusetuses, tuleb tuvastada, missugused isikult nõutavad käitumisaktid olid jäetud tema poolt tegemata. Menetleja suutmatust selgitada välja isiku asukohta ei tähenda koheselt, et isik hoidub menetlusest kõrvale. Kui isik ei ela rahvastikuregistri järgsel aadressil või kui tema lähedased ei tea tema asukohast või kui ta ei ilmu kutse peale politseisse, ei saa kohtu arvates pelgalt nende faktide põhjal järeldada, et isik hoidub kriminaalmenetlusest kõrvale. Samas kutse peale mitteilmumise puhul oleks võimalik jõuda teistsugusele järeldusele juhul, kui eelnevalt on tuvastatud, et isik oli teadlik tema väljakutsumisest menetleja juurde, näiteks kui on kinnitatud, et ta sai kutse kätte.¹⁷⁵

KarS § 81 lg 7 p-st 2 tulenevalt peatub süüteo aegumine väärteo tunnustega teo kohta kriminaalmenetluse alustamisel kuni kriminaalmenetluse lõpetamiseni. Selle sättest tulenevalt alustatakse kriminaalmenetlust väärteo tunnustega teo kohta, kui antud teos esinevad kuriteo tunnused.¹⁷⁶ Antud põhimõtte tuleneb väärteomenetluse seadustiku¹⁷⁷ (edaspidi lühendatult VTMS) § 29 lg 1 punktist 4, mille kohaselt ei alustata väärteomenetlust ja alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui teos on kuriteo tunnused. VTMS § 61 lg 1 järgi, kui kohtuvälise menetleja ametnik tuleb väärtegu menetledes järeldusele, et teos on kuriteo tunnused, saadetakse väärteoasja materjal viivitamata prokurörile kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks. Kui kohtuväliseks menetlejaks on kohtueelse uurimise asutus, alustatakse kriminaalmenetlust prokurörile materjale saatmata. Sama paragrahvi teise lõike järgi, kui väärteoasja materjaliga tutvunud prokurör otsustab jätta kriminaalmenetluse alustamata või lõpetab asjas kriminaalmenetluse, kuid on alust arvata, et teos on väärteo tunnused, tagastab ta viivitamata materjali kohtuvälisele menetlejale väärteomenetluse uuendamiseks. KarS § 81 lg 7 p 2 kohaselt peatub väärteo aegumistähtaaja kulgemine kriminaalmenetluse alustamisel kuni kriminaalmenetluse lõpetamiseni.¹⁷⁸ Sellest tulenevalt ei võeta arvesse kriminaalmenetluse toimetamise aega väärteo aegumistähtaaja

¹⁷³ Pikamäe, P. KarSK § 81/7.1.

¹⁷⁴ *Ibid.*, p 7.2.

¹⁷⁵ RKKKo 3-1-1-78-10, p-d 8.2-8.3.

¹⁷⁶ Pikamäe, P. KarSK § 81/7.3.

¹⁷⁷ Väärteomenetluse seadustik – RT I, 05.07.2025, 19.

¹⁷⁸ RKKKo 3-1-1-65-09, p 5.

arvutamisel.¹⁷⁹ Antud sätte kohaldamise eelduseks on teo kohta kriminaalmenetluse alustamine, seega pole oluline, kas on sama teo osas varem toimetatud väärteomenetlust või mitte. Väärteo aegumine uueneb, st aegumistähtaeg hakkab jälle kulgema, kui KarS § 81 lg 7 p-s 2 ette nähtud aegumise peatumise alus langeb ära ehk kriminaalmenetlus lõpetatakse.¹⁸⁰

Kahe esimese süüteo aegumise peatumise aluse äralangemisel, kehtestas seadusandja uuenemisele ajalisi piiri.¹⁸¹ Nimelt ei uuene KarS § 81 lg 8 kohaselt aegumine nimetatud paragrahvi lõike 7 punktides 1 ja 2 sätestatud juhtudel, kui kuriteo lõpuleviimisest on möödunud viisteist aastat. Väärteo aegumine ei uuene, kui väärteo lõpuleviimisest on möödunud KarS § 81 lõikes 3 sätestatust aasta võrra pikem aeg. Süüteo aegumise peatumise korral, nagu eespool selgitatud, ei võeta süüteo aegumistähtaaja arvutamisel arvesse peatumise aega. Aegumise uuenemisel hakkab aegumistähtaeg taas kulgema ning selle aja jooksul ehk aegumistähtaaja lõpuni on võimalik isikut karistada. Samas sõltub aegumise uuenemise võimalikkus lõikes 8 ettenähtud tähtaegade kulgemisest. Kui pärast kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumise (lg 7 p 1) või kriminaalmenetluse lõpetamise (lg 7 p 2) eelduse äralangemist on lg-s 8 ette nähtud tähtaeg möödunud, ei saa menetlust alustada või jätkata. Samas ei mõjuta lõikes 8 sätestatud tähtajad menetluse kestust, nimelt tuleb jätkuvalt rakendada KarS § 81 lõikedes 1 või 3 sätestatud tähtaegu, kui menetluse alustamine või jätkamine oli lubatav.¹⁸²

Alates 15.03.2007 muudeti karistusseadustikus ette nähtud aegumise regulatsiooni selliselt, et seadusandja kehtestas kuriteo aegumise peatumise seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo toimepanemisel noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes kuni kannatanu kaheksateistaastaseks saamiseni.¹⁸³ Sellise erandi välja toomine oli põhjendatud alaealise vastu suunatud seksuaalkuritegude olemuse ja avastamisraskusega.¹⁸⁴ Kehtiva karistusseadustiku redaktsiooni § 81 lg 7 punktist 3 tulenevalt peatub kuriteo aegumine tahtevastase abielu, naise suguelundite sandistava moonutamise, raseduse ebaseadusliku katkestamise ning seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo korral noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes kuni kannatanu kaheksateistaastaseks saamiseni, kui kriminaalmenetluse ajend ei ilmnenud enne tema poolt nimetatud vanuse saavutamist. Teatud eriliste kuritegude korral on alus arvata, et kriminaalmenetluse alustamine viibib, sest alaealine kannatanu ei ole võimeline pöörduma riigi

¹⁷⁹ Pikamäe, P. KarSK § 81/7.3.

¹⁸⁰ RKKKo 3-1-1-50-16, p-d 20-21.

¹⁸¹ *Ibid*, p 21.

¹⁸² Pikamäe, P. KarSK § 81/7.5.

¹⁸³ Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduse muutmise seadus – RT I 2007, 13, 69.

¹⁸⁴ Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduse muutmise seadus. Seletuskiri. Kättesaadav veebis: https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/ee/vaadeseadusuudis/278?fbclid=IwY2xjawJp29xleHRuA2FlbQIxMAABHq9kDAve-NXig8IAIsS-T60oVzmXfszm_cnKfw8AkmvruCTxDhhaguE8EhJ-aem_wWxJKAErhqOG2PGEu6e7wg#2 (26.04.2026).

poole enne täisealiseks saamist. Selline lähenemine on omakorda tingitud erinevatest teguritest, näiteks alaealise võimalik sõltuvus kurjategijast, tema vähesed teadmised õiguskorra toimimisest, psüühilised raskused täisealisele vastu hakkamisel jne. Nimetatud säte kohaldub nii täisealise kui ka süüvõimelise alaealise kuriteo toimepanija suhtes. Aegumistähtaeg peatub kuriteo lõpuleviimisest ning hakkab kulgema edasi päevast, mil kannatanu saab täisealiseks. Samas kui kuritegu on saadud teatavaks õiguskaitseorganitele enne kannatanu täisealiseks saamist, hakkab aegumistähtaeg kulgema sellest päevast.¹⁸⁵ Alaealise vastu suunatud seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude alla kuuluvad nt vägistamise kvalifikatsioon (§ 141 lg 1 p 1), suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu lapseealisega (§ 145), alaealiselt seksi ostmine (§ 145¹), lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine (§ 178) jne.¹⁸⁶

Riigikohtu kohtupraktika on käesolevas teemas üsna vähene, nimelt on olemas ainult üks kohtulahend, milles kohus analüüsis aegumise kohaldamisega seonduvat. Asjaoludest tulenevalt selgitas kohus, et süüdistatavale etteheidetav tegu, mis vastas KarS § 146 (kehtiva karistusseadustiku redaktsiooni § 145 lg 2) tunnustele, s.o sugulise kire rahuldamine noorema kui neljateistaastase isikuga, kui ei esine vägistamise tunnuseid, ei olnud otsuse tegemise ajal aegunud. Süüdistuse kohaselt oli toimepandud kuriteo puhul tegemist jätkuva kuriteoga (teo toimepanemise aeg on süüdistuse kohaselt 12. september 2005 - 2008. a sügis), mille puhul arvutatakse aegumise tähtaega viimase osateo lõpuleviimisest, s.o alates 2008. a sügisest. Pärast jätkuva kuriteo lõpuleviimist peatus kuriteo aegumine KarS § 81 lg 7 p 3 järgi kannatanu täisealiseks saamiseni, mistõttu vaatlusalune tegu ei olnud aegunud. Samas leidis kohus, et süüdistatavale muud etteheidetavad teod, nimelt ajavahemikus 2001 – 11. september 2005 kahel korral oraalsesse suguuhendusse astumine alla kümneaastase kannatanuga ning lapseealise kannatanu kaasamine korduvalt ja järjepidevalt sugulise kire rahuldamisele suguuhendusest erineval viisil, olid aegunud. Kohus selgitas, et kuna nende tegude toimepanemise ajal ei tundnud kehtinud kriminaalkodeksi ega karistusseadustik sellist aegumise peatumise alust, ei saanud andud sätet kohaldada süüdistatava vastutust raskendavana tagasiulatuvalt.¹⁸⁷

Muuhulgas näeb KarS § 81 lg 6¹ ette kuriteo aegumise peatumise erisusi seoses Riigikogu liikme immuniteediga, mis on sätestatud Riigikogu liikme staatuse seaduse¹⁸⁸ (RKLS) §-s 18¹. Viidatud paragrahvi esimesest lõikest tuleneb, et, kui Riigikogu liige on kahtlustatav kuriteo toimepanemises, siis selle kuriteo aegumine peatub. Teise lõike järgi uueneb kuriteo aegumine, kui Riigikogu annab nõusoleku koostada Riigikogu liikme kohta süüdistusakt või kui Riigikogu

¹⁸⁵ Pikamäe, P. KarSK § 81/7.4.

¹⁸⁶ Sootak, J. Isikuvastased süüteo. Tallinn: Juura 2020. VI/17.

¹⁸⁷ RKKKo 1-17-4243, p-d 10-14.

¹⁸⁸ Riigikogu liikme staatuse seadus - RT I, 30.12.2024, 19.

liikme volitused lõpevad. Riigikogu liikmele inkrimineeritava kuriteo aegumine on seotud Riigikogu liikme ametiajaga, mistõttu on seaduses ettenähtud aegumistähta peatumine kuni Riigikogu liikme ametiaja lõppemiseni. RKLS sätestab Riigikogu liikme immuniteedi, mis võib põhjustada olukorda, et pärast Riigikogu liikme ametiaja lõppemist ei pruugi kriminaalmenetluse läbiviimine olla võimalik. Selline seaduse muudatus välistab kriminaalmenetlusest ja vastutusest kõrvalehoidumist Riigikogu liikme staatuse tõttu.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Riigikogu liikme staatuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri muudetud kujul. 396 SE. Kättesaadav veebis: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/elnoud/elnou/5e1129a1-28ed-42f4-831c-4e24816813d8/> (26.04.2026).

2. ALAEALISTE SUHTES TOIMEPANDUD SEKSUAALKURITEGUDE AEGUMISTÄHTAJA PIKENDAMISE PÕHJENDATUS

2.1. Laps kui seksuaalkuriteo kannatanu

Alates 20. sajandist hakati aina rohkem keskenduma alaealistega seotud kriminaalasjade menetlemise eripärade arvestamisele.¹⁹⁰ Laste õiguste kaitse eesmärgil võeti 1989. aastal vastu ÜRO lapse õiguste konventsiooni¹⁹¹ (edaspidi lühendatult LÕK), mida on praeguseks ratifitseerinud 196 riiki.¹⁹² See on enim ratifitseeritud rahvusvaheline leping, milles lapse õigusi käsitletakse inimõigustena.¹⁹³ Nii Eesti kui ka teised maailma riigid, mis on lapse õiguste konventsiooniga liitunud, võtsid kohustuse tagada, et lapsed saaksid väljendada oma arvamust ja teha ettepanekuid oma elu puudutavates otsustes, et nad oleksid paremini kaitstud ning saaksid vajalikku hoolitsust ja toetust. Lapse õiguste puhul on tegemist inimõigustega, mis peavad olema igale lapsele tagatud, vaatamata lapse vanusele, soole, rahvusele või muudele eripäradele.¹⁹⁴ LÕK-ist tulenevaid põhimõtteid järgib ka Eesti Vabariigi lastekaitseseadus.¹⁹⁵

Lapse parimate huvide esikohale seadmine on üks LÕK-ist tulenev lapse õiguste üldpõhimõte. LÕK-i preambulis on toodud, et laps vajab oma füüsilise ja vaimse ebaküpsuse tõttu erilist kaitset ja hoolt, kaasa arvatud vastavat seaduslikku kaitset nii enne kui ka pärast sündi. Seega eeldatakse, et nimetatud üldpõhimõte on tähtis, kuna lastel on vähem võimalusi mõjutada neid puudutavaid otsuseid nende vanuse ja kogenematus tõttu. Ilma lapse huve esiletoomise kohustust oleksid need huvid jäänud tagaplaanile või unustatud.¹⁹⁶ Konventsiooni artikli 3 esimeses lõikes on sätestatud, et igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes riiklike või erasotsiaalhoolekandetasutuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid. Lapse parimate huvide esikohale seadmise kohustuse laiendamine seadusandlikele organitele tähendab seda, et konventsiooni artikkel 3 lg 1 puudutab lapsi üldiselt, mitte ainult lapsi kui üksikisikuid. Mistahes seaduste või määruste vastuvõtmisel ning lepingute sõlmimisel peab seadusandja arvestama lapse parimate huvidega, võttes arvesse konkreetse rühma ja/või lapsi puudutavaid

¹⁹⁰ Kask, K. Alaealise kannatanu videosalvestatud ülekuulamise analüüs kriminaalmenetluses. – Juridica VI/2015, lk 427.

¹⁹¹ Lapse õiguste konventsioon - RT II 1996, 16, 56.

¹⁹² Convention on the Rights of the Child. Kättesaadav veebis: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4 (26.04.2026).

¹⁹³ Inimõigused, lk 476.

¹⁹⁴ Mis on lapse õiguste konventsioon? Õiguskantsleri Kantselei (2022). Kättesaadav veebis: <https://www.oguskantsler.ee/lapse-ogused/mis-on-lapse-oguste-konventsioon.html> (26.04.2026).

¹⁹⁵ Laste ja noorte õigused ja kohustused. Õiguskantsler. Kättesaadav veebis: <https://www.oguskantsler.ee/tegevusvaldkonnad/laste-ja-noorte-ogused/laste-ja-noorte-ogused-ja-kohustused> (26.04.2026).

¹⁹⁶ Inimõigused, lk 480.

asjaolusid üldiselt. Lapse õigus sellele, et tema parimaid huve hinnatakse ja võetakse esmajärjekorras arvesse, peaks olema sõnaselgelt lisatud kõikide asjakohaste õigusaktidesse, mitte ainult konkreetselt lapsi puudutavatesse seadustesse. Võimalike vastuolude lahendamisel konventsioonis või muudes inimõigustealastes lepingutes sätestatud õiguste vahel peavad riigid rakendusmeetmete vastuvõtmisel selgitama kõigi laste, sealhulgas haavatavas olukorras olevate laste parimaid huve. Seaduste väljatöötamisel ja vastuvõtmisel on esmatähtis lapse õiguste mõju hindamise protsess, et ennustada kavandatava seaduse mõju lastele ja nende õiguste rakendamisele. Samas jätab lapse huvide kontseptsiooni paindlikkus ruumi sellega manipuleerimiseks, näiteks on nimetatud põhimõtet kuritarvitanud spetsialistid, kes peavad lapse parimate huvide hinnangut ebaoluliseks.¹⁹⁷

Lapse huvide hindamine peab hõlmama ka lapse turvalisuse arvestamist, st lapse õigust kaitsele igasuguse füüsilise või vaimse vägivalla, vigastuste või väärkohtlemise (LÕK artikkel 19), seksuaalse ahistamise, kaaslaste surve, kiusamise, alandava kohtlemise jms eest, samuti kaitsele seksuaalse, majandusliku ja muu ärakasutamise, relvakonfliktide, tööjõu jne eest.¹⁹⁸

Ajalooliselt nimetati seksuaalkuritegusid kõlblusvastasteks süütegudeks. Eesti karistusõiguse alases kirjanduses käsitleti kõlblusvastaseid süütegusid kui isikuvastaseid. Tartu Ülikooli karistusõiguse professor H. Kadari liigitas selliseid süütegusid kolme rühma: 1) teod, mis ohustavad üksikisiku seksuaalsfääri puutumatust ning on samal ajal suunatud üldsuse vastu (nt kupeldamine, alaealise kõlvatusele kaasaaitamine); 2) karistusväärne tegevus, mille eesmärk on rahuldada sugutungi (nt vägistamine, karistatav suguühe lapsealisesega); 3) seksuaalsüüteod üldtunnustatud kõlblustunde vastu (nt verepilastus).¹⁹⁹ Karistusseadustikus on seksuaalsüüteod sätestatud isikuvastaste süütegude (9. peatükk) 7. jaos, mille pealkiri on „Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod“. Kahjustatavaks õigushüveks peetakse seksuaalset ehk sugulist vabadust, mis tähendab, et isikul on õigus otsustada kas, kellega, mis viisil ja millal suguühtesse astuda. Kaitse all on isiku vabadus ja kehaline puutumatus. Sellest tulenevalt tuleb aga seda individuaalset vabadust eelkõige piirata alaealise normaalse sugulise ja kõlblise arengu kaitsmiseks.²⁰⁰

LÕK artikli 19 kohaselt peavad osalisriigid rakendama kõiki seadusandlikke, administratiivseid, sotsiaalseid ja haridusalaseid abinõusid, et kaitsta last igasuguse füüsilise ja vaimse vägivalla,

¹⁹⁷ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Committee on the Rights of the Children, lk 9-10. Kättesaadav veebis: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf (26.04.2026).

¹⁹⁸ *Ibid.*, lk 16.

¹⁹⁹ Sootak, J. Isikuvastased süüteod. VI/9.

²⁰⁰ *Ibid.*, VI/12.

ülekohtu või kuritarvituse, hooletusse jätmise, hooletu või julma kohtlemise või ekspluateerimise, kaasa arvatud seksuaalse kuritarvituse eest /.../. Muuhulgas kohustuvad osalisriigid artikli 34 järgi kaitsma last igasuguse seksuaalse ekspluateerimise ja seksuaalse ärakasutamise eest. Selleks võtavad osalisriigid tarvitusele vastavad riiklikud, kahe- ja mitmepoolsed abinõud vältimaks:

- a) lapse ahvatlemist või sundimist osalema ükskõik millises ebaseaduslikus seksuaaltegevuses;
- b) laste kasutamist prostituudina või mõnel muul ebaseaduslikul seksuaalsel eesmärgil;
- c) lapse kasutamist pornograafilistes etendustes ja materjalides.

Seadusandlike abinõude rakendamisel tuleb aga arvestada lapse füüsilise ja vaimse ebaküpsusega. EIK on selle kohta nentunud, et LÕK artikkel 3 kohustab riike kaitsma isiku füüsilist ja psühholoogilist puutumatust. Ametivõimude kohustused võivad selles kontekstis hõlmata kohustust säilitada ja praktikas rakendada piisavat õigusraamistikku, mis pakub kaitset eraisikutele vägivallaaktide eest. Eelkõige on õigus tõhusale kaitsele lastel ja teistel haavatavatel isikutel. Mis puudutab selliseid tõsiseid tegusid nagu vägistamine ja muud laste seksuaalse kuritarvitamise vormid, mille puhul on kaalul põhiväärtused ja eraelu olulised aspektid, peavad liikmesriigid tagama tõhusate kriminaalõiguse sätete olemasolu. EIK rõhutas, et laste seksuaalse kuritarvitamise juhtumite puhul nõuab konventsioon lapse parimate huvide esikohale seadmist. Õigus inimväärikusele ja psühholoogilisele puutumatusele nõuab erilist tähelepanu, kui laps on vägivalla ohver. Sellest tulenevalt peavad riigid kehtestama laste seksuaalse kuritarvitamise kriminaliseerimise sätted ning rakendama neid praktikas tõhusa uurimise ja süüdistuse esitamise kaudu, pidades silmas laste erilist haavatavust, nende väärikut ning nende õigusi lapse ja ohvrina.²⁰¹

Mitmed rahvusvahelised õigusaktid näevad ette vajaduse rakendada riigisiseses õiguses lapsesõbralikke menetlusreegleid ning lähtuda laste huvidest. Peale LÕK-i kuuluvad selliste õigusaktide hulka nt laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitlev Euroopa Nõukogu konventsioon (nn Lanzarote konventsioon), Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. a direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. a direktiiv 2011/93/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust.²⁰²

LÕK-i artiklis 3 mainitud ettevõtmisi tuleb aga mõista laialt. Nende alla kuuluvad kõik last puudutavad otsused, toimingud, ettepanekud, teenused, menetlused ja meetmed.²⁰³ Eeltoodust

²⁰¹ EIKo 22597/16, *R.B. vs. Estonia*, p-d 78-84.

²⁰² RKKKo 1-22-1988, p 13.

²⁰³ Inimõigused, lk 481.

tulenevalt võib autori arvates järeldada, et lapse parimate huvide esikohale seadmise põhimõtet tuleb tõlgendada laialt, hõlmates ka aegumistähtaegade määramise küsimust. See tähendab, et seadusandja peab aegumise institutsiooni kujundamisel arvestama laste erilise haavatavuse, nende arenguliste iseärasuste ning reaalse võimekusega kuriteost teatada ja oma õigusi kaitsta. Nii näeb näiteks Lanzarote konventsiooni artikkel 33 ette, et konventsiooniosaline võtab vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et konventsioonis sätestatud süütegude menetluse alustamise aegumistähtaeg on piisavalt pikk, et pärast ohvri täisealiseks saamist alustada tõhusat ja kõnealuse kuriteo raskusele vastavat menetlust.²⁰⁴ Seega arvestades, et laste seksuaalkuritegude ohvrid ei pruugi oma õigusi realiseerida või kuriteost teatada enne täisealiseks saamist või isegi oluliselt hiljem, on aegumistähtaegade määramine, sh pikendamine käsitatav ühe meetmena, millega riik täidab oma kohustust tagada tõhus kaitse ja menetlus.

2.2. Ettepanek Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/93/EL muutmiseks

Laste seksuaalne ärakasutamine ja seksuaalne kuritarvitamine on ühed kõige jämedamad laste vastu suunatud vägivalla vormid. Nende kuritegude pidev kasv, mida süvendab kaasaegsete tehnoloogiate kasutamine, tekitab vajadust ühtlustada liikmeriikide õigusakte ja tõhustada riikidevahelist koostööd kuritegude ennetamisel, kannatanute kaitsmisel ja süüdistuste esitamisel. Euroopa statistika näitab, et iga viies laps on kogenud seksuaalset vägivalda, kusjuures 70-85% lapsohvritest teab isiklikult seksuaalse väärkohtlemise toimepanijat. Euroopa Liit on seadnud laste seksuaalse kuritarvitamise vastu võitlemise nii reaalelus kui ka internetis oma tegevuskava esmatähtsaks prioriteediks ja ELi 2020-2025. aasta julgeolekuliidu strateegia üheks peamiseks eesmärgiks.²⁰⁵ Nimetatud strateegias sätestatakse ühe prioriteedina arenevate ohtudega tegelemine, mis hõlmavad muu hulgas ebaseaduslikku veebisisu, mis on seotud laste seksuaalse kuritarvitamisega. Seega on üheks strateegias sisalduvaks meetmeks tulemuslikuma strateegia väljatöötamine laste seksuaalse kuritarvitamise vastu.²⁰⁶ Selleks aga esitati kaheksa algatust, mille eesmärgiks on tagada laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise tõkestamist toetavat õigusraamistiku täieliku rakendamist ja edasi arendamist.²⁰⁷

²⁰⁴ Laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitlev Euroopa Nõukogu konventsioon - RT II, 03.11.2016, 2.

²⁰⁵ Combating child sexual abuse: Revising Directive (2011/93/EU) – recast. European Union (2024), lk 1. Kättesaadav veebis: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762374](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762374) (26.04.2026). Edaspidi: Combating child sexual abuse.

²⁰⁶ Komisjoni teatis Euroopa parlamendile, Euroopa ülemkogule, nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele ELi julgeolekuliidu strateegia kohta (24.07.2020). Kättesaadav veebis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52020DC0605> (26.04.2026).

²⁰⁷ Ettepanek, lk 1.

ELi peamine õigusakt, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. a direktiiv 2011/93/EL.²⁰⁸ Direktiivi hiljutine järelhindamine tõi esile selle kitsaskohti, eelkõige seoses tehnoloogia arenguga, mis on toimunud pärast direktiivi jõustumist.²⁰⁹ Selliselt tunnistati tehtud uuringu põhjal, et suurenenud internetikasutus ja tehnoloogia areng põhjustavad õiguskaitse probleeme ning loovad uusi kuritarvitamise võimalusi, mida kehtiv direktiiv ei reguleeri. Samuti leiti, et kuna liikmesriikides on kehtestatud erinevad õigusraamistikud selliste kuritegude uurimiseks ja süüdistuste esitamiseks, ei ole tagatud, et laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise vastu võitlemine oleks kogu ELis tõhus. Lisaks toodi uuringus välja, et liikmesriikide poolt tarvitusele võetavad meetmed laste seksuaalse kuritarvitamise ennetamiseks ja ohvrite abistamiseks on jätkuvalt piiratud, koordineerimata ning tulemuse poolt ebaselged. Sellest tulenevalt leiti, et ELis kehtiv õigusraamistik tuleb uuendada.²¹⁰

Selleks, et viia direktiiv kooskõlla vajalike muudatustega ning ajakohastada laste seksuaalset kuritarvitamist ja ärakasutamist käsitlevaid kriminaalõigusnorme, esitas Euroopa Komisjon 6. veebruaril 2024 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi eelnõu, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali vastast võitlust asendades nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK (uuesti sõnastatud).²¹¹

Ettepanekus esitatud muudatused hõlmavad järgmisi põhiaspekte:

- laste seksuaalse kuritarvitamisega seotud kuritegude määratluse laiendamine kõikides liikmesriikides ning rangemate karistuste kehtestamine;
- süüdistuste esitamise tähtaja (aegumistähtaja) pikendamine ELis, et kannatanutel oleks rohkem aega õigusemõistmise nõudmiseks;
- kooskõlastusmehhanismi loomine, et kasutada parimal viisil ära olemasolevaid ennetus- ja ohvriabi programme ning hõlbustada andmete kogumist igas liikmesriigis;
- kannatanu õiguse nõuda hüvitist seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise tagajärjel tekitatud kahju eest laiendamine;
- tagada, et uurimis- ja süüdistusasutustel oleks piisavalt töötajaid, teadmisi ja tõhusaid uurimisvahendeid, sealhulgas võimalus viia läbi varjatuid uurimistoiminguid pimeveebis;

²⁰⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/93/EL, 13. detsember 2011, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. – ELT L 335. Kättesaadav veebis: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj?locale=et> (26.04.2026).

²⁰⁹ Combating child sexual abuse, lk 1.

²¹⁰ Ettepanek, lk 1.

²¹¹ *Ibid.*

- selgete järelevalve- ja aruandlusmehhanismide lastega või laste läheduses töötavate töötajate jaoks loomine, nt kandidaatide kriminaalse taustakontrolli kehtestamine;
- teadlikkuse tõstmiseks ja ennetuseks tehtavate investeeringute suurendamine. See väljenduks meetmetes, millega tagatakse, et internet on turvalisem ja paremini kohandatud lastele ja noortele, ning tõhusates ennetusprogrammides isikutele, kes kardavad, et võivad toime panna direktiivis 2011/93 kirjeldatud õigusrikkumisi.²¹²

Alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaja pikendamine on üks eelnõus toodud muudatustest. Kehtiva direktiivi artikli 15 teise lõike kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, et piisava tähtaja jooksul pärast ohvri täisealiseks saamist oleks võimalik esitada süüdistus /.../, ning et see tähtaeg vastaks asjaomase süüteo raskusele.²¹³

Eelnõus pakutakse aga kehtestada aegumistähtaja määramise üksikasjalikumad juhised (artikkel 16 lg 2). Muudatuste eesmärgiks on tagada, et aegumistähtaja kulgemine algaks pärast kannatanu täisealiseks saamist. Muuhulgas pakutakse kehtestada aegumistähtaegade pikkusele järgmised miinimumnõuded:

- Aegumistähtaeg on vähemalt 20 aastat süütegude puhul, mille eest määratava karistuse maksimummäär on direktiivi kohaselt vähemalt kolmeaastane vangistus (nt artikli 5 lg 6 järgi määratakse laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali tootmise eest karistus, mille maksimummäär on vähemalt kolmeaastane vangistus). Aegumistähtaja kulgemine algab kannatanu täisealiseks saamisest, mistõttu ei lõppe aegumistähtaeg enne, kui kannatanu on vähemalt 38-aastane.
- Aegumistähtaeg on vähemalt 25 aastat süütegude puhul, mille eest määratava karistuse maksimummäär on direktiivi kohaselt vähemalt viieaastane vangistus (nt artikli 4 lg 2 järgi määratakse lapse seksuaalset kuritarvitamist sisaldavas etteastes osalema panemise või osalemiseks värbamise eest või sellest majandusliku kasu teenimise eest või lapse muul viisil kõnealusel eesmärgil ärakasutamise eest karistus, mille maksimummäär on vähemalt viieaastane vangistus, kui laps ei ole jõudnud seksuaalse enesemääramise ikka /.../). Aegumistähtaja kulgemine algab kannatanu täisealiseks saamisest, mistõttu ei lõppe aegumistähtaeg enne, kui kannatanu on vähemalt 43-aastane.
- Aegumistähtaeg on vähemalt 30 aastat süütegude puhul, mille eest määratava karistuse maksimummäär on direktiivi kohaselt vähemalt kaheksa-aastane vangistus (nt artikli 4 lg 3 järgi määratakse lapse seksuaalset kuritarvitamist sisaldavas etteastes osalema panemise eest, kasutades

²¹² Combating child sexual abuse, lk 6.

²¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. a direktiiv 2011/93/EL. – ELT L 335.

sundi või jõudu või last sel eesmärgil ähvardades, karistus, mille maksimummäär on vähemalt kaheksa-aastane vangistus, kui laps ei ole jõudnud seksuaalse enesemääramise ikka (.../). Aegumistähtaja kulgemine algab kannatanu täisealiseks saamisest, mistõttu ei lõppe aegumistähtaeg enne, kui kannatanu on vähemalt 48-aastane.²¹⁴

Ettepanekus toodud pikemate aegumistähtaegade määramine oli põhjendatud sellega, et seksuaalset kuritarvitamist ja ärakasutamist kogenud alaealised kannatanud ei ole võimelised kuriteost teatama mitukümmend aastat pärast selle asetleidmist. Uuringud näitavad, et kannatanutel kulub keskmiselt 17,2–21,4 aastat, et juhtunust kellelegi rääkida. Umbes 60%–70% kannatanutest ei räägi nende suhtes toimepandud kuriteost enne täiskasvanuks saamist ning 27,8% jätavad juhtunust rääkimata. Antud statistika on tingitud sellest, et kannatanutel kulub aega häbi- ja süütundest ning enesesüüdistamisest ülesaamiseks. Selline viivitus võib olla omakorda põhjustatud seksuaalse kuritarvitamise sotsiaalse ja kultuurilise häbimärgistamise, laste kuritarvitamise salajasuse, kuriteo toimepanija ähvardava või süüdistava käitumise või tekitatud traumaga. Muuhulgas hoiduvad nooremas eas lapsed kuritarvitamisest rääkimisest. Eeltoodust tulenevalt peavad laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamisega seotud kuritegude aegumistähtjad olema piisavalt pikad, et uurimine oleks tulemuslik, kuriteo toimepanijatele oleks võimalik süüdistuse esitada ning kannatanule oleks võimalik pakkuda tuge.²¹⁵

Kuna praegu on kuritegude aegumistähtjad liikmesriigiti erinevad, aitavad eelnõus pakutud muudatused kaasa ka kuriteo aegumise praktika ühtlustamisele. Mõnedes riikides on aegumistähtjad lühikesed, mistõttu aeguvad direktiiviga hõlmatud kuriteod enne kannatanu 40-aastaseks saamist. On ka riike, kus kuriteod aeguvad pärast seda, kui kannatanu saab 40-aastaseks. Mõnes riigis on taolised kuriteod aegumatud. Taoline erinev praktika mõjutab kannatanute ebavõrdset juurdepääsu õiguskaitsele, nimelt on võimalik, et kurjategijad pääsevad vastutusele võtmisest ning jätkavad kuritegude toimepanemist, millega kujutavad lastele jätkuvat ohtu. Lisaks võivad nad ära kasutada süsteemi selliselt, et kolides teise riiki, kus kuritegu aegub kiiremini, põgenevad nad kohtu alla andmise eest.²¹⁶

Eelnõu raport esitati Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjonile (LIBE) 18. aprillil 2025 ja võeti 13. mail ühehäälselt vastu. 17. juunil 2025 arutas Euroopa Parlamendi täiskogu esitatud muudatusettepanekuid ja hääletas nende üle. Täiskogu võttis

²¹⁴ Ettepanek, lk 13.

²¹⁵ *Ibid.*, lk 13–14.

²¹⁶ *Ibid.*, lk 14.

ülekaaluka häälteenamusega vastu 185 muudatusettepanekut seadusandlikule eelnõule ning saatis asja tagasi komisjoni institutsioonidevaheliste läbirääkimiste jaoks.²¹⁷

Parlamendi poolt vastu võetud muudatusettepanekud on suunatud laste kaitse tugevdamisele, sealhulgas laste ohvrite toetamisele. Need tõstavad teatud seksuaalse kuritarvitamise süütegude maksimaalkaristusi, kaotavad uue seaduse alusel kuritegude aegumistähtaaja, teevad ettepaneku uue nõusoleku definitsiooni kohta lastele, kes on üle seksuaalse enesemääramise vanuse, ning kriminaliseerivad tehisintellekti kasutamise, kui see on loodud spetsiaalselt laste seksuaalse kuritarvitamise eesmärgil.²¹⁸

Muudatusettepanek aegumistähtaaja kaotamise kohta oli põhjendatud sellega, et laste seksuaalse kuritarvitamise ja seksuaalse ärakasutamise ohvrid ei suuda sageli kuriteost teatada mitu aastakümnet pärast selle toimepanemist, kuna neil esineb häbi- ja süütunne ning enesesüüdistamine. Need tunded võivad olla seotud muu hulgas jätkuvalt levinud seksuaalse kuritarvitamisega seotud sotsiaalse ja kultuurilise stigmatiseerimisega, kuritarvitamisega kaasneva saladuslikkusega, toimepanija ähvardava või süüdistava käitumisega ja/või traumaga. Laste eripäraste haavatavuste ja arenguliste piirangute tõttu ei pruugi nad täielikult mõista, et toimunu oli väärkohtlemine, eriti kui kuritarvitajaks oli usaldusväärne täiskasvanu. Sageli kulub aega täiskasvanuks saamiseni, enne kui ohvrid arendavad piisava emotsionaalse küpsuse, et mõista kuritarvitust selle tegelikus tähenduses ja tajuda selle pikaajalisi tagajärgi. Trauma võib põhjustada seda, et ohvrid suruvad mälestused aastaid alla või blokeerivad need kaitsemehhanismina. Laste seksuaalse kuritarvitamise ja seksuaalse ärakasutamise toimepanijad jäävad erinevalt teiste vägivallakuritegude toimepanijatest sageli aktiivseks kuni kõrge vanuseni, kujutades lastele pidevat ohtu. Seda silmas pidades on laste seksuaalse kuritarvitamise ja seksuaalse ärakasutamise juhtumite tõhus uurimine ja süüdistuse esitamine ning ohvritele sobiva abi ja toe pakkumine võimalik üksnes siis, kui kuritegude aegumistähtajad kaotatakse.²¹⁹

2.3. Vaidlus aegumistähtaaja pikendamise üle

Lastes suhtes toimepandud seksuaalkuritegude puhul kerkivad tihti esile arutelud aegumistähtaegade pikkuse üle. Arutelu keskendub sageli kahele vastandlikule seisukohale: ühed

²¹⁷ Lenaers, J. Proposal for a revision of the combating child sexual abuse directive (2011/93/EU). Legislative Train Schedule. Kättesaadav veebis: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-security-union/file-revision-of-the-combating-child-sexual-abuse-directive> (26.04.2026).

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ Draft European Parliament legislative resolution on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child sexual abuse material and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA (recast). Kättesaadav veebis: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-10-2025-0097_EN.html (26.04.2026).

pooldavad seksuaalkuritegude, eriti alaealiste suhtes toime pandud kuritegude aegumatust, teised aga väidavad, et aegumistähtaegade pikendamine oleks vastuolus aegumise olemusega ja eesmärgiga, milleks on kaitsta süüdistatavate õigusi. Konkreetselt alaealiste seksuaalse kuritarvitamise puhul rõhutavad praeguste aegumistähtaegade säilitamise pooldajad, et nende kaotamise korral saaks kohtumenetlust alustada palju hiljem, kui kõnealused asjaolud leidsid aset. Sellised viivitused võivad omakorda viia asjakohaste tõendite kadumiseni, mis omakorda kahjustab kohtuprotsessi. Seega on paljud õiguseksperdid tunnistanud, et aegumistähtaegade määramise teema on keeruline. Samas ollakse üksmeelel, et aegumise käsitlemisel tuleb leida õiglane tasakaal selle vahel, et ühest küljest tagada süüdistatava õiguste täielik austamine ja teisest küljest tagada kannatanutele üldise õiguse, et nende suhtes toimepandud väärkohtlemine oleks kohtu poolt tunnistatud ja menetletud.²²⁰

Seoses Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. a direktiivi 2011/93/EL muutmise ettepanekuga edastas Eesti Vabariigi Valitsus seisukoha direktiivi uuesti sõnastatud versiooni eelnõu kohta. Eesti ei nõustunud muudatuse ettepanekuga määrata laste vastastel seksuaalkuritegudel pikemad aegumistähtajad (tulenevalt kuriteo raskusastmest 20, 25 või 30 aastat ohvri täisealiseks saamisest). Sellega seoses väideti, et aegumise erireeglid peavad olema asjakohaselt põhjendatud ja sobituma riigisisese karistusõiguse süsteemi. Enamik ministreid nõustus, et pikemate aegumistähtaegade rakendamine on õigustatud asjaoluga, et kannatanud on valmis teavitada toimumust palju aastaid hiljem. Muuhulgas on see kasulik kurjategijate suhtes, kes panevad jätkuvalt toime seksuaalkuritegusid laste suhtes (nt saripedofiilid). Samas aga leiti, et pikkade aegumistähtaegade määramisel on olemas nõrgad kohad. Näiteks võib tõendite kogumine pika aja tagant olla äärmiselt keeruline või isegi võimatu. Samuti tuleb kõne alla õigusrahu põhimõte. Seega jõudis Vabariigi Valitsus järelduseni, et pikemate aegumistähtaegade riigisisese õigusesse ülevõtmine eeldab selle teema laiemat analüüsi ja aegumisele lähenemise ülevaatamist tervikuna.²²¹

Eeltoodust tulenevalt toob autor laste seksuaalkuritegude aegumistähtaaja pikendamist puudutava vaidluse ülevaatamiseks näidetena, kuidas erinevates EL liikmesriikides on antud teema riigisiseses õigussüsteemis käsitletud.

²²⁰ Combating sexual abuse of children Directive 2011/93/EU. European Implementation Assessment. European Parliamentary Research Service (2017), lk 50. Kättesaadav veebis: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598614/EPRS_STU%282017%29598614_EN.pdf (26.04.2026). Edaspidi: European Implementation Assessment.

²²¹ Seletuskiri Vabariigi Valitsuse otsuse juurde „Eesti seisukohad laste seksuaalse väärkohtlemise tõkestamise Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi uuesti sõnastatud versiooni eelnõu kohta“. Justiitsministeerium 22.08.2024, nr 7-1/2485, lk 19. Kättesaadav veebis: <https://eelroud.valitsus.ee/main/mount/docList/723cf268-f286-4c44-a0fa-940b2667ec3c> (26.04.2026).

2.3.1. Alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtajad Euroopa Liidu liikmeriikide näitel

Alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtajad on EL liikmeriikides erinevad. Enamikus riikides on kehtestatud erisätted, mis annavad kannatanule piisavalt aega kuriteost teavitamiseks, samas hakkab mõnedes liikmesriikides aegumistähtaeg kulgema alates kuriteo toimepanemise kuupäevast. See tähendab, et alaealiste kannatanutel ei pruugi olla piisavalt aega kuriteo toimepanija vastu kaebuse esitamiseks pärast täisealiseks saamist.²²² Järgnevalt toob autor näitena kõnealuste kuritegude aegumistähtaegade kohaldamise praktikat erinevates EL liikmesriikides.

Tänapäeva uuemaks nähtuseks peetakse teatavate laste seksuaalset väärkohtlemist puudutavate kuritegude aegumatust. Selline tendents leidis algust Šveitsi pärast seda, kui 30.11.2008. a võeti vastu rahvaalgatus „Für die Unverjährbarkeit pornografischer Straftaten an Kindern“ (eesti k. laste vastu suunatud pornograafiliste kuritegude aegumatuse eest), millega sätestati, et teatavad alla 12-aastaste laste seksuaalse enesemääramise vastu suunatud kuriteod ei saa aeguda.²²³ Rootsis tunnistati samuti aegumatuteks alla 18-aastase isiku suhtes toimepandud (raskendatud) vägistamise ja suguelundite moonutamise kuritegusid.²²⁴ Ungari parlament on aga aastal 2024 heaks kiitnud märkimisväärsed muudatused mitmes seaduses, mille eesmärk on tugevdada lastekaitset, keskendudes eelkõige pedofiiliakuritegudele, pedofiilide registrile ning pedofiilsete õigusrikkujate tingimisi vabastamise regulatsioonile. Muudetud karistusseadustiku üks keskseid sätteid on alla 18-aastaste isikute vastu toime pandud seksuaalkuritegude aegumistähtaja kaotamine. See tähendab, et neid kuritegusid saab menetleda igal ajal, sõltumata sellest, kui palju aega on teo toimepanemisest möödunud.²²⁵

Levinuim lahendus alaealiste kannatanute õiguste kaitsmiseks on aegumistähtaja kulgemise alguse edasilükkamine kuni kannatanu jõuab teatud vanusesse. Saksamaa karistusseadustiku § 78b lg 1 esimesest punktist tulenevalt peatub aegumistähtaeg teatud kuritegude puhul kuni kannatanu saab 30-aastaseks.²²⁶ Aegumistähtaja pikendamine on sellisel juhul märkimisväärne, näiteks § 176 esimesest lõikest tuleneva alla 14-aastase lapse seksuaalse väärkohtlemise kuriteo aegumistähtaeg on 10 aasta asemel 27-40 aastat, sõltuvalt lapse vanusest kuriteo toimepanemise ajal.²²⁷

²²² European Implementation Assessment, lk 10.

²²³ Hochmayr, G. A., lk 731.

²²⁴ *Ibid.*, lk 731.

²²⁵ Kovács, Z. Hungarian Parliament Passes Sweeping Child Protection Law Amendments (11.06.2024). Kättesaadav veebis: <https://abouthungary.hu/blog/hungarian-parliament-passes-sweeping-child-protection-law-amendments> (26.04.2026).

²²⁶ Saksamaa *Strafgesetzbuch (StGB)*.

²²⁷ Hochmayr, G. A., lk 756.

Šveitsi karistusseadustiku § 97 lg 2 kohaselt kestab aegumistähtaeg lastega seotud seksuaalkuritegude puhul (§ 187) ja §-des 111, 113, 122, 124, 182, 189-191, 193, 193a, 195 ja 197 lg 3 sätestatud kuritegude puhul, mis hõlmavad alla 16-aastast last, igal juhul vähemalt kuni ohvri 25-aastaseks saamiseni.²²⁸ Sellise regulatiivse lähenemisviisi puhul lükatakse edasi mitte aegumistähtaaja algust, vaid selle lõppu.

Sarnane lähenemine kehtib ka Poolas, kus karistusseadustiku regulatsioon oli muudetud aastatel 2008, 2014, 2015 ja 2022 seoses uute alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegade kehtestamisega. Nende muudatuste tulemusena pikendati kõnealuste kuritegude aegumistähtaegu. Nimelt aegus algselt kuritegu viie aasta möödumisel kannatanu 18-aastaseks saamisest, seejärel aga määratleti, et aegumistähtaeg ei lõpe kuni kannatanu on saanud 30-aastaseks. 1. oktoobril 2023 jõustunud seaduse kohaselt kestab laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaeg kuni kannatanu saab 40-aastaseks.²²⁹ Muuhulgas pidid teatavad alaealiste vastu suunatud seksuaalkuriteod olema tunnistatud aegumatuteks, kuid reformitud õigusakt tunnistati formaalsetel põhjustel põhiseadusega vastuolus olevaks.²³⁰

Bulgaaria karistusseadustik ei näe aga ette alaealiste vastu toimepandud kuritegude kohta erieeskirju. Kõnealuste kuritegude puhul hakkab aegumistähtaeg kulgema üldreeglite kohaselt, nimelt pärast kuriteo lõpuleviimisest. Alaealised ei ole üldse mingis eelisseisundis, isegi kuni täisealiseks saamiseni. Seega ei ole vaja oodata kuni alaealine kannatanu saab täisealiseks, et kurjategijat kohtu alla anda ja karistada.²³¹

Ülaltoodust tuleneb, et alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegade määramisel esinev erinev praktika viib selleni, et nende kuritegude vastu võitlemise tõhusus on liikmesriigiti erinev. Autori arvates tuleneb kõnealune erinevus sellest, et liikmesriigid lähtuvad aegumistähtaegade kehtestamisel aegumise olemusest ja eesmärgist erinevalt. Seega analüüsib autor alljärgnevas, kas lastevastaste seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamise vastu esitatud argumendid – õigusrahu põhimõte, karistamisvajaduse kadumine ja tõendamisraskused – on piisavalt kaalukad, et kaaluda üles ohvrite vajaduse tõhusale juurdepääsule õigusemõistmisele.

²²⁸ Šveitsi *Schweizerisches Strafgesetzbuch*. Kättesaadav veebis: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en (26.04.2026).

²²⁹ Krajewski, R. The statute of limitations for sexual offences committed against minors. Probacja nr 2/2023, 30.06.2023, lk 11.

²³⁰ Hochmayr, G. A Comparative Analysis of Statutes of Limitation, lk 731.

²³¹ Girginov, A.T. Statute of limitations under the penal law of Bulgaria. Problems of legality 2021/Issue 154, lk 229. Kättesaadav veebis: https://www.researchgate.net/publication/356749301_Statute_of_limitations_under_the_penal_law_of_Bulgaria_Problemy_zakonnosti_-_Problems_of_Legality_Kharkiv_2021_issue_154_p_219 (26.04.2026).

2.3.2. Õigusrahu

Aegumise üheks peamiseks eesmärgiks on õigusrahu tagamine. Õigusrahu on üks põhiseaduslikest väärtustest.²³² See tuleneb põhiseaduse preambula neljandast osalausest, mille kohaselt on riigi esmaseks ülesandeks sisemise ja välise rahu ning julgeoleku kaitsmine ühiskonnas.²³³ Kuritegevus ähvardab riiki ja ühiskonda, mistõttu peab riik kaitsma sisemist korda ja moodustama selleks vajalikke institutsioone, mis omakorda tegelevad nii otseselt õigusrikkumistega kui ka nende vältimisega.²³⁴ Kohtuotsuse tegemine loob kestvat õigusrahu olukorras, kus pika aja jooksul valitses vaidlus selle üle, mis on õige.²³⁵ Tegemist on nii üksikisiku (süüdistatava) kui ka ühiskonna ootusega, et mingi hetk pannakse õiguslikule vaidlusele punkti. Nagu on eelnevalt töös selgitatud, väheneb aga aja möödudes vajadus õiguslikult juhtunule reageerida. Seega mida kergem on tegu, seda vähem on vaja teha selleks, et taastada sotsiaalset rahu, ning vastavalt väheneb ka juhtunu meeldetuletamise vajadus.²³⁶

Aegumise olemusest tulenevalt on kurjategijal olemas ootus, et pärast teatud aega ei saa talle süüdistust esitada ega teda karistada. Õigusrahu põhimõttele tuginedes võib ka ühiskonna huvides olla tekitatud olukorrale võimalikult kiiresti lahenduse leidmine. Rääkides aga lapse seksuaalsest väärkohtlemisest, on õiguskirjanduses jõutud seisukohani, et kuriteo toimepanijal ei ole õigust sellele, et kuritarvitamine oleks unustatud või eitatud.²³⁷

Mitmed uuringud näitavad, miks seksuaalset väärkohtlemist üleelanud alaealine ei pruugi kunagi, kui üldse, väärkohtlemisest teatada ja missuguste tagajärgedega puutub kannatanu kokku. Näiteks Eestis aastal 2020 läbiviidud laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise hoiakute ja kogemuste uuringu andmetel on 41% 16–26-aastastest küsitletud noortest vähemalt ühel korral elu jooksul kogenud mõnda uuritud seksuaalse ahistamise liiki. Viimase 12 kuu jooksul oli 45% 16–26-aastastest noortest kogenud vähemalt ühel korral vähemalt ühte seksuaalse väärkohtlemise liiki internetis. Väljaspool interneti on 45% 16–26-aastastest Eesti noortest langenud vähemalt üht liiki seksuaalse väärkohtlemise ohvriks (nt seksuaalne ahistamine või seksuaalvägivald). 7% vastanutest olid sunnitud näitama oma suguelundeid või lahti riietuma, 4% olid sunnitud masturbeerima. Raskemate seksuaalvägivalla liikide ohvriteks olid langenud päris suur hulk

²³² RKÜKm 3-3-1-69-03, p 29.

²³³ Ernits, M. Põhiõigused kui väärtusotsustused Riigikohtu praktikas. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu: 2005, lk 53. Kättesaadav veebis: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/12971> (26.04.2026).

²³⁴ Kalmo, H., Madise, L., Narits, R. PSK preambul/14.

²³⁵ RKÜKo 3-1-2-2-11, p 66.

²³⁶ Hansen. V., *et al*, lk 293.

²³⁷ Gray, A. Extending Time Limits in Sexual Abuse Cases: A Critical Comparative Evaluation. *Common Law World Review* 38 (2009), lk 353.

vastajaid, nimelt 8% olid sunnitud olema seksuaalvahekorras, 7% olid langenud vägistamiskatse ohvriks ning 6% olid pidanud tegema vastu tahtmist oraal- ja 4% anaalseksi. Esimest korda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks on langenud 17% lastest vanusega kuni 12 aastat, 13–15-aastastest ja 16–17-aastastest ligi neljandik ning 18-aastastest või vanemad kolmandik noortest. Kolmandikul juhtudest oli teo toimepanija ohvrile võõras isik, 31% juhtudest oli tegemist ohvri tuttavaga, 10% puhul osutus toimepanijaks endine poiss- või tüdruksõber ning 8% puhul perekonnatuttav või -sõber. Ligi pooled küsitletud noortest ei rääkinud oma kogemusest kellelegi, seletades seda selliselt, et nende hinnangul ei olnud juhtunu piisavalt tõsine, et sellest kellelegi rääkida. Kolmandik noortest vastas, et tundsid häbitunde, ning viiendiku arvates ei arvanud nad teo toimepanemise ajal, et toimuv on vale. Kümnendik ohvritest ei teadnud, kelle poole saab pöörduda ja kellega võiks juhtunust rääkida.²³⁸

Rahvusvahelised uuringud näitavad, et ebasoodsad lapsepõlvkogemused (ingl. k. *Adverse Childhood Experiences - ACE*) on sündmused, mis tekitavad stressi või traumasid, mille tõttu võivad lapsed kasvamise ajal kannatada. Sellised kogemused hõlmavad mitmeid füüsilise, seksuaalse ja emotsionaalse kuritarvitamise ja hooletussejätamise vorme, kokkupuudet vanemate või hooldajate vahelise vägivallaga ja muid stressitegureid. *ACE*-del võib olla pikaajaline mõju kogu elu jooksul, mõjutades lapsepõlve arengut, haridust, tervist, sotsiaalmajanduslikke tulemusi ja haavatavust vägivalla ja kuritegeliku tegevuse suhtes.²³⁹ Seksuaalse väärkohtlemise tagajärgede osas näitavad ühe uuringu andmed, et 49% nendest, kes puutusid kokku penetratsiooniga, väitsid, et neil oli või oli diagnoositud depressioon. Teistest tagajärgedest nagu ärevus teatas 45% vastanutest, väsimussündroomist – 28%, posttraumaatilise stressihäirest – 30% ning enesetapukatsest – 29%.²⁴⁰ Sellest tulenevalt näitavad andmed, et paljud inimesed, kes elasid lapsepõlves üle seksuaalset väärkohtlemist, seisavad silmitsi negatiivsete tagajärgedega, mis kestavad aastaid, kui mitte kogu elu.

Õigusrahu põhimõttest tulenevalt eeldatakse, et aja jooksul kuriteo toimepanemisega kaasnenud avalikkuse häiritus väheneb. Inimeste pahameele tase võib seostada erinevate aegumistähtaegade pikkusega ja kuriteo raskusega. Kui tegemist on vähem raskete kuritegudega, puudub tavaliselt

²³⁸ Hillep, P., Pärnamets, R. Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise hoiakute ja kogemuste uuring. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika uuringud 30 (2020). Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaarkohtlemise_uuring_2020_euk.pdf (26.04.2026).

²³⁹ Bellis, M.A., Wood, S., Hughes, K., Quigg, Z., Butler, N. Tackling Adverse Childhood Experiences (ACEs). State of the Art and Options for Action. Public Health Wales NHS Trust 2023, lk 7, 19. Kättesaadav veebis: <https://www.ljmu.ac.uk/-/media/phi-reports/pdf/2023-01-state-of-the-art-report-eng.pdf> (26.04.2026).

²⁴⁰ Carlsson, A. C., Owen, U., Rajan, G. Sexual violence, mental health, and suicidality — Results from a survey in cooperation with idea-driven organizations and their social media platform followers. Health Science Reports 2022, 6:e973, lk 1. Kättesaadav veebis: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9719029/pdf/HSR2-6-e973.pdf> (26.04.2026).

avalik huvi vanade juhtumite taaseltustamise vastu. Selline lähenemine ei vasta aga üldsuse õiglustundele äärmiselt raskete kuritegude puhul, kuna teatud sündmusi ei unustata ega andestata. Seksuaalset väärkohtlemist üleelanud inimestel võib tekitatud trauma (nt posttraumaatiline stressihäire) kesta igavesti, aja möödumine ei pruugi olukorda parandada. Kannatanute jaoks võib kurjategija kohtu alla andmine ka pärast pika aja möödumist tekitada kergendust.²⁴¹

Seksuaalsest väärkohtlemisest tekkinud tagajärgede valguses võib autori arvates väita, et õigusrahu tagamisel ei ole esmajärgulist rolli, võttes arvesse asjaolu, et ohver kannatab elu jooksul püsiva kahju all. Eelistades kurjategija õigusi kannatanu õigustele, võib nii kannatanu kui ka ühiskonna õiglustunne olla sügavalt riivatud. Kuna paljud kannatanud on valmis pöörduma ametiasutuste poole vaid mitukümmend aastat hiljem, peab seadusandja looma vajalike ja tõhusaid kriminaalõiguslike sätteid, et tagada kriminaalmenetluse alustamist ja läbiviimist, kuna laste seksuaalse kuritarvitamise puhul on kaalul nii põhiväärtused kui ka eraelu olulised aspektid. Seega võiks järeldada, et vajadus nimetatud kuritegudele õiguslikult reageerida ei vähene ka pika aja möödudes. Alaealiste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamine oleks õigusrahu põhimõttest lähtuvalt põhjendatud ning aegumine ei tohiks selliste raskete kuritegude puhul välistama kriminaalmenetluse alustamist.

2.3.3. Karistamisvajaduse kaotamine

Nagu töös eelnevalt märgitud, tuleneb aegumise materiaalõiguslikust iseloomust karistamisvajaduse kaotamise eeldus. Nimelt jääb aegunud kuriteo puhul tegu karistusväärseks, kuid vajadus mõista karistust langeb ära. Selleks, et tuvastada, kas alaealiste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude puhul jääb karistamisvajadus püsima ka pärast pikema aja möödumist, tuleb eelnevalt analüüsida, missuguseid põhifunktsioone karistus täidab.

Karistuse eesmärkide määratlemisel lähtutakse sellest, millele toetub ja kuidas realiseerub riigi karistusvõim. Karistusvõim tähendab omakorda karistuse põhjendatust ehk õigustatust, mida põhistatakse tulenevalt riigipoliitilisest, sotsiaalsühholoogilisest ja individuaalsest kriteeriumitest. Riigipoliitilise õigustatuse puhul on karistus vajalik selleks, et tagada õiguskorra kui inimeste sotsiaalse kooselu püsimist. Riigivõim peab suutma sunnijõuga reageerima rasketele õigusrikkumistele, mis näitaks seda, et nii moraali kui ka õigust tuleb käsitleda ühiselunormidena. Sellisel juhul kuulub karistus iga õiguskorra juurde. Sotsiaalsühholoogilisest õigustatusest lähtuvalt rakendatakse riiklik karistus selleks, et rahuldada ühiskonna arusaamu õiglusest. Riik

²⁴¹ Kitai-Sangero, R. Between due process and forgiveness: revisiting criminal statutes of limitations. Drake Law Review, Vol. 61, 2013, lk 445. Kättesaadav veebis: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2235736 (26.04.2026).

peab reageerima nii toimepandud rikkumistele kui ka ära hoidma või tõrjuda kavandatavaid õigusrikkumisi. Vastasel juhul tuleks kõne alla omakohus. Individaalne õigustatus tuleneb õiguserikkujast, kes soovib saada võimalust oma süüd lunastada. Riik peab sellisel juhul andma igaühele sellist võimalust, vaatamata sellele, kuivõrd suur on isiku soov või kas on see eetiliselt võimalik. Eeltoodust tulenevalt võivad riigi karistusvõimu põhistused olla erinevad ning neid põhistusi nimetataksegi karistusteooriateks.²⁴²

Karistusteooriad jagunevad kaheks – absoluutne ja relatiivne karistusteooria. Esimese puhul käsitletakse karistust eesmärgivabana, mis taastab rikutud õigust ning annab kurjategijale võimalust lunastada süüd. Relatiivne teooria aga annab karistusele eesmärgipärast kohaldamist, et hoida kuritegude toimepanemist ära tulevikus.²⁴³ Järgnevalt vaatleb autor igat teooriat lähemalt ning seostab teooriate põhijoone karistamisvajaduse kaotamisega aja möödudes laste seksuaalse väärkohtlemise kuritegude puhul.

Absoluutse karistusteooria järgi on karistus asi iseeneses ega vaja õigusliku ja eetilise aluse põhjendamist. Karistust mõistetakse lihtsalt sellepärast, et süütegu oli toime pandud ning karistus on eesmärgist vaba. Riigil ei ole eesmärki mõjutada ühiskonda, üksikisikuid või võimalike kurjategijaid. Karistus sellisel juhul avaldub kättemaksu- ja lunastusidees. Esimese puhul on õiguskord taastatud, kui süüdlasele mõistetakse õiglase ja tema süüle vastav karistus ehk taastatakse õiglust. Lunastusideest tulenevalt on karistus põhjendatud, kuna süüdlane heastab hinges tema poolt toimepandud pahategu ehk heastab õiglustunde rikkumist. Absoluutse teooria alusel käsitatakse riiki kui õigluse kaitsjat ning usutakse inimese kõlbelisse enesemääramisse.²⁴⁴

Saksa filosoof Immanuel Kant oli absoluutse karistusteooria pooldaja. Ta andis kättemaksuideele aluse kõlbelise isiksuse autonoomia ja vaba tahte alusel tegutseva isiku kontseptsiooni kaudu.²⁴⁵ Tema arvates lunastatakse karistuse kohaldamisega kuriteoga saabunud moraalne pahe. Inimese karistamine ühiskonna kaitseks ehk tema käsitlemine vahendi ja mitte eesmärgina ei seostu kõlbelise isiksuse autonoomia õpetusega.²⁴⁶ Kui isik tegutses vaba tahte alusel, peab ta taluma kõiki tulenevaid õiguslikke tagajärgi oma toimepandud teo eest.²⁴⁷

Karistamisvajaduse kaotamine absoluutse karistusteooriale põhinedes tõstatab küsimuse, kas aja möödumine vähendab nõudlust kättemaksu järele ning kas siis oleks pikemate aegumistähtaegade

²⁴² Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017. Juuraveeb: II/1-4.

²⁴³ *Ibid.*, II/19.

²⁴⁴ *Ibid.*, II/25-30.

²⁴⁵ *Ibid.*, II/13.

²⁴⁶ Luts, M. Õigusfilosoofia I. Sissejuhatus õigusfilosoofiasse: õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele. Tallinn: Juura 1997, lk 127.

²⁴⁷ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. II/13.

määratlemine üldse õigustatud. Tundub veenev, et ühiskonna õigus süüdlasi karistada jääb püsima ka siis, kui ohver on nt kuriteost unustanud. Kant samuti pidas aega ebaoluliseks tulenevalt kättemaksuideest, kuna karistuse määramisel tuleb arvestada ainult selle proportsionaalsusega süüteo raskusastmega ja muud kaalutlused ei oma tähtsust. Ühiskond aga ei unusta ega andesta kuritegusid liiga kergesti. Samuti võib ka ohvri seisukohast tulenevalt aegumistähtaegade kohaldamine olla põhjendamatult, võttes arvesse pahameelt ja psühholoogilisi kannatusi, mis võivad kesta aastaid.²⁴⁸ Samas võib seos aegumistähtaegade ja kuriteo raskusastme vahel olla põhjendatud ühiskonna huvi vähenemisega karistuse taotlemise vastu aja möödudes, nt viha väheneb aja möödudes. Väidetakse, et kuriteo raskus sunnib karistama kuritegude eest, mis olid toimepandud kauges minevikus.²⁴⁹ Näiteks aegumatute kuritegude puhul arvatakse, et aja möödudes ei kao kättemaksu nõudmine kunagi täielikult, sest need kuriteod eeldavad riigi osalust ja hõlmavad väga sageli suurt hulka ohvreid. Paranemine võib sellisel juhul olla raskem ja võtma tunduvalt rohkem aega.²⁵⁰ Puhtalt absoluutsest karistusteooriast tulenevalt võib autori arvates ka alaealiste vastu toimepandud seksuaalse väärkohtlemise puhul väita, et ohvri kannatused ja ühiskonna soov lapsi kaitsta õigustavad karistuse määramist, vaatamata möödunud ajale.

Relatiivse karistusteooria järgi on karistusel teatav ülesanne, mis tuleneb riiklikest eesmärkidest. Antud teoorias lähtutakse ühiskonna reaalistest huvidest ja vajadustest. Karistuse peamine eesmärk on karistatavate tegude ärahoidmine.²⁵¹ Itaalia filosoof Cesare Beccaria arvas, et karistus peab piirduma ühiskonna kaitsmiseks hädavajalikuga, seega riigi karistusvõim peab samuti piirduma paratamatult vajalikuga. Karistuse eesmärk hõlmab kasulikkust ühiskonnale.²⁵² Relatiivne karistusteooria jaguneb üld- (negatiivne ja positiivne) ja eripreventsiooniks.

Negatiivne üldpreventsioon seostab kuritegeliku käitumise riiklikus karistusõiguses oleva karistuse tõenäosusega ja raskusega. Antud teooria põhineb karistusähvardusel, mille puhul eeldatakse, et isik loobub süüteo toimepanemisest ähvardava karistuse mõjul (teistele inimestele hirmutav toime avaldub konkreetse isiku karistamisega²⁵³). Karistuse mõistmine toimub karistusähvarduse toetamiseks, seega välditakse mittevajalike karistuste kohaldamist. Samas on õigussotsioloogias ja kriminoloogias aga tuvastatud, et kuritegude ärahoidmine karistusega ähvardamise ja tegude keelamise mõjul on piiratud. Seega karistusähvarduse peamine roll seisneb selles, et näidata koosseisuga kaitstava õigushüve väärtustamist. Negatiivse üldpreventsiooni roll

²⁴⁸ Kok, R.A., lk 229-231.

²⁴⁹ Kitai-Sangero, R., lk 434-435.

²⁵⁰ Kok, R.A., lk 232.

²⁵¹ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. II/138.

²⁵² Luts, M., lk 126-127.

²⁵³ Sootak, J. KarSK § 56/21.

tuleneb nii karistuse kohaldamisest kui ka karistuse kuulutamisest seaduses.²⁵⁴ Positiivne üldpreventsioon seab aga eesmärgiks kinnitada inimeste usku normide kehtivusse ja usaldust õiguskorra vastu tänu õiglase karistuse määramisele.²⁵⁵ Karistussüsteem toetab sellisel juhul üldist õiguskuulekat käitumist ja eluviisi, seega ei ole normiadressaat sunnitud õiguspäraselt käituma ähvarduse või kitsenduse vältimiseks, vaid ta on valmis normi järgima oma hoiakute tõttu. Positiivne üldpreventsioon lähtub arusaamast, et karistusõiguslikud normid on vajalikud ning neid tuleb kaitsta selleks, et kindlustada inimeste igapäevaelu aluseid, ilma milleta ei saaks normaalselt elada.²⁵⁶

Üldpreventsiooni idee seisneb selles, et takistada kuritegevuses osalemise soovi elanikkonna hulgas teatavate õigusrikkujate karistamise kaudu. Siinpuhul omab ajaline tegur samuti tähtsust. Üldpreventsiooni mõju on seda suurem, mida kiiremini pärast kuriteo toimepanekut järgneb ametlik reaktsioon kuriteole. Eeldatakse, et mida pikem on ajavahemik kuriteo toimepanemise ja süüdistuse esitamise vahel, seda nõrgem on seos süüdistuse esitamise ja üldpreventsiooni mõju vahel. Sellise lähenemise puhul ei saa enam olla mingit põhjuslikku seost ametliku reaktsiooni ja sarnaste kuritegude vahel, mistõttu on aegumistähtaegade kohaldamine õigustatud tulenevalt karistuse määramise eesmärkidest vastavalt üldpreventsiooni ideele. Teisest küljest on aga olemas võimalus, et aegumistähtaeg võib teatud määral soodustada kuritegevust, vähendades karistuskindlust. Näiteks kui esmakordselt kuriteo toimepannud isikule süüdistuse esitamine ei olnud võimalik selle teo aegumise tõttu, võib see julgustada teda uuesti kuritegu toime panna. Isegi siis, kui see konkreetne kurjategija ei pane teist korda kuritegu toime, võib karistuse määramine olla asjakohane selleks, et hoida sarnaseid kuritegusid ära ning tugevdada sotsiaalset korda. Karistusevajaduse säilitamine avaldub potentsiaalsete kurjategijate hoiatavas mõjus.²⁵⁷

Ülaltoodust tulenevalt võib üldpreventsiooni ideele tuginedes väita, et aja möödudes ei kao karistamisevajadus alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude puhul täielikult. Kuna kõnealuste kuritegudega kaasnenud kahju võib olla niivõrd suur, et vajadus kaitsta õiguskorda ja ühiskonda raskeid kuritegusid toimepannud isiku eest õigustab karistuse kohaldamist.

Teine relatiivne karistusteooria on eripreventsioon, millest tulenevalt on karistuse eesmärk konkreetse õigusrikkuja mõjutamine selleks, et ennetada uute süütegude toimepanemist. Üksikkurjategija mõjutamine realiseerub kolmes vormis:

1) kindlustamine – kurjategija isoleerimine üldsuse kaitsmise eesmärgil;

²⁵⁴ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. II/46-49.

²⁵⁵ Sootak, J. KarSK § 56/21.

²⁵⁶ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. II/61

²⁵⁷ Kok, R.A., lk 234-236.

2) hirmutamine – kurjategija hukkamõistmise tõttu karistuse kohaldamine;

3) kasvatamine (ehk resotsialiseerimine) – kurjategija mõjutamine uute kuritegude tema poolt toimepanemise vältimiseks.²⁵⁸

Kindlate preventiivsete eesmärkide saavutamine oleneb kurjategija tüübist. Kui tegemist on harjumuskurjategijaga, keda ei saa mõjutada hirmutamise või kasvatamisega, tuleb teda ohutustada (nt vangistusega) ning ühiskonda kindlustada. Kui harjumuskurjategijat saab nõ ümber kasvatada, tuleb teda intensiivselt ja pikaajaliselt mõjutada, et tagasi ühiskonda tuua. Juhusekurjategija parandamiseks piisab lühikesest ja mõjuvast hirmutamisest.²⁵⁹

Alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegusid silmas pidades esitab autor oma seisukoha karistamisvajaduse kohta, käsitledes eripreventsioonist tulenevaid eesmärke eraldi.

Lastevastased seksuaalkuriteod viitavad sageli sügavale juurdunud käitumismustritele, mille kordumise risk võib püsida ka aastate möödudes (nt saripedofiilide puhul). Seetõttu võib isiku isoleerimine ühiskonnast olla põhjendatud ka mitmeid aastaid hiljem, et välistada uute ohvrite tekkimise. Samas võib aja möödudes isiku ohtlikkus väheneda (vanus, elumuutused, haigestumised), mistõttu isoleerimise vajadus ei pruugi enam olla sama intensiivne. Samuti võib pika aja möödudes olla keeruline objektiivselt hinnata isiku tegelikku ohtlikkust.

Hirmutamise puhul võib karistus ka hilinevalt avaldada mõju, kinnitades normide kehtivust ja isiku vastutust. Lastevastaste seksuaalkuritegude puhul ei pruugi tegu kaotada oma raskuse ajas, mistõttu võib karistus säilitada oma hoiatava funktsiooni. Samas, kui teo toimepanemisest on möödunud pikk aeg, võib isik olla juba oma käitumist muutnud, mistõttu karistuse hirmutav efekt võib väheneda või puuduma üldse.

Kasvatamise eesmärgist lähtuvalt võib teatud juhtudel ka hilinevalt menetlus ja karistus aidata kaasa vastutuse teadvustamisele ning soodustada rehabilitatsiooni, eriti kui isik ei ole varem oma teo tagajärgi mõtestanud. Kui aga toimepanemisest on möödunud aastakümneid, võib isik olla juba resotsialiseerunud, elades seaduskuulekat elu. Sellisel juhul võib karistus olla pigem häiriv kui kasvatav, kahjustades juba saavutatud sotsiaalset tasakaalu.

Eeltoodust tulenevalt on autori arvates lastevastaste seksuaalkuritegude puhul karistamisvajadus ajas kaksipidine. Ühelt poolt võib teo raskus ja korduvuse risk õigustada karistusõigusliku reageerimise säilimist ka pika aja möödudes, eriti ühiskonna kaitse aspektist. Teiselt poolt võivad aja möödudes väheneda nii isiku ohtlikkus kui ka karistuse preventiivne mõju, mistõttu ei pruugi

²⁵⁸ Sootak. J. Sanktsiooniõigus. II/82, 84.

²⁵⁹ *Ibid.*, II/84-85.

eripreventsiooni eesmärgid enam täiel määral realiseeruda. Seega sõltub karistamisvajaduse püsimine suurel määral konkreetse juhtumi asjaoludest.

2.3.4. Tõendite kogumine

Pikemate aegumistähtaegade kohaldamise üle arutlemisel tuleb kõne alla tõendite kogumise keerulisus või isegi võimatus. EIK selgitas, et aegumistähtaegade määramisel on mitu eesmärki sh ebaõigluse vältimine, mis võib tekkida, kui kohtud peavad tegema otsuseid kauges minevikus toimunud sündmuste kohta tõendite põhjal, mis võivad aja möödumise tõttu muutuda ebausaldusväärseks ja ebatäielikuks.²⁶⁰ Kui uuritavate sündmuste ja kohtuprotsessi vahel on möödunud palju aega, võib see EIKi arvates mõjutada tõendite kättesaadavust ja mingil määral tunnistajate mälestusi.²⁶¹

Tõendid on oma olemuselt ebapüsivad ja hävivad aja jooksul, kuna mälestused tuhmuvad ja võimalikud tunnistajad ei pruugi enam elus olla või muutuvad muul viisil kättesaamatuks.²⁶² On ka tõendid, mis võivad kaotada oma tõendusväärtuse, kui neid ei säilitata ja ei kaitsta nõuetekohaselt kas nende eripära ja omaduste või kuriteopaiga tingimuste tõttu (nt veri).²⁶³

Usaldusväärsete tõendite vähenemine pärast teatud ajavahemikku on tõepoolest üks peamistest argumentidest aegumistähtaegu käsitlevate sätete kohaldamise kasuks. Tuleb aga nõustuda, et kaasaegsete tehnoloogiate abil on kuriteo uurimine võimalik ka aastakümneid pärast kuriteo toimepanemist. Foto või film või muud teabetalletused, samuti DNA tehnoloogia areng võivad aidata kaasa kuritegude uurimisele, menetlemisele ja kohtuotsuste tegemisele. Samas puhtalt DNA-ekspertiisiga või muude tehnoloogiate abil saadavad tõendid ei pruugi olla piisavad isiku vastutusele võtmiseks, nt isegi kui süüdistatava DNA-profiil langeb kokku ohvri kehalt leitud DNA-ga, ei tähenda see tingimata, et süüdistatav on kuriteo toimepanija.²⁶⁴

Kui tõde ei ole võimalik kindlaks teha tehnoloogiate abil saadavate tõendite abil, siis võib sellisel juhul otsuste tegemine põhineda peamiselt ütlustest tulenevatel andmetel. Samas on nt seksuaalkuritegude väidetavate ohvrite ütlused sageli vastuolus kahtlustatavate ütlustega. Kannatanud väidavad, et nad on langenud kurjategija seksuaalse väärkohtlemise ohvriks, samas kui kahtlustatavad eitavad osalust ja esitavad mõnikord alternatiivseid sündmuste käsitusi.

²⁶⁰ EIKo 22083/93, 22095/93, *Stubbings and others vs. The United Kingdom*, p 51.

²⁶¹ EIKo 63716/00, *Sawoniuk vs. The United Kingdom*, p 1.

²⁶² Kok, R.A., lk 208.

²⁶³ Fragile Evidence Law and Legal Definition. Kättesaadav veebis: <https://definitions.uslegal.com/f/fragile-evidence/#:~:text=Fragile%20evidence%20is%20evidence%20that,For%20example%2C%20blood%20in%20rain> (26.04.2026).

²⁶⁴ Kok, R.A., lk 208.

Tegemist on nn sõna-sõna-vastu olukorraga. Kohtuniku jaoks ei ole kannatanute ja süüdistatavate mälestuste tõepärasuse hindamine lihtne ülesanne. Näiteks võib surve viia valemälestuste tekkimiseni. Halvemal juhul võivad valemälestused seksuaalsest kuritarvitamisest kaasa aidata valesüüdistuste esitamisele ja seega ebaõigetele süüdimõistmistele.²⁶⁵

Samas ei peeta alati tõendite ebapüsivust veenvaks argumendiks aegumise kohaldamise õigustamiseks. Seda kinnitab muu hulgas asjaolu, et mitmes riigis on laste vastu suunatud kuriteod kuulutatud aegumatuks või on nende suhtes kehtestatud sellised aegumistähtjad, mis võimaldavad kriminaalmenetluse läbiviimist ka mitukümmend aastat pärast teo toimepanemist.

Levinud on seisukoht, mille kohaselt tõendite puudumine või kadumine ei too iseenesest kaasa õiguse õiglasele kohtupidamisele rikkumist.²⁶⁶ Õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele põhiaspektiks on kohtumenetluse, sealhulgas selle menetluslike elementide, võistlevus. Õigus võistlevale kohtumenetlusele tähendab kriminaalasjas, et nii süüdistuse esitajale kui ka kaitsjale tuleb anda võimalus tutvuda (ja kommenteerida) vastaspoolelt esitatud märkustega ja tõenditega.²⁶⁷ KrMS §-st 61 tulenevalt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu. Kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Tõendite usaldusväärsuse hindamisel ei saa kriteeriumiks olla tõendi nappus või mahukus. Kohtunik aga hindab, kas esitatud tõend on lubatav ja asjakohane ehk kajastab kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo aspekti, mille tõttu saab seda kasutada tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tuvastamisel. Hinnates tõendeid kogumis asetab kohtunik tõenditest tulenevad andmed omavahelisse konteksti ega ignoreeri tema versiooniga sobimatuid tõendeid.²⁶⁸ Kohtuprotsess ja tõendamisreeglid on loodud selleks, et välistada ebausaldusväärseid tõendeid.²⁶⁹ Kohtuotsus ei tohi tugineda oletustele ning väites, et menetluse esemeks olevad sündmused leidsid aset väljaspool mõistlikku kahtlust, peab kohtunik põhjendama, et selline seisukoht kujunes välja olemasolevatest tõenditest või tõendikogumist, mis olid vahetult uuritud.²⁷⁰ Sellest tulenevalt lükkavad kohtumenetluse läbiviimise nõuded ajapiirangute kehtestamise argumenti ümber ehk ajategur ei oma selles kontekstis tähendust.

²⁶⁵ Deferme, D., Otgaar, H., Dodier, O., Körner, A., Mangiulli, I., Merckelbach, H., Sauerland, M., Panzavolta, M. and Loftus, E.F. (2024), Repressed Memories (of Sexual Abuse Against Minors) and Statutes of Limitations in Europe: Status Quo and Possible Alternatives. *Topics in Cognitive Science*, 16 (2024), lk 631. Kättesaadav veebis: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/tops.12715?fbclid=IwY2xjawJp295leHRuA2FlbQIxMAABHq6NH12jNUsucAlpXTbiG9SwXHOWiM5rLYGKg1fymY41Kdcie3Ki9LyI7D8Q_aem_Cki7xVXa7io7ulBZwo9vIw (26.04.2026).

²⁶⁶ Kok, R.A., lk 224.

²⁶⁷ EIKo 28328/03, *Aigner vs. Austria*, p 35.

²⁶⁸ Sootak, J. KarSK § 61/7, 11, 15.2.

²⁶⁹ Kok, R.A., lk 224.

²⁷⁰ RKKKo 4-21-950, p 11.

Küsimust, kas kohtumenetluse edasilükkamine riiks õigust õiglasele kohtupidamisele, tuleks lahendada iga üksikjuhtumi puhul eraldi.²⁷¹

Kokkuvõtvalt võib väita, et tõendite ebapüsivus ja mälu hääbumine on vaieldamatult peamised menetluslikud argumendid, mis räägivad lühemate aegumistähtaegade kohaldamise kasuks. Aja möödudes võivad tõendid kaduda või muutuda vähem usaldusväärseks. Samas kuna tõendite usaldusväärsust, objektiivsust ja olemasolu saab hinnata iga üksikjuhtumi puhul eraldi, ei saa tõendite kogumisega kaasnevad probleemid iseenesest õigustada lühemate aegumistähtaegade kohaldamist. Seejuures tuleb silmas pidada ka tehnoloogiate pidevat arengut, tänu millele muutuvad aja möödudes tõendid kättesaadavamaks.

2.4. Alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamise võimalikkus Eesti seadusandluses

Seoses Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/93/EL muutmise ettepanekuga väljendas Eesti Vabariigi Valitsus oma arvamuses ettevaatlikku suhtumist lastevastaste seksuaalkuritegude aegumistähtaegade märkimisväärsesse pikendamisse. Kuigi tunnistati, et pikemad aegumistähtajad võivad olla põhjendatud asjaoluga, et ohvrid on sageli valmis toimumust teavitama alles aastaid pärast kuriteo toimepanemist ning et see võib aidata vastutusele võtta ka jätkuvalt kuritegusid toimepanevasid isikuid, leiti siiski, et selliste eriregulatsioonide kehtestamine peab olema põhjalikult põhjendatud ja kooskõlas riigisisese karistusõiguse süsteemiga. Samas juhiti tähelepanu pikaajaliste aegumistähtaegade probleemsetele aspektidele, eeskätt tõendamisraskustele ning õigusrahu ja õiguskindluse põhimõtte võimalikule kahjustamisele. Sellest tulenevalt asus Vabariigi Valitsus seisukohale, et pikemate aegumistähtaegade ülevõtmine eeldab laiemat ja terviklikku analüüsi ning üldist aegumiskäsitluse ümberhindamist Eesti karistusõiguses.

Seadusandja on Eesti karistusõiguses pidanud võimalikuks, et eriti rasked kuriteod, sealhulgas teatud liiki seksuaalkuriteod, võivad oma olemuselt olla sedavõrd ühiskonnaohtlikud, et nende toimepanijate puhul on õigustatud ka äärmuslikud karistuslikud meetmed. Seda kinnitab KarS § 141 lõige 2¹, mille kohaselt võib retsidiivsetele seksuaal- ja vägivallakurjategijatele määrata eluaegne vangistus. Nii vägistamise kui ka tahtevastase sugulise iseloomuga teo kvalifitseerivaks tunnuseks on teo toimepanemine noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes (KarS § 141 ja § 141¹). Nimetatud säte eeldab, et süüdlane oli varasemalt kahel korral seksuaal- või raske

²⁷¹ Kok, R.A., lk 224.

vägivallakuriteo eest süüdi mõistetud ja karistatud ehk tegemist on juriidilise retsidiiviga.²⁷² Seadusandja arvates on KarS § 141 lõige 2¹ erisubjekti kirjeldavatest tunnustest tulenevalt teo toime pannud isiku näol tegemist ohtliku kalduvuskurjategijaga. Seega on eluaegse vangistuse kohaldamise võimalus ette nähtud üksnes erandlikes olukordades, kus isiku süü on erakordselt suur ning tema varasest käitumisest ja edasise käitumise prognoosist tulenevalt ilmneb, et õiguskorda on võimalik tõhusalt kaitsta ainult eluaegse vangistuse mõistmisega.²⁷³ Sellest tulenevalt on vähemalt kolmandal korral alaealise vastu toimepandud seksuaalkuritegu aegumatu, kuna selle eest on ette nähtud eluaegne vangistus.

Eeltoodust nähtub, et Eesti seadusandja on pidanud võimalikuks käsitada vähemalt kolmel korral alaealise vastu toimepandud seksuaalkuritegu sedavõrd raskena, et selle eest võib ette näha eluaegse vangistuse ning sellest tulenevalt ka aegumatuse. Kui seadusandja on leidnud, et sellise kuriteo puhul ei vähene teo ühiskonnaohtlikkus ega karistamisvajadus aja möödudes, tekib põhjendatud küsimus, kas ja millises ulatuses võiks see arusaam laieneda ka muudele lastevastastele seksuaalkuritegudele. Eeskätt puudutab see olukordi, kus kuritegu on toime pandud üksikkorras, kuid selle iseloom, ohvri haavatavus ning teo pikaajalised tagajärjed on võrreldavad retsidiivsete juhtumitega. Sellest lähtudes ei saa välistada, et ka muude lastevastaste seksuaalkuritegude puhul oleks põhjendatud kehtestada pikemad aegumistähtajad või teatud juhtudel käsitada neid aegumatutena, tingimusel et selline lahendus on süsteemselt põhjendatud, kooskõlas karistusõiguse üldpõhimõtetega ning lähtub ohvrite tõhusa õiguskaitse vajadusest.

²⁷² Kurm, M. KarSK § 141/8.

²⁷³ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 658 SE. Kättesaadav veebis: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c71bee4-7ea2-488a-840a-9efe8447111e/> (26.04.2026).

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö käsitleb küsimust, kas alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamine on Eesti karistusõiguse kontekstis põhjendatud. Teema aktuaalsus tuleneb nii Eesti siseriiklikust kuritegevuse statistikast, mis näitab registreeritud seksuaalkuritegude arvu järjepidevat kasvu, kui ka Euroopa Liidu tasandi arengutest, eeskätt Euroopa Komisjoni ettepanekust direktiivi 2011/93/EL muutmiseks, mis näeb muu hulgas ette aegumistähtaegade pikendamist laste vastu toimepandud seksuaalkuritegude menetlemisel. Alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuriteod on oma olemuselt varjatud iseloomuga kuriteod, mille puhul kannatanud ei ole sageli võimelised toimumust teatama enne täiskasvanuikka jõudmist, mistõttu tõusetub küsimus, kas kehtivad aegumistähtajad tagavad ohvritele piisava võimaluse pöörduda õiguskaitse poole.

Magistritöö eesmärk oli analüüsida aegumistähtaegade pikendamise vastu esitatud argumente ning hinnata nende kaalukust ja põhjendatust Eesti karistusõiguse kontekstis, et jõuda järeldusele pikemate aegumistähtaegade kehtestamise põhjendatuse kohta. Töö keskendus kolmele peamisele vastuargumendile, mida aegumistähtaegade pikendamise kriitikud esitavad: õigusrahu tagamise vajadus, karistamisvajaduse kaotamine aja möödudes ning tõendite kogumise raskused. Töös oli uuritud, kas nimetatud argumendid on piisavalt kaalukad, et kaaluda üles kannatanute vajaduse tõhusa juurdepääsu järele õigusemõistmisele, arvestades seejuures lastevastaste seksuaalkuritegude eripära, ohvrite psühholoogilist haavatavust ning rahvusvahelisi arenguid laste kaitse tugevdamise suunas.

Töö esimeses peatükis analüüsis autor karistusõigusliku aegumise instituudi Eesti õigussüsteemis, nimelt aegumise materiaals- ja menetlusõiguslikku olemust, aegumistähtaja kulgemist, katkemist ja peatumist, tuginedes kehtivale seadusandlusele, Riigikohtu kohtupraktikale ning õigusteauslikule kirjandusele.

Karistusõigusliku aegumise instituudis tulenevalt on aegumise olemus välja kujunenud ühendteooria kohaselt, mille järgi on aegumisel nii materiaalsoiguslik kui ka menetlusõiguslik iseloom. Materiaalsoiguslikust küljest tähendab aegumine riigi loobumist oma karistusvõimu rakendamisest ning selle aluseks on eeldus, et aja möödudes väheneb karistamisvajadus. Karistusseadustikus on aegumine sätestatud materiaalsoigusliku instituudina, kuivõrd aegumise regulatsioon sisaldub materiaalsoiguslikus seaduses ning aegumistähtaeg on seotud kuriteo raskusastmega. Menetlusõiguslikust küljest kujutab aegumine endast menetlustakistust, mille korral kriminaalmenetlus tuleb lõpetada või seda ei ole lubatud alustada. Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt on kuriteo aegumine menetlust välistav asjaolu.

Kuritegude aegumistähtjad on sätestatud karistusseadustiku §-s 81, mille kohaselt aeguvad esimese astme kuriteod kümne aastaga ja teise astme kuriteod viie aastaga kuriteo lõpuleviimisest. Seadusandja on ühtlasi sätestanud teatud kuritegude aegumatuse: aegumatuteks on kuulutatud agressioonikuriteod, genotsiid, inimsusevastased kuriteod, sõjakuriteod ning kuriteod, mille eest on ette nähtud eluaegne vangistus. Töös tuuakse välja, et aegumatuse põhimõte on olemuslikult pinges õiguskindluse põhimõttega, kuid rahvusvahelise kogukonna konsensus on, et kõige raskemate kuritegude puhul kaalub karistamise vajadus õiguskindluse kaalutlused üles.

Aegumistähtja kulgemine algab üldjuhul kuriteo lõpuleviimisest. Töös analüüsitakse selle põhimõtte kohaldamist jätkuva süüteo ja vältava süüteo puhul. Jätkuva süüteo korral, kus toimepanija paneb ühisest tahtlusest ja ajalis-ruumilisest lähedusest tulenevalt toime mitu osategu, mis on suunatud sama objekti vastu, arvutatakse aegumistähtaega viimase osateo lõpuleviimisest. Vältava süüteo korral, kus õigusvastane seisund kestab pikema aja jooksul, algab aegumistähtja kulgemine alles õigusvastase seisundi lõppemisest.

Kuriteo aegumise katkemine on reguleeritud karistusseadustiku § 81 lõikes 5, mis sätestab ammendava loetelu menetlustoimingutest, millega aegumistähtaeg katkeb. Katkemisel algab aegumistähtja kulgemine uuesti algusest. Aegumise katkemise aluseks on sellised olulised menetlustoimingud nagu tõkendi kohaldamine, süüdistatava kohtu alla andmine, süüdistatava ülekuulamine ja muud seaduses ammendavalt loetletud toimingud. Aegumise katkemise instituut tagab, et aktiivselt menetletavad kriminaalasjad ei aegu menetluse käigus, kuid samas ei laienda see riigi karistusvõimu üle mõistlike piiride.

Süüteo aegumise peatumine tähendab, et teatud asjaolude esinemise korral aegumistähtja kulgemine peatatakse ning jätkub pärast peatumise aluse äralangemist. Lastevastaste seksuaalkuritegude kontekstis on erilise tähtsusega karistusseadustiku § 81 lõike 7 punkt 3, mis näeb ette aegumise peatumise seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo korral noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes kuni kannatanu kaheksateistaastaseks saamiseni, kui kriminaalmenetluse ajend ei ilmnenud enne kannatanu nimetatud vanuse saavutamist. Nimetatud sätte kehtestamise põhjuseks on asjaolu, et alaealine kannatanu ei pruugi olla võimeline pöörduma riigi poole enne täisealiseks saamist, mis on tingitud sõltuvusest kurjategijast, vähestest teadmistest õiguskorra toimimisest, psüühilistest raskustest ning seksuaalsusega seotud tabude mõjust. Praktikast tähendab see, et nt esimese astme kuriteo puhul hakkab kümneaastane aegumistähtaeg kulgema alles kannatanu kaheksateistaastaseks saamisest, lõppedes seega kannatanu kahekümne kaheksandal eluaastal.

Töö teises peatükis analüüsis autor lastevastaste seksuaalkuritegude aegumistähtaaja pikendamise põhjendatust. Laps kui seksuaalkuriteo kannatanu vajab erilist kaitset tulenevalt oma füüsilisest ja vaimsest ebaküpsusest. ÜRO lapse õiguste konventsioon, mida on ratifitseerinud 196 riiki, sätestab lapse parimate huvide esikohale seadmise põhimõtte, mis kohustab riike arvestama laste huvidega igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes, sealhulgas seadusandluses. Lapse parimate huvide esikohale seadmise kohustus laieneb ka seadusandlikele organitele, mis tähendab, et igasuguste seaduste vastuvõtmisel peab seadusandja kaaluma nende mõju lastele ja laste õigustele. Sellest tulenevalt on lapse parimate huvide põhimõte kohaldatav ka aegumistähtaegade kehtestamise kontekstis ning seadusandja peab aegumistähtaegade määramisel arvestama laste eripärast tulenevate asjaoludega.

Euroopa Komisjon esitas 6. veebruaril 2024 ettepaneku direktiivi 2011/93/EL uuesti sõnastamiseks, et tugevdada kriminaalõiguslikku regulatsiooni laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise valdkonnas. Ettepaneku vastuvõtmise vajadus tulenes direktiivi järelhindamisest, mis tõi esile kehtiva regulatsiooni kitsaskohti, eeskätt seoses tehnoloogia arenguga ning liikmesriikide ebaühtlaste õigusraamistike ja õiguskaitsemeetmetega. Ettepaneku kohaselt olid ette nähtud üksikasjalikumad juhised aegumistähtaegade kehtestamiseks, kehtestades miinimumnõuded sõltuvalt kuriteo raskusest: vähemalt 20 aastat süütegude puhul, mille karistuse maksimummäär on vähemalt kolmeaastane vangistus; vähemalt 25 aastat süütegude puhul, mille karistuse maksimummäär on vähemalt viieaastane vangistus; ning vähemalt 30 aastat süütegude puhul, mille eest on ette nähtud vähemalt kümneaastane vangistus. Aegumistähtaaja kulgemine peaks algama kannatanu täisealiseks saamisest, mistõttu ei lõpeks aegumistähtaeg enne, kui kannatanu on vastavalt vähemalt 38-, 43- või 48-aastane. Eesti on nimetatud ettepaneku suhtes võtnud ettevaatliku positsiooni, leides, et riigisisest regulatsiooni on vajalik täiendavalt analüüsida enne konkreetsete muutuste tegemist.

Aegumistähtaegade pikendamise vajaduse hindamisel on keskse tähtsusega empiirilised andmed ohvrite käitumise kohta. Uuringud kinnitavad, et laste seksuaalse väärkohtlemise ohvritel kulub keskmiselt 17,2 kuni 21,4 aastat, enne kui nad räägivad oma kogemusest kellelegi. Ligikaudu 60 kuni 70 protsenti ohvritest ei avalda toimunut enne täiskasvanuikka jõudmist ning 27,8 protsenti ei räägi sellest kunagi. Vaikimist soodustavad mitmed psühholoogilised ja sotsiaalsed tegurid: ohvrid tunnevad sageli häbi ja süüd, kardavad tagajärgi, sõltuvad toimepanijast emotsionaalselt või materiaalselt ning neil võib puududa usaldusväärne isik, kellele pöörduda. Nimetatud statistika näitab ilmekalt, et kehtivad aegumistähtajad ei pruugi tagada ohvritele piisavat aega toimunust teatamiseks ja õiguskaitse poole pöördumiseks.

Euroopa Liidu liikmesriikide võrdlev analüüs näitab, et lähenemine alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude aegumistähtaegadele on äärmiselt erinev. Mõned riigid on sellised kuriteod kuulutanud aegumatuteks: näiteks Rootsis ja Ungaris ei kohaldata aegumistähtaegu kõige raskemate laste vastu toimepandud seksuaalkuritegude puhul. Teised riigid on aegumistähtaegu oluliselt pikendanud: Saksamaal võivad aegumistähtjad koos peatumisega ulatuda 27 kuni 40 aastani pärast kannatanu täisealiseks saamist. Samas on liikmesriike, kus aegumistähtjad on endiselt suhteliselt lühikesed ning võivad lõppeda enne, kui ohver jõuab neljakümnenendasse eluaastasse.

Töö teise peatüki keskne osa oli pühendatud kolme peamise aegumistähtaegade pikendamise vastu esitatud argumenti analüüsile. Esimene argument tugineb õigusrahu põhimõttele, mille kohaselt väheneb aja möödudes teo mõju ühiskondlikule rahule, kustuvad tagajärjed ning ununevad asjaolud, mistõttu ei pea õigus enam juhtunule reageerima. Töös jõutakse siiski järeldusele, et kuigi õigusrahu põhimõte on karistusõiguse üldises raamistikus kaalukas, ei ole selle kohaldamine lastevastaste seksuaalkuritegude puhul veenev. Laste seksuaalne väärkohtlemine tekitab kannatanutele sügavat ja püsivat traumat, mille tagajärjed ulatuvad kogu elukaare ulatuses ning avalduvad sageli posttraumaatilise stressihäire, depressiooni, ärevushäirete ja suitsiidimõtete näol. Erinevalt paljudest teistest kuritegudest ei vaibu laste seksuaalse väärkohtlemise tagajärjed aja möödudes. Toimepanijal puudub õigus sellele, et tema poolt toime pandud tegu unustataks, eriti kui kannatanu kannab teo tagajärgi endiselt. Töös leitakse, et vajadus õiguslikuks reageerimiseks ei vähene aja möödudes selliste eriliselt raskete kuritegude puhul.

Teine analüüsitud argument puudutab karistamisvajaduse kaotamist aja möödudes. Töös käsitletakse seda argumenti nii absoluutse kui ka relatiivse karistusteooria valguses. Absoluutse karistusteooria kohaselt on karistamine iseenesest õiglane reaktsioon toimepandud teole ning karistamisõigus ei sõltu ajast. Sellest vaatevinklist ei ole karistamisvajaduse kaotamine aja möödudes teoreetiliselt põhjendatud, kuna teo ebaõiglus ei muutu aja jooksul. Relatiivse karistusteooria seisukohast, mis hõlmab nii üld- kui ka eripreventiivseid eesmärgi, on karistamisvajaduse analüüs nüansirikkam. Üldpreventiivsest aspektist on oluline, et ühiskond tajuks karistusõiguse tõhusust ka raskete kuritegude puhul, tagamaks ühiskonnaliikmete usaldust õiguskorra vastu. Karistamata jätmine aja möödumise tõttu selliste tõsiste kuritegude puhul nagu laste seksuaalne väärkohtlemine võib õhustada õiguskorra usaldusväärust ja karistusähvarduse hoiatavat toimet. Eripreventiivse eesmärgi kontekstis tuleb arvestada lastevastaste seksuaalkuritegude toimepanijate kõrget retsidiivsusriski, eriti saripedofiilide puhul, mis tähendab, et karistamisvajadus ei kao aja möödudes, vaid võib hoopis suureneda. Töös jõutakse järeldusele, et lastevastaste seksuaalkuritegude puhul on karistamisvajadus kaksipidine. Ühelt poolt võib teo

raskus ja korduvuse risk õigustada karistusõigusliku reageerimise säilimist ka pika aja möödudes, eriti ühiskonna kaitse aspektist. Teiselt poolt võivad aja möödudes väheneda nii isiku ohtlikkus kui ka karistuse preventiivne mõju, mistõttu ei pruugi eripreventsiooni eesmärgid enam täiel määral realiseeruda. Seega sõltub karistamisvajaduse püsimine suurel määral konkreetse juhtumi asjaoludest.

Kolmas analüüsitud argument puudutas tõendite kogumise raskusi, mis kaasnevad pika ajavahemiku möödumisega kuriteo toimepanemisest. Töös tunnistatakse, et tõendite kvaliteet võib aja möödudes halveneda: tunnistajate mälestused tuhmuvad, füüsilised tõendid hävivad ning dokumentide kättesaadavus väheneb. Lastevastaste seksuaalkuritegude puhul on tõendamisraskused eriti teravad, kuna sellised kuriteod pannakse sageli toime privaatsetes keskkonnas, ilma tunnistajate ja dokumentatsioonita, mistõttu on tegemist tihti sõna-sõna-vastu olukorraga. Samas tuuakse töös välja, et kaasaegsed tehnoloogiad on oluliselt parandanud uurimisorganite võimekust. DNA-analüüsi meetodid ning digitaalsed tõendid, sh elektroonilised kirjavahetused, sotsiaalmeedia jäljed ja muud digitaalsed andmed, säilivad kauem ning võivad olla kättesaadavad ka aastakümneid pärast kuriteo toimepanemist. Töös rõhutatakse, et tõendite usaldusväärsust on võimalik hinnata iga üksikjuhtumi puhul eraldi ning kehtivas kriminaalmenetluses on piisavad menetlusgarantiid ebausaldusväärse tõendusmaterjali kõrvale jätmiseks. Kohus saab igal konkreetset juhul otsustada, kas esitatud tõendid on piisavalt usaldusväärsed süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseks. Seega ei ole tõendite kogumise raskused piisavaks aluseks selleks, et välistada aegumistähtaegade pikendamine, vaid see on küsimus, mida saab lahendada konkreetse kriminaalasja menetlemisel.

Töös oli analüüsitud ka aegumistähtaegade pikendamise võimalikkus kehtivas Eesti seadusandluses. Tähelepanuväärne on, et karistusseadustiku § 141 lg 2¹ näeb juba praegu ette eluaegse vangistuse retsidiivsete seksuaalkurjategijate puhul, kes panevad kuriteo toime alaealise suhtes. KarS § 81 lg 2 kohaselt kuritegu, mille eest on ette nähtud eluaegne vangistus, ei aegu. See tähendab, et seadusandja on juba tunnistanud teatavate lastevastaste seksuaalkuritegude erilist rasket iseloomu ja kehtestanud neile sisuliselt aegumise välistamise. Töös tõstatatakse küsimus, kas aegumatuse põhimõtet oleks võimalik ja põhjendatud laiendada ka teistele lastevastastele seksuaalkuritegudele, mille eest ei ole ette nähtud eluaegset vangistust, kuid mis on samavõrd tõsised oma mõju poolest kannatanule. See küsimus vajab seadusandja eraldi põhjalikku analüüsi, kuid kehtiva regulatsiooni sisemise loogika kohaselt on alus väita, et aegumistähtaegade pikendamine või isegi aegumatuse kehtestamine oleks kooskõlas juba olemasolevate seadusandlike valikutega.

JUSTIFICATION FOR EXTENDING THE STATUTES OF LIMITATIONS FOR SEXUAL OFFENCES AGAINST CHILDREN. Abstract

The present master's thesis addresses the question of whether extending the statutes of limitations for sexual offences committed against children is justified in the context of Estonian criminal law. The relevance of this topic arises from both domestic crime statistics, which demonstrate a consistent increase in the number of registered sexual offences against minors, and from developments at the European Union level, in particular the European Commission's proposal of 6 February 2024 to recast Directive 2011/93/EU on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children. Among other measures, the proposal envisages the extension of limitation periods for the prosecution of sexual offences committed against children, with periods ranging from 20 to 30 years after the commission of the offence depending on the gravity of the crime.

Sexual offences against children are by their nature concealed crimes. Victims are frequently unable to report the abuse before reaching adulthood, owing to their dependence on the perpetrator, limited understanding of the legal system, psychological difficulties, and the taboos surrounding sexuality. This raises a fundamental question as to whether existing limitation periods afford victims a sufficient opportunity to seek access to justice. The objective of the thesis is to analyse the arguments advanced against the extension of limitation periods and to assess their weight and justification in the context of Estonian criminal law, considering the practice of other EU Member States, in order to reach a conclusion regarding the justification for establishing longer limitation periods.

The thesis focuses on three principal counterarguments typically raised by critics of the extension of limitation periods: (1) the need to preserve legal peace (*õigusrahu*); (2) the diminishing need for punishment over time; and (3) the difficulties associated with the collection of evidence after a prolonged period. The thesis examines whether these arguments are sufficiently weighty to outweigh the victims' need for effective access to justice, having regard to the specific nature of sexual offences against children, the psychological vulnerability of the victims, and international developments in the direction of strengthening child protection.

The research methodology employed in the thesis is a combination of analytical and qualitative methods. In the first chapter, the author undertakes a systematic analysis of the regulation of limitation periods under § 81 of the Penal Code (*Karistusseadustik*, hereinafter PC), examining the substantive and procedural nature of limitation, the running, interruption and suspension of limitation periods, on the basis of current legislation, the case-law of the Supreme Court (*Riigikohus*) and legal scholarship. The qualitative method is applied in the second chapter through

the substantive analysis of theoretical positions and legal-policy arguments, for instance the treatment of the diminishing need for punishment in the light of absolute and relative theories of punishment and the assessment of the principle of legal peace in the context of child sexual abuse.

The thesis is structured in two substantively interlinked chapters. The first chapter establishes the theoretical framework for the institution of statutes of limitation in criminal law in the Estonian legal system. It begins by examining the concept and legal nature of limitation across different branches of law – civil law, criminal law and public law. In Estonian legal scholarship, the so-called combined theory (ühendteooria) holds that criminal limitation has both a substantive and a procedural character. From a substantive law perspective, the purpose of limitation is to safeguard legal peace: once the prescribed period has elapsed, the State relinquishes its power to punish, even though the act remains punishable in principle. From a procedural perspective, limitation constitutes a procedural bar that prevents the initiation or continuation of criminal proceedings.

The Supreme Court has adopted the position that, notwithstanding its procedural features, limitation must be regarded as a substantive-law institution, since the regulation of limitation is situated in the Penal Code and was thus intended by the legislator to be subject to the general principles of that Code. In particular, the principle of *nulla poena sine lege* enshrined in § 23 of the Constitution (Põhiseadus) and its corollary – the prohibition of retroactive application of more onerous criminal law provisions – extends to limitation rules. It follows that the extension of limitation periods cannot be applied retroactively to the detriment of the accused. In resolving questions of limitation, the court must apply the law most favourable to the accused in the sense of § 5(2) of the PC.

Under § 81 of the PC, first-degree offences (punishable by imprisonment of more than five years) become time-barred after ten years and second-degree offences (punishable by imprisonment of up to five years) after five years from the completion of the offence. The thesis analyses the running of limitation periods in the context of continuing offences (jätkuv süütegu) and lasting offences (vältav süütegu), noting that for a continuing offence the limitation period is calculated from the completion of the last partial act, and for a lasting offence from the cessation of the unlawful state of affairs.

The thesis also addresses the concept of imprescriptible offences (aegumatud kuriteod). Under § 81(2) of the PC, crimes of aggression, genocide, crimes against humanity, war crimes and offences punishable by life imprisonment do not become time-barred. The imprescriptibility principle is inherently in tension with the principle of legal certainty, but the international community has reached a consensus that, for the most serious crimes, the need for punishment outweighs

considerations of legal certainty. The first chapter further analyses the interruption and suspension of limitation periods. Interruption (*katkemie*) is governed by § 81(5) of the PC, which provides an exhaustive list of significant procedural actions – such as the application of preventive measures, committal for trial or the questioning of the accused – that cause the limitation period to recommence. Suspension (*peatumine*) is addressed in § 81(7), which provides, *inter alia*, that the limitation period is suspended in respect of sexual offences against persons under the age of eighteen until the victim reaches the age of majority, provided that the grounds for criminal proceedings did not become apparent prior to the victim's attaining that age.

The second chapter shifts its focus to the justification for extending the limitation periods applicable to sexual offences committed against minors. It begins by examining the position of the child as a victim of sexual offences. A child requires special protection by reason of physical and psychological immaturity. The UN Convention on the Rights of the Child, ratified by 196 states, establishes the principle of the best interests of the child, which obliges states to take children's interests into account in all undertakings affecting them, including legislation. This principle extends to legislative bodies, meaning that the legislator must weigh the impact of all laws on children and their rights. In the context of limitation periods, this entails that the legislator must have regard to the circumstances arising from the specific nature of children — their vulnerability, psychological immaturity and dignity — when determining limitation periods for sexual offences against them.

The thesis proceeds to analyse the European Commission's proposal of 6 February 2024 to recast Directive 2011/93/EU. The proposed amendments include, *inter alia*, the broadening of the definitions of child sexual abuse offences across all Member States, the imposition of stricter penalties, and the extension of limitation periods within the EU to afford victims more time to seek justice. The proposal provides for detailed rules on limitation periods (proposed Article 16(2)), setting minimum thresholds depending on the gravity of the offence: at least 20 years for offences carrying a maximum penalty of at least three years' imprisonment (limitation not expiring before the victim reaches the age of 38); at least 25 years for offences carrying a maximum penalty of at least five years' imprisonment (not expiring before the age of 43); and at least 30 years for offences carrying a maximum penalty of at least eight years' imprisonment (not expiring before the age of 48). The limitation period would commence from the date on which the victim reaches the age of majority.

The European Parliament has gone further, proposing the abolition of limitation periods altogether for certain offences under the Directive, reasoning that victims frequently cannot report the abuse for several decades due to shame, self-blame, social stigma, secrecy, threats from the perpetrator,

and trauma-induced suppression of memories. The Estonian Government has adopted a cautious position on the proposal, acknowledging that longer limitation periods may be justified by the fact that victims are often prepared to disclose the abuse only many years later, but emphasising that such special rules must be properly justified and consistent with the domestic criminal law system. The Government concluded that the transposition of longer limitation periods requires a broader analysis and a comprehensive reassessment of the approach to limitation in Estonian criminal law.

The comparative analysis of EU Member States reveals widely divergent approaches to limitation periods for sexual offences against minors. Some countries have declared such offences imprescriptible: in Sweden and Hungary, no limitation periods apply to the most serious sexual offences against children. Others have significantly extended limitation periods: in Germany, limitation periods together with suspension may extend to 27–40 years after the victim reaches the age of majority; in Switzerland, limitation runs at least until the victim reaches the age of 25; in Poland, following reforms in 2008, 2014, 2015 and 2022, the limitation period does not expire before the victim reaches the age of 40. Conversely, in some Member States such as Bulgaria, the limitation period for offences against minors runs from the date of completion of the offence under general rules, without any special provision for minor victims.

In assessing the need for extending limitation periods, the thesis draws on empirical data regarding victim behaviour. Research confirms that victims of child sexual abuse take on average 17.2 to 21.4 years before disclosing their experience to anyone. Approximately 60 to 70 percent of victims do not disclose the abuse before reaching adulthood, and 27.8 percent never disclose it at all. Silence is facilitated by numerous psychological and social factors: victims frequently feel shame and guilt, fear the consequences, are emotionally or materially dependent on the perpetrator, and may lack a trustworthy person to turn to. These statistics clearly demonstrate that existing limitation periods may not provide victims with sufficient time to report the offence and seek recourse to justice.

The central part of the second chapter is devoted to the analysis of the three principal arguments against the extension of limitation periods. The first argument relies on the principle of legal peace (*õigusrahu*), according to which, with the passage of time, the impact of the act on social peace diminishes, its consequences fade both physically and psychologically, and circumstances are forgotten, such that the legal system need no longer respond to the incident. The thesis concludes, however, that although the principle of legal peace carries significant weight in the general framework of criminal law, its application in respect of sexual offences against children is not convincing. Child sexual abuse causes victims profound and lasting trauma, the consequences of which extend across the entire lifespan and frequently manifest as post-traumatic stress disorder,

depression, anxiety disorders and suicidal ideation. Unlike many other offences, the consequences of child sexual abuse do not subside with the passage of time. The perpetrator has no right for the act to be forgotten, particularly where the victim continues to suffer its consequences.

The second argument concerns the diminishing need for punishment over time. The thesis examines this argument in the light of both absolute and relative theories of punishment. From the perspective of absolute theory, punishment is an inherently just response to the committed act and the right to punish does not depend on time. From this standpoint, the loss of the need for punishment over time is not theoretically justified, since the injustice of the act does not change with the passage of time. From the perspective of relative theory, which encompasses both general and special preventive objectives, the analysis is more nuanced. From the standpoint of general prevention, it is important that society perceive the effectiveness of criminal law also in respect of grave offences, to maintain public trust in the legal order. Failure to punish such serious offences as child sexual abuse merely by reason of the passage of time may undermine the credibility of the legal order and the deterrent effect of the threat of punishment. In the context of special prevention, regard must be had to the high recidivism risk among perpetrators of sexual offences against children, particularly serial paedophiles, which means that the need for punishment does not diminish over time but may in fact increase.

The thesis concludes that the need for punishment in the case of sexual offences against children is twofold. On the one hand, the gravity of the act and the risk of recurrence may justify the persistence of a criminal-law response even after a considerable period, particularly from the perspective of protecting society. On the other hand, both the dangerousness of the individual and the preventive effect of punishment may diminish over time, meaning that the objectives of special prevention may no longer be fully realised. The persistence of the need for punishment therefore depends primarily on the circumstances of the particular case.

The third argument concerns the difficulties in collecting evidence that accompany the passage of a long period since the commission of the offence. The thesis acknowledges that the quality of evidence may deteriorate over time: witnesses' memories fade, physical evidence is destroyed, and the availability of documents decreases. In the case of sexual offences against children, evidentiary difficulties are particularly acute, since such offences are frequently committed in private settings, without witnesses or documentation, creating a situation that is often a matter of one person's word against another's. Nevertheless, the thesis points out that modern technologies have significantly improved the capabilities of investigating authorities. DNA analysis methods and digital evidence – Including electronic correspondence, social media traces and other digital data – are preserved for longer periods and may be available even decades after the commission

of the offence. The thesis emphasises that the reliability of evidence can be assessed on a case-by-case basis and that the existing criminal procedure contains sufficient procedural guarantees for the exclusion of unreliable evidential material. The court can decide in each specific case whether the evidence presented is sufficiently reliable for a conviction. Accordingly, difficulties in the collection of evidence do not constitute a sufficient basis for precluding the extension of limitation periods; rather, this is a question that can be resolved during the proceedings in each individual criminal case.

The thesis also analyses the feasibility of extending limitation periods within the existing Estonian legislative framework. It is noteworthy that § 141(2¹) of the PC already provides for the possibility of life imprisonment for recidivist sexual offenders who commit a sexual offence against a minor. Under § 81(2) of the PC, an offence punishable by life imprisonment does not become time-barred. This means that the legislator has already acknowledged the particularly grave nature of certain sexual offences against children and has established what is effectively the exclusion of limitation for such offences. The thesis raises the question of whether the principle of imprescriptibility could justifiably be extended to other sexual offences against children which are not punishable by life imprisonment but which are equally serious in their impact on the victim. This question requires a separate and thorough analysis by the legislator, but on the basis of the internal logic of the existing regulation there are grounds to assert that the extension of limitation periods, or even the establishment of imprescriptibility, would be consistent with the legislative choices already made.

Key words: sexual offence, sexual abuse, limitation period, statute of limitations, children's rights.

LÜHENDID

EL	Euroopa Liit
KarS	karistusseadustik
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
EIKo	Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtuotsus
TsÜS	tsiviilseadustiku üldosa seadustik
HKMS	halduskohtumenetluse seadustik
EIÕK	Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
KrMS	kriminaalmenetluse seadustik
PS	põhiseadus
VTMS	väärteomenetluse seadustik
LÕK	lapse õiguste konventsioon
nn	niinimetatud
mh	muuhulgas
sh	sealhulgas
nt	näiteks
eesti k.	eesti keeles
ingl. k .	inglise keeles
saksa k.	saksa keeles
lg	lõige
RKKKm	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus
RKKKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
RKPJK	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
RKÜKm	Riigikohtu üldkogu määrus
RKÜKo	Riigikohtu üldkogu otsus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Analüüs ja ettepanekud kriminaalasjade menetlemise kiiremaks ja ökonoomsemaks muutmiseks. Kriminaalpoliitika lühianalüüs nr 1/2023. – <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2023-04/Anal%C3%BC%C3%BCs%20ja%20ettepanekud%20kriminaalasjade%20menetlemise%20kiiremaks%20ja%20%C3%B6konoomsemaks%20muutmiseks.pdf> (26.04.2026).
2. Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006.
3. Bellis, M.A., Wood, S., Hughes, K., Quigg, Z., Butler, N. Tackling Adverse Childhood Experiences (ACEs). State of the Art and Options for Action. Public Health Wales NHS Trust 2023. – <https://www.ljmu.ac.uk/-/media/phi-reports/pdf/2023-01-state-of-the-art-report-eng.pdf> (26.04.2026).
4. Brezeanu, P. S. Non-Applicability of Statutory Limitations – The Antidote of the Prescription of Criminal Liability. RAIS Conference Proceedings (2022). – <https://rais.education/wp-content/uploads/2022/08/0208.pdf> (26.04.2026).
5. Carlsson, A. C., Owen, U., Rajan, G. Sexual violence, mental health, and suicidality — Results from a survey in cooperation with idea-driven organizations and their social media platform followers. Health Science Reports 2022, 6:e973. – <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9719029/pdf/HSR2-6-e973.pdf> (26.04.2026).
6. Child sexual abuse and the holy see. The need for justice, accountability and reform. A preliminary report. The Child Rights International Network (CRIN). – INT_CAT_CSS_VAT_17113_E.pdf (26.04.2026).
7. Combating child sexual abuse: Revising Directive (2011/93/EU) – recast. European Union (2024). – [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762374](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762374) (26.04.2026).
8. Combating sexual abuse of children Directive 2011/93/EU. European Implementation Assessment. European Parliamentary Research Service (2017). – https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598614/EPRS_STU%282017%29598614_EN.pdf (26.04.2026).
9. Convention on the non-applicability of statutory limitations to war crimes and crimes against humanity. – https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-6&chapter=4&clang=_en (26.04.2026).
10. Convention on the Rights of the Child. Kättesaadav veebis: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4 (26.04.2026).

11. Deferme, D., Otgaar, H., Dodier, O., Körner, A., Mangiulli, I., Merckelbach, H., Sauerland, M., Panzavolta, M. and Loftus, E.F. (2024), Repressed Memories (of Sexual Abuse Against Minors) and Statutes of Limitations in Europe: Status Quo and Possible Alternatives. *Topics in Cognitive Science*, 16 (2024). – https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/tops.12715?fbclid=IwY2xjawJp295leHRuA2FlbQIxMAABHq6NH12jNUsucAlpXTbiG9SwXHOWiM5rlYgKg1fymY41Kdcie3Ki9LyI7D8Q_aem_Cki7xVXa7io7uIBZwo9vIw (26.04.2026).
12. Draft European Parliament legislative resolution on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child sexual abuse material and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA (recast). – https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-10-2025-0097_EN.html (26.04.2026).
13. Eelmaa, S. Mõned mõtted kuriteo aegumise katkemisest KarS § 81 lõike 5 punkti 5 tähenduses. – *Juridica* 7/2023.
14. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2020.
15. Ernits, M. Põhiõigused kui väärtusotsustused Riigikohtu praktikas. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik. Tartu: 2005. – <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/12971> (26.04.2026).
16. Ettepanek: Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK (uuesti sõnastatud). Euroopa komisjon (06.02.2024). – https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a0335235-c5be-11ee-95d9-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF (26.04.2026).
17. European Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitation to Crimes against Humanity and War Crimes. – <https://www.coe.int/en/web/Conventions/full-list?module=treaty-detail&treatyenum=082> (26.04.2026).
18. Fragile Evidence Law and Legal Definition. – <https://definitions.uslegal.com/f/fragile-evidence/#:~:text=Fragile%20evidence%20is%20evidence%20that,For%20example%2C%20blood%20in%20rain> (26.04.2026).
19. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Committee on the Rights of the Children. – https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf (26.04.2026).
20. German Catholic priests 'abused thousands of children'. BBC (12.09.2018). – <https://www.bbc.com/news/world-europe-45500072> (26.04.2026).

21. Girginov, A.T. Statute of limitations under the penal law of Bulgaria. Problems of legality 2021/Issue 154. – https://www.researchgate.net/publication/356749301_Statute_of_limitations_under_the_penal_law_of_Bulgaria_Problemy_zakonnosti_-_Problems_of_Legality_Kharkiv_2021_issue_154_p_219 (26.04.2026).
22. Gray, A. Extending Time Limits in Sexual Abuse Cases: A Critical Comparative Evaluation. Common Law World Review 38 (2009).
23. Hansen, V., Sootak, J. Süüteo ja otsuse täitmise aegumine. – Juridica V/2008.
24. Hessbruegge, J.A. Justice delayed, not denied: Statutory limitations and human rights crimes. Georgetown Journal of International Law 335 (2012).
25. Hillep, P., Pärnamets, R. Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise hoiakute ja kogemuste uuring. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika uuringud 30 (2020). – https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaarkohtlemise_uuring_2020_euk.pdf (26.04.2026).
26. Hochmayr, G. A Comparative Analysis of Statutes of Limitation (2021). – https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/9783748926535-705.pdf?download_chapter_pdf=1 (26.04.2026).
27. Human rights channel. Council of Europe. – <https://human-rights-channel.coe.int/stop-child-sexual-abuse-in-sport-et.html> (26.04.2026).
28. Inimõigused. Õiguskantsleri Kantselei. Tallinn 2022. – https://www.inimoigusteraamat.ee/sites/default/files/2022-03/Inim%C3%B5igused_%C3%95iguskantsleri%20Kantselei%202022.pdf (26.04.2026).
29. Justiits- ja Digiministeerium. Seksuaalne väärkohtlemine. – <https://www.justdigi.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/seksuaalne-vaarkohtlemine> (26.04.2026).
30. Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2021.
31. Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduse muutmise seadus. Seletuskiri. – https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/eelvaadeseadusuudis/278?fbclid=IwY2xjawJp29xleHRuA2FlbQIxMAABHq9kDAve-NXig8lAIsS-T60oVzmXfszm_cnKfw8AkmvruCTxDhhaguE8EhJ-aem_wWxJKAErhqOG2PGEu6e7wg#2 (26.04.2026).
32. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 658 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c71bee4-7ea2-488a-840a-9efe8447111e/> (26.04.2026).

33. Kitai-Sangero, R. Between due process and forgiveness: revisiting criminal statutes of limitations. Drake Law Review, Vol. 61, 2013. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2235736 (26.04.2026).
34. Kohus mõistis avalikus kohas last vägistanud mehe pikaks ajaks vangi. – <https://www.postimees.ee/8452906/kohus-moistis-avalikus-kohas-last-vagistanud-mehe-pikaks-ajaks-vangi> (26.04.2026).
35. Kok, R. A. Statutory limitations in international criminal law. PhD thesis, University of Amsterdam (2007). Kättesaadav veebis: https://pure.uva.nl/ws/files/3607430/46883_kok.pdf (26.04.2026).
36. Komisjoni teatis Euroopa parlamendile, Euroopa ülemkogule, nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele ELi julgeolekuliidu strateegia kohta (26.04.2020). – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52020DC0605> (26.04.2026).
37. Komisjoni teatis Euroopa parlamendile, nõukogule, Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele. ELi strateegia, mis käsitleb tulemuslikumat võitlust laste seksuaalse väärkohtlemise vastu. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0607> (26.04.2026).
38. Kovács, Z. Hungarian Parliament Passes Sweeping Child Protection Law Amendments (11.06.2024). – <https://abouthungary.hu/blog/hungarian-parliament-passes-sweeping-child-protection-law-amendments> (26.04.2026).
39. Krajewski, R. The statute of limitations for sexual offences committed against minors. Probacja nr 2/2023, 30.06.2023.
40. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
41. Kuritegevus Eestis 2022. Justiitsministeerium. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/seksuaalkuriteod/> (26.04.2026).
42. Kuritegevus Eestis 2023. Justiitsministeerium. – <https://www.justdigi.ee/kuritegevus2023/seksuaalkuriteod/> (26.04.2026).
43. Kuritegevus Eestis 2024. Justiits- ja Digiministeerium. – <https://www.justdigi.ee/kuritegevus2024/seksuaalkuriteod.html> (26.04.2026).
44. Kärmas, M. "Pealtnägija" lahkas seksuaalkuritegude uurimiste sumbumise põhjuseid. ERR (07.04.2021). – <https://www.err.ee/1608169093/pealtnagija-lahkas-seksuaalkuritegude-uurimiste-sumbumise-pohjuseid> (26.04.2026).
45. Laste ja noorte õigused ja kohustused. Õiguskantsler. – <https://www.oiguskantsler.ee/tegevusvaldkonnad/laste-ja-noorte-oigused/laste-ja-noorte-oigused-ja-kohustused> (26.04.2026).

46. Lenaers, J. Proposal for a revision of the combating child sexual abuse directive (2011/93/EU). Legislative Train Schedule. – <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-security-union/file-revision-of-the-combating-child-sexual-abuse-directive> (26.04.2026).
47. Lepp, A., Petersell, O. Seksuaalkasvatus on parim tööriist seksuaalkuritegude ennetamiseks. Prokuratuuri aastaraamat 2023. – <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2023/seksuaalkasvatus-parim-tooriist-seksuaalkuritegude-ennetamiseks> (26.04.2026).
48. Luts, M. Õigusfilosoofia I. Sissejuhatus õigusfilosoofiasse: õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele. Tallinn: Juura 1997.
49. Lähisugulast seksuaalselt väärkohelnud mees mõisteti 11 aastaks vangi. – <https://www.delfi.ee/artikkel/120452712/kohus-moistis-lahisugulast-seksuaalselt-vaarkohelnud-mehe-11-aastaks-vangi> (26.04.2026).
50. Maruste, R. Martensi klausli idee mõjust tänapäevasele riigi- ja karistusõigusele. Riigiõiguse aastaraamat 2021. – https://www.juridica.ee/article_full.php?uri=2021_riigi_iguse_aastaraamat_2021_martensi_klausli_idee_m_just_t_nap_evasele_riigi-ja_karistus_igus&pdf=1 (26.04.2026).
51. Miks lapsed ei räägi seksuaalsest väärkohtlemisest? Sotsiaalkindlustusamet. – <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/miks-lapsed-ei-raagi-seksuaalsest-vaarkohtlemisest> (26.04.2026).
52. Mis on lapse õiguste konventsioon? Õiguskantsleri Kantselei (2022). – <https://www.oiguskantsler.ee/lapse-oigused/mis-on-lapse-oiguste-konventsioon.html> (26.04.2026).
53. Pikamäe, P. Karistusõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2025.
54. Prokurör: Mehis Viru soovis, et sportlane oleks täielikult tema kontrolli all. – <https://sport.err.ee/1609874961/prokuror-mehis-viru-soovis-et-sportlane-oleks-taielikult-tema-kontrolli-all> (26.04.2026).
55. Protecting children from sexual abuse. European Commission. – https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/protecting-children-sexual-abuse_en (26.04.2026).
56. Research note. Limitation rules in criminal matters (2017). – https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2024-04/ndr_limitation_rules_in_criminal_matters_en.pdf (26.04.2026).

57. Riigikogu liikme staatuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri muudetud kujul. 396 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5e1129a1-28ed-42f4-831c-4e24816813d8/> (26.04.2026).
58. Schofield, P. „The first steps rightly directed in the track of legislation“: Jeremy Bentham on Cesare Beccaria’s Essay on Crimes and Punishments. Diciottesimo Secolo Vol. 4 (2019).
59. Seletuskiri Vabariigi Valitsuse otsuse juurde „Eesti seisukohad laste seksuaalse väärkohtlemise tõkestamise Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi uuesti sõnastatud versiooni eelnõu kohta“. Justiitsministeerium 22.08.2024, nr 7-1/2485. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/723cf268-f286-4c44-a0fa-940b2667ec3c> (26.04.2026).
60. Sootak, J. Isikuvastased süüteod. Tallinn: Juura 2020.
61. Sootak, J. Karistusseaduse mõistest: omad, manulised ja lapulised. – Juridica I/2011.
62. Sootak, J. Muudatused ja täiendused karistusõiguse üldosas. Läbivad muudatused eriosa sätete kohaldamiseks. – Juridica VIII/2014.
63. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018.
64. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2017.
65. Stronger criminal law rules to fight child sexual abuse. European Commission. – <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/877468/Stronger%20Criminal%20Law%20Rules%20to%20fight%20child%20sexual%20abuse.pdf> (26.04.2026).
66. The fight against child sexual abuse receives new impetus with updated criminal law rules. European Commission press release – https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_631 (26.04.2026).
67. Vene, E. HKMSK § 46/V. Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2013.
68. Vutt, M. Aegumine tsiviilõiguses. Kohtupraktika analüüs. Tartu: 2009, lk 4. – https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyygid/2009/aegumine_margit_vutt.pdf (26.04.2026).
69. Õiguskaitse prioriteedid. Justiits- ja digiministeerium. – <https://www.justdigi.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/oiguskaitse-prioriteedid> (26.04.2026).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti õigusaktid

70. Eesti Vabariigi põhiseadus – RT I, 11.04.2025, 3.
71. Halduskohtumenetluse seadustik – RT I, 08.07.2025, 14.
72. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – RT II 2010, 14, 54.
73. Karistusseadustik – RT I, 22.12.2025, 2.
74. Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadus – RT I 2007, 13, 69.
75. Konventsioon aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes – RT II 1994, 16, 50.
76. Kriminaalkodeks – RT 1992, 20, 288.
77. Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 22.12.2025, 3.
78. Lapse õiguste konventsioon – RT II 1996, 16, 56.
79. Laste kaitset seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise eest käsitlev Euroopa Nõukogu konventsioon – RT II, 03.11.2016, 2.
80. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut – RT II 2002, 2, 5.
81. Riigikogu liikme staatuse seadus – RT I, 30.12.2024, 19.
82. Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I, 03.04.2025, 2.
83. Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I, 31.12.2024, 48.
84. Väärteomenetluse seadustik – RT I, 05.07.2025, 19.

Välisriigi õigusaktid

85. Austria *Strafgesetzbuch (StGB)* – 23.01.1974
86. Hollandi *Wetboek van Strafrecht* – 03.03.1881
87. Saksamaa *Strafgesetzbuch (StGB)* – 13.11.1998 I 3322
88. Šveitsi *Schweizerisches Strafgesetzbuch* – 21.12.1937

Euroopa Liidu õigusaktid

89. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/93/EL, 13. detsember 2011, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. – ELT L 335.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti kohtupraktika

90. RKKKo 1-17-4243
91. RKKKo 3-1-1-72-10
92. RKKKo 1-17-4309
93. RKKKo 4-24-394
94. RKKKo 1-17-11432
95. RKKKo 3-1-1-60-07
96. RKKKo 3-1-1-57-11
97. RKKKo 3-1-1-76-12
98. RKKKo 1-19-705
99. RKKKm 3-1-1-38-16
100. RKKKo 3-1-1-53-09
101. RKKKo 3-1-1-78-10
102. RKKKo 3-1-1-65-09
103. RKKKo 3-1-1-50-16
104. RKÜKm 3-3-1-69-03
105. RKKKo 4-21-950
106. RKKKo 3-1-1-100-09
107. RKKKm 3-1-1-114-02
108. RKKKo 3-1-1-114-09
109. RKKKo 3-1-1-117-05
110. RKKKo 3-1-1-130-13
111. RKKKo 1-22-1988
112. RKPJK 3-4-1-20-04
113. RKKKm 3-1-1-20-08
114. RKKKo 3-1-1-31-08
115. RKÜKo 3-1-2-2-11
116. RKKKo 3-1-1-14-14
117. RKKKm 3-1-1-22-16
118. RKKKm 3-1-1-4-17

Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika

- 119. EIKo 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96, *Coeme and others vs. Belgium*
- 120. EIKo 22083/93, 22095/93, *Stubbings and others vs. The United Kingdom*
- 121. EIKo 28328/03, *Aigner vs. Austria*
- 122. EIKo 22597/16, *R.B. vs. Estonia*
- 123. EIKo 29295/95, 29363/95, *Ecer and Zeyrek vs. Turkey*
- 124. EIKo 63716/00, *Sawoniuk vs. The United Kingdom*
- 125. EIKo 6376/04, *Kononov vs. Latvia*
- 126. EIKo 23052/04, 24018/04, *Kolk and Kislyiy vs. Estonia*
- 127. EIKo 33097/96, 57834/00, *Bati and others vs. Turkey*

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Milena Kulikova ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Lastevastaste seksuaalkuritegude aegumistähtaegade pikendamise
põhjendus

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Andreas Kangur ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Milena Kulikova
29.04.2026